

Betreft : Motie Oude Begraafplaats beschermde status
Aan : Leden van de commissie Fysiek Domein
T.b.v. : Commissie van woensdag 25 november 2020
Van : Marlous Verbeek
Behandelaar: Henk Jongsma
Datum : 4 november 2020

Op 12 december 2019 heeft uw raad met algemene stemmen de Motie Oude Begraafplaats beschermde status aangenomen (bijlage 1) en het college opgedragen:

- 1. te onderzoeken of a) aan de grafvelden met de graven met genummerde paaltjes, en of b) aan de overige bijzondere graven en grafmonumenten op de Oude Begraafplaats in Huizen een beschermde status, zoals bijvoorbeeld een gemeentelijk monument, kan worden toegekend;*
- 2. over de uitkomsten van dit onderzoek de commissie uiterlijk in de vergadering van 17 juni a.s te rapporteren.*

In de vergadering van 16 april heb ik u geïnformeerd dat de initiële datum niet gehaald zou worden gelet op de tijd die nodig is voor zorgvuldige inventariserende en beschrijvende onderzoeken.

Onderzoek: inventarisatie en cultuurhistorische waardering

Bij de uitvoering van de aan het college opgedragen onderzoeksvragen is een deskundig bureau voor funerair erfgoed betrokken. Deze heeft met raadpleging van de Historische Kring Huizen twee rapportages opgesteld:

1. Een inventariserend onderzoek naar de opvallende en historische grafbedekkingen (bijlage 2). Naast de inventarisatie is hierbij de funeraire geschiedenis van Huizen en van de oude begraafplaats beschreven en ook de karakteristiek van de begraafplaats. De waarden zijn aan een aantal criteria getoetst en op basis daarvan is een advies voor omgang met de geselecteerde grafmonumenten en met de overige grafmonumenten opgesteld.
2. Er is een cultuurhistorische waardering voor de gehele oude begraafplaats opgesteld (bijlage 3). Na een geschiedkundige beschrijving volgt de cultuurhistorische waardering met redengevende beschrijving. Concreet wordt geadviseerd welke onderdelen van de begraafplaats zodanig cultuurhistorische waardevol zijn voor Huizen dat aanwijzing als gemeentelijk monument wenselijk is. De gevolgen van aanwijzing worden beschreven en aanbevelingen voor beheer en onderhoud worden gedaan.

Advies Monumentencommissie

De motie en de beide onderzoek rapportages zijn voorgelegd aan de monumentencommissie van Huizen. De commissie heeft overeenkomstig de onderzoeksresultaten geadviseerd de waardevolle onderdelen van de oude begraafplaats aan te wijzen als gemeentelijk monument (bijlage 4).

Collegebesluit

Het college heeft besloten overeenkomstig de uitgebrachte adviezen de cultuur historisch waardevolle onderdelen van de oude begraafplaats aan te willen wijzen als gemeentelijk monument. De procedure daartoe zal na deze mededeling aan de raad worden uitgevoerd. Bij de openbare procedure is inspraak mogelijk.

Redengevende beschrijving voor de aanwijzing als gemeentelijk monument

Onderdelen van de oude gemeentelijke begraafplaats te Huizen, namelijk de formele opzet met middenpad, de aula, de smeedijzeren ingangspartij met aansluitend hekwerk, de muur langs de

Naarderstraat en de grafvakken 1, 2, 4 en 5, zijn vanuit cultuurhistorisch, funerair-historisch en stedenbouwkundig oogpunt van algemeen belang voor Huizen:

- als voorbeeld van een sober aangelegde dorpsbegraafplaats waarin de traditionele geloofsregels kenmerkend tot uiting komen in de terughoudende grafcultuur;
  - als locatie met de enige verwijzing naar de grafcultuur uit de negentiende eeuw in de gemeente;
  - als feitelijk genealogisch archief voor Huizen en omgeving;
  - vanwege de aula die van algemeen belang is vanwege de architectuur- en cultuurhistorische waarde en als een van de weinige aula's in de omgeving uit de eerste helft van de twintigste eeuw;
  - vanwege een aantal grafvelden dat van lokaal belang is door de verschijningsvorm, gekenmerkt door gietijzeren nummerpalen of door de verwijzing naar een bijzondere groep mensen;
  - vanwege de afsluiting van de begraafplaats in de vorm van een smeedijzeren hekwerk, toegangshekken en muur en de wijze waarop deze elementen zich manifesteren in het huidige stedenbouwkundige beeld.
- Verder is de begraafplaats van bijzondere betekenis als verwijzing naar de lokale geschiedenis van Huizen, met name vanwege de rustplaats van lokale verzetsstrijders, enkele burgemeesters, notabelen en leden van de Ambonese gemeenschap. Die komt met name tot uiting in de individuele graven en grafmonumenten.

Gevolgen van aanwijzing als monument

Het is nadrukkelijk de bedoeling dat de oude begraafplaats in gebruik blijft, echter met respect en behoud van de beschreven cultuurhistorische waarden. De afzonderlijke grafmonumenten worden niet aangewezen als gemeentelijk monument, zodat niet voor elke wijziging een vergunning nodig is. Separaat moeten het beheer en onderhoud van de begraafplaats worden afgestemd op de aanbevelingen uit de beide rapportages en op de monumentenstatus. Opgemerkt wordt dat voor extra beheer en onderhoud, bovenop hetgeen in de reguliere begroting is opgenomen, geen middelen aanwezig zijn.

M₁

ChristenUnie

SGP

Motie Oude Begraafplaats beschermde status

De raad van de gemeente Huizen,

in vergadering bijeen op 12 december 2019,

gelet op het bepaalde in artikel 44 van het reglement van orde voor de vergaderingen en overige werkzaamheden van de raad;

overwegende dat:

- omstreeks 1828 de aan Prins Bernhardplein 1 gelegen ommuurde Oude Begraafplaats buiten de toenmalige dorpskern in gebruik werd genomen;
- deze begraafplaats nog veel elementen bevat die typerend zijn voor een sober en strak aangelegde dorpsbegraafplaats van een calvinistische gemeenschap;
- de doden in veel van de oudste graven - naar een traditie die terug gaat naar de Middeleeuwen - met hun gezicht naar het oosten zijn begraven, net als eerder in de graven in en om de Oude Kerk;
- het meest opvallende kenmerk het bijna lege grafveld van het (achterste) oudste gedeelte van de begraafplaats is, dit vanwege de calvinistische opvattingen: voor de dood is iedereen gelijk;
- de soberheid en eenvoud ook zijn oorsprong vond in de nuchtere kijk op de dood, de hoge kindersterfte en de armoede in het dorp;
- er in het oudste gedeelte van de begraafplaats een groot aantal graven met identieke paaltjes met nummers (168 stuks) bijgezet zijn die slechts via het begraafregister in het streekarchief naar de namen van de begraven Huizers leiden;
- het bijna lege (oudste) grafveld voor onbepaalde tijd is en door zijn grootte en verschijningsvorm uniek in Nederland;
- grafstenen voor gewone mensen pas in de loop van de 20ste eeuw in Huizen gebruikelijk werden en veel van deze monumenten sober zijn en met een palmtak gesierd;
- er enkele graven met bijzondere emailen grafborden van historische waarde aanwezig zijn;
- veel Huizers in het verleden van de visserij leefden, waardoor deze begraafplaats tot het eind van de Tweede Wereldoorlog in de volksmond het 'visserskerkhof' heette;
- de Oude Begraafplaats de rustplaats is van geëxecuteerde verzetsstrijders, een zestal oorlogsslachtoffers, enkele burgemeesters, predikanten, notabelen en leden van de Molukse gemeenschap die na hun aankomst in maart 1951 in het kamp 'Almere' in Huizen zijn overleden;
- de Oude Begraafplaats een specifiek stuk Huizer cultureel erfgoed vormt en daarmee ook als genealogisch archief van onschatbare waarde is;
- de ruiming van het oudste grafveld in 2001 door de gemeente Huizen slechts voorkomen is door tussenkomst van o.a. Stichting Behoud het Oude Dorp, de Historische Kring Huizen, erfgoedvereniging Bond Heemschut en onafhankelijke stichting voor het behoud van funerair erfgoed in Nederland Terebinth;
- door ruiming van graven delen van dit historische cultureel erfgoed alsnog (geleidelijk) dreigen te verdwijnen;

- de beeldbepalende bakstenen muur van de begraafplaats aan de zijde van de Naarderstraat – die in verval was geraakt – alleen door actie van diverse organisaties heeft geleid tot volledig restauratie door de gemeente in 2005;
- de provincie in 2002 naar aanleiding van vragen in de Provinciale Staten het belang van deze begraafplaats als herinnering en overblijfsel van een belangrijke periode in de geschiedenis van Huizen heeft onderschreven;
- de geschiedenis van deze begraafplaats leeft, wat blijkt uit het feit dat er jaarlijks historische rondleidingen worden verzorgd;
- de Rijksvoorlichtingsdienst Monumentenzorg over een Plan voor de Instandhouding en Ontwikkeling van Beschermden Begraafplaatsen beschikt, en die kan helpen bij het in stand houden en beschermen van de begraafplaats;
- erfgoedvereniging Bond Heemschut en Stichting Terebinth bereid zijn de, voor het verkrijgen van de status van gemeentelijk monument, benodigde ondersteuning te geven;

draagt het college op:

1. te onderzoeken of a) aan de grafvelden met de graven met genummerde paaltjes, en of b) aan de overige bijzondere graven en grafmonumenten op de Oude Begraafplaats in Huizen een beschermde status, zoals bijvoorbeeld een gemeentelijk monument, kan worden toegekend;
2. over de uitkomsten van dit onderzoek de commissie uiterlijk in de vergadering van 17 juni a.s te rapporteren.;

en gaat over tot de orde van de dag.

Ingediend door:

M. Terlouw
(ChristenUnie)

R.J.C. Bource
(SGP)

Gemeente Huizen

INVENTARISATIE OPVALLENDE EN HISTORISCHE GRAFBEDEKkingEN

op de oude gemeentelijke begraafplaats Huizen

Bureau Funeraire Adviezen
Amsterdam, augustus 2020

Opdrachtgever:

Gemeente Huizen
Postbus 3
9700 AA HUIZEN

Contactpersonen:

H. Butterman, teammanager Openbare Werken
R. Castelein, beleidsmedewerker Openbare Werken

Uitvoering

Bureau Funeraire Adviezen
Jisperveldstraat 73
1024 AC Amsterdam

Telefoon: 06-10816145

E-mail: info@funerair.nl

Website: www.funerair.nl

Tekst en fotografie : **Bureau Funeraire Adviezen**, Leon Bok
Redactie : **Bureau Funeralia**, René ten Dam

Met dank aan:

- Mevrouw S. Scholtz-Bunschoten en de heer E. Doyer, Historische Kring Huizen
- Mevrouw N. Voulon en de heer Frank Vogel (Team Wijkbeheer & Service, gemeente Huizen)

Foto voorzijde: Zicht over grafvak 7 in de richting van de aula, zomer 2020.

Amsterdam, augustus 2020

Rapport nr. 2020-88

© Bureau Funeraire Adviezen. Alle rechten voorbehouden.

Conform de algemene voorwaarden, artikel 5, mag het opgeleverde product door de opdrachtgever aangewend worden voor presentatie en publicatie, binnen de strekking van de opdracht. Indien foto's en teksten door opdrachtgever worden aangewend voor andere publicaties of andere doeleinden, dan dient Bureau Funeraire Adviezen hiervoor uitdrukkelijk toestemming te geven. Aan gebruik, anders dan voor de doelstelling van de opdracht, kan Bureau Funeraire Adviezen kosten verbinden.

Ondanks alle zorg die aan de samenstelling van dit rapport is besteed, kan Bureau Funeraire Adviezen niet aansprakelijk worden gesteld voor enige schade die ontstaat of ontstaan is, doordat Bureau Funeraire Adviezen bij de uitvoering van de overeenkomst is uitgegaan van door de opdrachtgever verstrekte onjuiste en/of onvolledige gegevens.

SAMENVATTING

In opdracht van de gemeente Huizen heeft Bureau Funeraire Adviezen (BFA) een inventarisatie uitgevoerd op de oude gemeentelijke begraafplaats in Huizen. Deze inventarisatie is geschied op basis van de vooraf door de gemeente goedgekeurde criteria en op grond van artikel 26 van de *Beheersverordening begraafplaatsen gemeente Huizen 2013* waarin staat dat het college een lijst bijhoudt van graven die van historische betekenis zijn of waarvan de grafbedekking een opvallende kwaliteit heeft. Daarbij is overigens in tegenstelling tot het gestelde in lid 2 van genoemd artikel, ook gekeken naar graven die niet op de nominatie stonden om geruimd te worden.

De inventarisatie heeft zich gericht op de graven die van historische betekenis zijn of waarvan de grafbedekking een opvallende kwaliteit heeft. Alvorens de inventarisatie uit te voeren is literatuur- en archiefonderzoek gedaan naar de ontstaansgeschiedenis en die van de voorganger. Tevens is kennis uitgewisseld met de Historische Kring Huizen met betrekking tot belangrijke personen. Om tot een waardering van de grafmonumenten te komen, is tevens een karakteristiek van de begraafplaats vastgesteld. Daarna is de inventarisatie uitgevoerd aan de hand van de genoemde criteria.

Uiteindelijk is uit de inventarisatie een zogenaamde groslijst voortgekomen. Dit heeft in eerste instantie een lijst opgeleverd van 149 graven en 131 grafmonumenten, waarbij op 13 graven geen grafmonument meer staat. Deze groslijst is aan de hand van een puntensysteem voorzien van een score. Na scoring vielen 4 grafmonumenten af. Van deze grafmonumenten of de bijbehorende personen kon onvoldoende de waarde of betekenis worden vastgesteld. Uiteindelijk zijn 128 grafmonumenten op 133 graven geselecteerd en nog eens 12 graven waarop geen grafmonument meer staat. Een totaal van 145 graven derhalve.

Tussen de grafmonumenten zijn enkele bijzondere exemplaren qua vorm en materiaal aangetroffen, zoals enkele emaille tekstborden. Ook is een georiënteerd islamitisch kindergraf uit de jaren vijftig aangetroffen wat bijzonder genoemd mag worden. Naast vele burgemeesters, predikanten en werklui vinden we op de begraafplaats ook nog enkele personen die werkzaam waren als visser, vishandelaar of visvenster en daarmee verwijzend naar Huizen als vissershaven.

De geselecteerde graven en grafmonumenten vertegenwoordigen een soort 'benchmark' waartegen de overige grafmonumenten van de begraafplaats afgemeten kunnen worden. Het is onmogelijk om op termijn alle grafmonumenten te behouden, maar deze selectie kan een hulpmiddel zijn bij het behoud of bij aanstaande ruiming. Er wordt daarom niet alleen geadviseerd over de wijze waarop omgegaan kan worden met de grafmonumenten uit de selectie, maar ook met de overige grafmonumenten. Primair dient bij het behoud uitgegaan te worden van een consoliderende aanpak. Waar nodig is bij het grafmonument een opmerking gemaakt als direct onderhoud of een aanpak nodig is. Meer algemeen zijn in het rapport enkele aandachtspunten opgetekend die het onderhoud op de lange duur ten goede kunnen komen.

Bureau Funeraire Adviezen adviseert de gemeente Huizen de selectie formeel te laten vastleggen door het college van Burgemeester en Wethouders als aanvulling op de voorgestelde gemeentelijke bescherming van de begraafplaats. Alle grafmonumenten die geselecteerd zijn, dienen in de administratie een aantekening te krijgen zodat ze niet per abuis verwijderd worden.

Voorts dient nader gekeken te worden naar het beleid rondom toekomstig onderhoud en beheer van de te behouden grafmonumenten. Aangeraden wordt dit af te stemmen op deze lijst en alle overige grafmonumenten. Het verdient aanbeveling een toegespitst onderhoudsplan op te stellen, gericht op behoud van de specifieke grafmonumenten. In het beleid kan de gemeente ook meenemen dat de begraafplaats in de toekomst een rol blijft spelen binnen de gemeente als het gaat om herdenken en alles wat daar bij komt kijken. Dat daarbij ook het zorgvuldig omgaan met het ruimen van teruggevallen graven een rol speelt, is vanzelfsprekend.

De samenstelling van de selectie wordt nader uitgelegd in dit rapport en de selectie is als bijlage bijgevoegd. In paragraaf 4.1.1 is een leeswijzer opgenomen voor de lijst. Bovendien is achter in het rapport een woordenlijst opgenomen van enkele in dit rapport gebezigde termen en begrippen.

INHOUD

SAMENVATTING	3
INHOUD	5
INLEIDING	6
1 KORTE FUNERAIRE HISTORIE VAN DORP EN BEGRAAFPLAATS	8
1.1 Funeraire historie Huizen.....	8
1.2 Kerk en kerkhof.....	8
1.3 De oude algemene begraafplaats.....	10
1.3.1 De aula.....	13
1.3.2 Nieuwe begraafplaats.....	14
1.3.3 Ruimen of niet ruimen?.....	15
1.4 Huidige aanzien.....	15
1.4.1 Grafmonumenten.....	17
2 KARAKTERISTIEK VAN DE BEGRAAFPLAATS	18
2.1 Oorspronkelijke deel.....	19
2.2 Uitbreiding 1895.....	21
2.3 Grafcultuur algemeen.....	22
3 GEHANTEERDE CRITERIA	24
3.1 Criteria voor inventarisatie.....	24
3.1.1 Biografische betekenis van de begravene.....	24
3.1.2 Ouderdom grafmonument.....	25
3.1.3 Materiaalgebruik en hantering.....	26
3.1.4 Vormgeving van het monument.....	26
3.1.5 Bijzondere symboliek.....	26
3.1.6 Passend in karakter van het grafveld.....	26
3.1.7 Technische staat.....	27
4 SAMENSTELLING GROSLIJST	28
4.1 Totstandkoming.....	28
4.1.1 Leeswijzer.....	28
4.2 Groslijst gemeentelijke begraafplaats.....	29
4.3 Aantal geïnventariseerde grafmonumenten en kenmerken.....	42
5 SELECTIE OP GROND VAN CRITERIA	44
5.1 Toepassing van de criteria.....	44
5.2 Uiteindelijke lijst en gegevens.....	45
5.3 Eindscore.....	51
6 ADVIES ONGANG MET GESELECTEERDE GRAFMONUMENTEN	53
6.1 Juridisch.....	53
6.1.1 Aanpak in (gemeentelijke) administratie.....	54
6.2 Scenario omgang met grafmonumenten.....	54
6.2.1 Regels en beleidsuitvoering.....	54
6.2.2 Restauratie en onderhoud.....	55
6.2.3 Groen en padenstructuur.....	56
7 ADVIES INZAKE ONGANG MET OVERIGE GRAFMONUMENTEN	57
7.1 Betekenis overige grafmonumenten.....	57
7.2 Wijze van onderhoud en omgang.....	57
8 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	58
VERKLARENDE WOORDENLIJST	59
LITERATUUR EN BRONNEN	64

INLEIDING

De gemeente Huizen kent twee begraafplaatsen, één uit het begin van de negentiende eeuw en één van halverwege de twintigste eeuw. Al sinds het ontstaan van het dorp Huizen in de middeleeuwen werd in en bij de kerk begraven. Daarna werd vanaf 1828 begraven op de algemene begraafplaats langs de straatweg op Naarden en sinds 1953 op de nieuwe gemeentelijke begraafplaats aan de Naarderstraat. De gemeente Huizen heeft Bureau Funeraire Adviezen opdracht gegeven de oude begraafplaats te inventariseren. De ingang van de begraafplaats is vandaag de dag gelegen aan het Prins Bernhardplein, maar de benaming “aan de Ceintuurbaan” valt ook nog wel te horen.

De inventarisatie wordt uitgevoerd aan de hand van vooraf vastgestelde criteria, die samengevat als volgt luiden:

1. Biografische betekenis van de begravenen;
2. Ouderdom grafmonument > 30 jaar;
3. Materiaalgebruik en hantering;
4. Vormgeving van het monument;
5. Bijzondere symboliek;
6. Passend in karakter van het grafveld;
7. Technische staat.

De grondslag voor de inventarisatie wordt gevormd door artikel 26 van de *Beheersverordening gemeentelijke begraafplaatsen gemeente Huizen 2013*: “Het college houdt een lijst bij van graven die van historische betekenis zijn of waarvan de grafbedekking een opvallende kwaliteit heeft”. Naast de inventarisatie is separaat ook een beschrijving van de cultuurhistorische monument waarden en waardering opgesteld.

De inventarisatie heeft plaatsgevonden in de maand juli 2020 en is uitgewerkt in augustus. Bij de inventarisatie is onder meer gebruik gemaakt van een plattegrond van de begraafplaats, een lijst van grafmonumenten die samengesteld was aan de hand van informatie van de Historische Kring Huizen en informatie uit literatuuronderzoek ten aanzien van de begraafplaats. De inventarisatie is in eerste instantie vastgelegd in een zogenaamde groslijst. Daarna is een nadere selectie gemaakt aan de hand van de beschreven criteria. Grafmonumenten hebben in die selectie een specifieke score gekregen wanneer ze:

- Een aanduiding of verwijzing naar een historische persoon of familie geven;
- Een grafmonument bevatten dat ouder is dan dertig jaar (dat wil zeggen dat 1989 als grens wordt gehanteerd);
- Een uiting zijn van bijzonder materiaalgebruik en -hantering;
- Een vormgeving kennen met een cultuurhistorische betekenis;
- Voorzien zijn van bijzondere symboliek of bijzondere teksten;
- Een impact hebben op de totale aanblik van de begraafplaats of van belang zijn voor de karakteristiek van het betreffende grafveld, en;
- In een dusdanige technische staat (onderscheiden in Goed, Redelijk, Matig, Slecht) verkeren die van een dusdanige aard is dat geen grote ingreep nodig zijn

Aan de hand van deze score wordt aan de gemeente Huizen een lijst voorgesteld van grafmonumenten die behouden zouden moeten blijven. In dit rapport is deze aanpak uitgewerkt. Om een goede selectie te kunnen maken, is in hoofdstuk één een beschrijving gemaakt van de funeraire historie van Huizen en de wijze waarop de begraafplaats tot stand is gekomen. In hoofdstuk twee wordt kort de karakteristiek van de begraafplaats beschreven. Die karakteristiek vormt een van de uitgangspunten voor de inventarisatie en selectie van de grafmonumenten, maar dient ook als bouwsteen voor de cultuurhistorische waardering die separaat wordt opgeleverd. In hoofdstuk drie worden de criteria voor deze inventarisatie nader toegelicht en worden de eerste resultaten weergegeven. In het

daaropvolgende hoofdstuk vier wordt de groslijst van de begraafplaats opgenomen en kort toegelicht. In hoofdstuk vijf worden de geformuleerde selectiecriteria toegepast op de geïnventariseerde grafmonumenten. Hieruit komt een definitieve lijst naar voren die als apart bestand (Excel) bij dit rapport is gevoegd. In dit hoofdstuk wordt op deze definitieve lijst een toelichting gegeven op de selectie. Hoofdstuk zes bevat een aanvullend advies voor de omgang met de geselecteerde grafmonumenten, passend binnen het beleid en beheer van de begraafplaats. In hoofdstuk zeven wordt tenslotte kort ingegaan op de wijze waarop omgegaan zou kunnen worden met de overige grafmonumenten die niet geselecteerd worden. In hoofdstuk acht worden enkele conclusies en aanbevelingen op een rij gezet.

Ter ondersteuning is verder nog een verklarende woordenlijst opgenomen waarin een aantal begrippen en termen die in dit rapport voorkomt, nader verklaard wordt. Het rapport sluit af met een overzicht van de gebruikte literatuur en de geraadpleegde websites, bronnen en archieven.

1 KORTE FUNERAIRE HISTORIE VAN DORP EN BEGRAAFPLAATS

Elke begraafplaats en elk kerkhof in Nederland heeft zo zijn eigen karakteristiek. In dit geval worden hiermee de kenmerkende eigenschappen bedoeld van de begraafplaats. Die kenmerkende eigenschappen kunnen beschreven worden ten aanzien van de gehele begraafplaats, maar ook meer in detail wanneer gekeken wordt naar de grafmonumenten. Bij het inventariseren van grafmonumenten op begraafplaatsen gaat het niet alleen om losse objecten (de grafmonumenten), maar ook om de samenhang. De grafmonumenten reflecteren niet alleen een stuk geschiedenis van de begraafplaats, maar ook van de stad of het dorp waartoe ze behoren. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de funeraire geschiedenis van Huizen, het ontstaan van de huidige begraafplaats en ook de ontwikkeling tot op heden. Deze beschrijving is van belang bij het volgende hoofdstuk en bij de keuzes die in de inventarisatie gemaakt zijn.

1.1 Funeraire historie Huizen

De oudste geschiedenis van Huizen is enigszins onduidelijk, maar haar oorsprong is gelegen in een kleine agrarische gemeenschap op de flanken van het Gooi, nabij de Zuiderzee. In eerste instantie zal Huizen voor 1350 niet veel hebben voorgesteld, gezien het oude Naarden zich slechts op twee kilometer afstand bevond. Nadat Naarden in 1350 geheel verwoest werd, bouwde men die stad meer westelijk weer op. Voor Huizen kan dat betekend hebben dat de kleine buurtschap zich juist verder kon ontwikkelen. Sommige bewoners van het oude Naarden vestigden zich in Huizen om dicht bij hun land te blijven. Niet lang daarna, in 1382, wordt de naam van het dorp voor het eerst genoemd. Maar het is aannemelijk dat er al eerder sprake was van bewoning. Rond 1380 werd op de plek van de huidige kerk begonnen met de bouw van een stenen kerk, mogelijk ter vervanging van een houten gebouw. De kerk werd gebouwd op een kleine vooruitgeschoven heuvel die net boven de omgeving uitstak. Ze overzag als het ware het glooiende bouwland richting de Zuiderzee. Hoewel niets bekend is over de eerste begravingen op deze plek, is het waarschijnlijk dat er al vroeg rond de kerk werd begraven. Dat er in de kerk begraven werd, is bekend van een grafregister dat bewaard is gebleven.

1.2 Kerk en kerkhof

Het onderste deel van de gotische toren werd mogelijk voltooid in 1409. Hierna volgden schip en koor die in 1480 werden voltooid. De kerk werd in 1577 getroffen door een windhoos waardoor het

Afb. 1. Kadastrale tekening met kerk en kerkhof van ± 1830. Rechts van de kruising nam de gemeente in 1828 de nieuwe begraafplaats in gebruik.

dak instortte. De herbouw duurde enkele decennia. Toen de kerk in 1637 weer gereed was, werd niet meer het oude geloof gepredikt maar stond een predikant op de kansel. De reformatie had er in 1595 voor gezorgd dat de kerk niet meer in oude luister hersteld werd, maar aangepast werd aan de gereformeerde eredienst. Het begraven ging gewoon door als vanouds. In 1775 werd het kerkhof geheel ommuurd. Die situatie zien we waarschijnlijk ook terug op de kadastrale tekening die rond 1830 gemaakt zal zijn (afbeelding 1). Op het kerkhof stonden voor zover bekend geen grafmonumenten.

Nadat in 1828 ten zuiden van de kerk de nieuwe begraafplaats werd aangelegd, werd het kerkhof niet meer als zodanig gebruikt. Nadien zijn de zerken in de kerk onder een houten vloer verdwenen. Dat moet in ieder geval in de twintigste eeuw zijn gebeurd, omdat in een opname van *Genealogische en Heraldische Gedenkwaardigheden in en uit de kerken der provincie Noord-Holland* nog zo'n veertien zerken worden beschreven. Waar nog een datering te vinden was, is die zeventiende-eeuws. De schrijvers vermelden wel dat de meeste zerken sterk versleten zijn. Het kerkhof verloor zijn oude aanzicht in 1870 nadat de kerk sterk vergroot werd met transepten aan beide zijden van het schip. In 1882 werd in aansluiting op het noordelijke transept nog een consistoriekamer gebouwd tegen het koor aan. In 1908 werd het zuidelijke transept aanzienlijk vergroot waardoor nog meer van het oude kerkhof verdween. Bekend is dat de resten die naar boven kwamen, toen zijn bijgezet in een knekelput. Inmiddels is, behalve de ommuring, weinig meer te vinden dat herinnert aan het kerkhof. Veel van de ruimte is nu geasfalteerd en in de randen is her en der wat plantsoen te vinden. Dat Huizen in 1828 is gaan begraven op een nieuwe begraafplaats, had alles te maken met het feit dat Huizen een aanzienlijk dorp was. Dorpen en steden met meer dan 1.000 inwoners mochten na 1829 hun doden niet meer in de kerk of op het kerkhof begraven. De gemeente Huizen bleek echter meer voortvarend dan menig andere gemeente. Ze had namelijk al in 1812 een perceel aangekocht op de Huizer Eng, niet ver van de kerk. Die aankoop zal destijds ingegeven zijn door de Franse wetgeving die in 1810 hier was ingevoerd. Met het vertrek van de Fransen in 1813-1814 was de aankoop eigenlijk overbodig, maar de gemeente behield de grond.

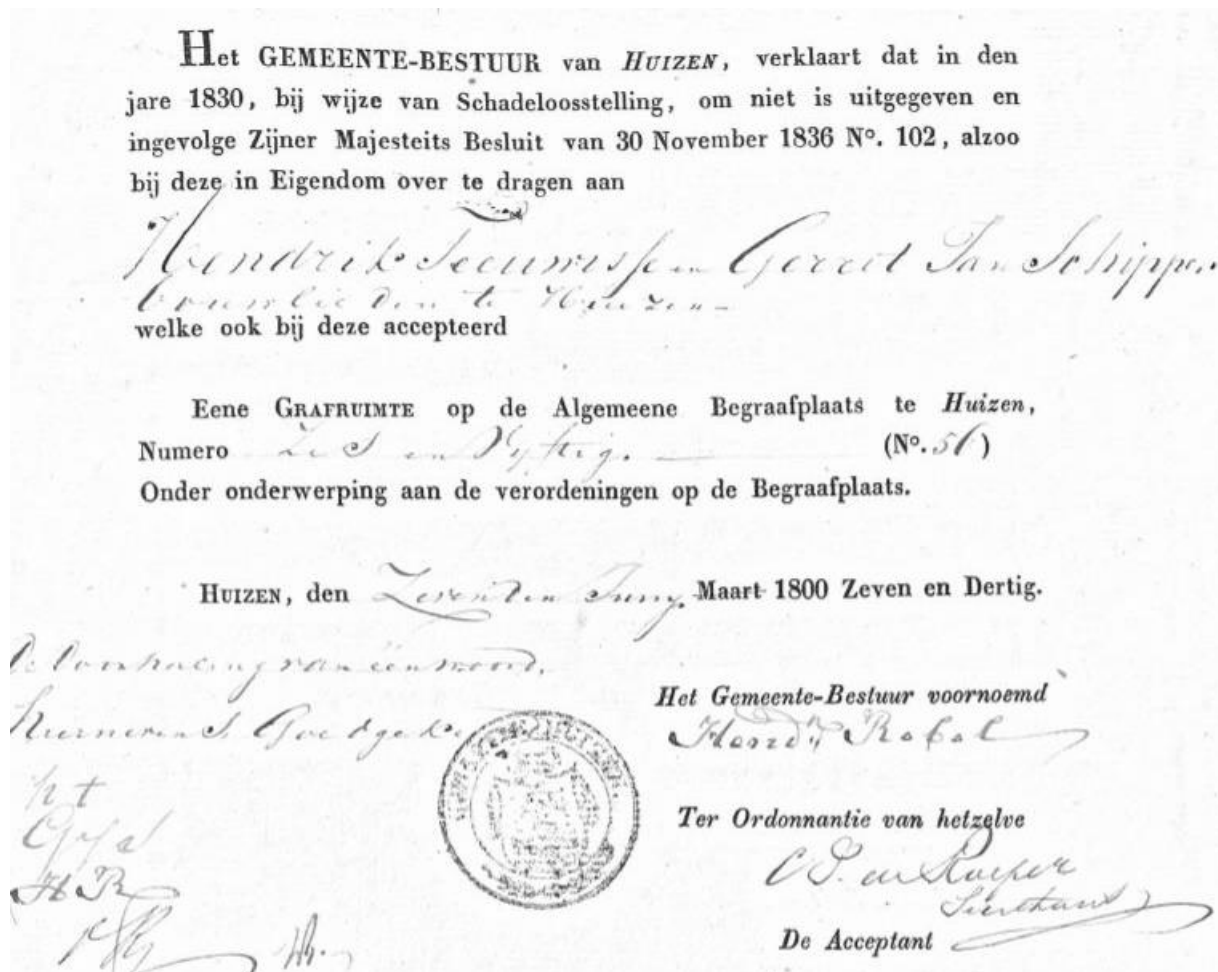

Afb. 2. De kerk vandaag de dag. Dat deze nog wat hoger ligt dan de omgeving is goed te zien.

1.3 De oude algemene begraafplaats

In 1814 besloot het gemeentebestuur het in 1812 aangekochte perceel te behouden. Kadastraal is het echter niet terug te vinden als zodanig. De grootte van het aangekochte stuk grond bedroeg volgens een archiefstuk 180 roeden en was geschikt voor 3.200 lijken, voldoende voor 20 jaar. Uitgaande van 2 lijken per graf, zou dat dan neerkomen op zo'n 2.400 m². Of het daadwerkelijk om hetzelfde perceel ging als dat in 1828 in gebruik werd genomen, is wel waarschijnlijk. Echter in 1828 droegen 185 contribuanten 750 gulden bij aan de begraafplaats met een grootte van pakweg 4.800 m². De grootste bijdragers waren Jacob Rebel met 64 gulden, Willem Voorthuizen met 46 gulden en Abraham Bredius met 37 gulden. Zij waren het ook die voor het begraven in de kerk mee betaalden aan de omslag die geheven werd door de kerk.

De nieuwe begraafplaats was gunstig gelegen. Gesitueerd ten westen van het dorp aan de uitvalsweg naar Naarden en dicht bij de oude kerk. Bovendien ligt deze grond hoog zodat er gemakkelijk drie diep begraven kon worden. Het perceel dat in gebruik werd genomen was rechthoekig en kreeg een zeer eenvoudige aanleg zoals destijds gebruikelijk was bij dergelijke dorpsbegraafplaatsen. Vanuit een middenpad kon men waarschijnlijk een drietal grafvelden betreden waar de graven alle achter elkaar lagen, zonder paden ertussen. Het achterste blok werd bestemd voor de zogenaamde 'kerkengraven'. Hier lagen de 104 graven van de rechthebbenden die daarmee gecompenseerd werden voor het verlies van hun graf of graven in de kerk. Jan Ploos van Amstel (1762-1853) kreeg zo zes graven op de begraafplaats en Jan Voorthuizen vijf. In 1837 had elke eigenaar een bewijs ontvangen van de compensatie.

Afb. 3. Voorbeeld van bewijs van eigendom, graf 56, nu gelegen op vak 5. In het graf werden in totaal zes personen begraven.

In die tijd betaalde men op het gedeelte voor de eigen graven voor het begraven van een lijk 5 gulden. Dit gedeelte lag dus achterin en noemde men de klasse A. Er was ook een burgerblok (klasse B) waar men 3 gulden betaalde en een algemeen blok (klasse C) waar het begraven van een lijk een gulden kostte. Er mochten drie lijken per graf worden begraven. Grafkelders waren er toen nog niet. Uit de oude grafregisters blijkt overigens dat sommige graven niet gebruikt werden, terwijl in andere tot wel acht personen werden begraven in een periode van 50 jaar. Uit hetzelfde register blijkt ook dat veel rechthebbenden in hun eigen graf werden begraven, terwijl er geen overschrijving plaats heeft gevonden op een nieuwe rechthebbende.

Omdat de kerk met de oude voorzieningen op korte afstand lag, bleef de baar onder de toren staan. Van daar werd de baar naar het sterfhuis gedragen en dan in een stoet via de kerk naar de begraafplaats. Baar- en lijkenhuisjes waren in die tijd nog niet vanzelfsprekend. Rondom de begraafplaats werd een wal opgeworpen maar langs de Naarderstraat is deze later, niet duidelijk is wanneer, vervangen door een bakstenen muur.

In eerste instantie zullen er op de nieuwe begraafplaats, net als op het kerkhof, weinig grafmonumenten zijn opgericht. Dat gold niet alleen voor Huizen maar dat was in die tijd gebruikelijk in heel Nederland. Pas in de loop van de negentiende eeuw raakte het plaatsen van een grafmonument voor bredere lagen van de bevolking in zwang. In Huizen konden velen zich waarschijnlijk ook geen grafsteen permitteren. Hoewel Huizen in 1854 een eigen haven had gekregen, liep de welvaart rond 1880 terug in Huizen. De vissers waren de eerste die getroffen werden. Maar vaak waren er ook goede jaren, zeker als de ansjovis in overvloed rondzwom in de Zuiderzee. Eind negentiende eeuw liep de vissersvloot terug en met de afsluiting van de Zuiderzee was het met de visserij nagenoeg gedaan.

Afb. 4. Een gietijzeren nummerpaal op vak 1.

De graven werden in de loop van de negentiende eeuw wel gemarkeerd met gietijzeren nummerpalen (zie afbeelding 4). Gietijzer was destijds een gemakkelijk te produceren en relatief goedkoop product dat in veel meer toepassingen voorkwam. Ook op veel andere begraafplaatsen in Nederland vinden we gietijzeren nummerpalen.

De regels met betrekking tot de afstand tot de bebouwing werden in Huizen strak nageleefd. Dit is waarschijnlijk de reden van het plantsoen langs de oostkant, waar de Ceintuurbaan ligt. Dat plantsoen diende als een buffer om de vijftig meter tot de bebouwing in acht te nemen. Dat is ook de reden dat de bebouwing aan de Naarderstraat vanaf de jaren twintig van de twintigste eeuw wat meer naar achteren geroid is dan op zich noodzakelijk was, al liep hier destijds ook de Gooise tram. In de negentiende eeuw groeide Huizen in inwoneraantal. We zagen al dat de kerk een aantal keren moest worden uitgebreid. Ook de begraafplaats ontkwam niet aan een uitbreiding. Dat gebeurde in 1895 toen een langwerpig perceel ten zuiden van de begraafplaats erbij getrokken werd. Mogelijk is toen ook het huidige ingangshek geplaatst. Overigens werd de uitbreiding ook wel de nieuwe begraafplaats genoemd, wat later soms voor verwarring heeft gezorgd.

Afb. 5. Situatie rond 1875 met de oorspronkelijke aanleg en de laan naar de begraafplaats.

vijftig meter afstand van woningen kwam te liggen. Strikt vasthoudend aan de 50 meter, bestemde de gemeente dit terrein voorlopig tot kwekerij, gemeentewerf en nog tal van andere doeleinden.

Afb. 6. Situatie rond 1920. Het lijkt erop dat het nieuwe gedeelte nog niet in gebruik is, maar dat was wel het geval.

de klassen was ondertussen wel aangepast. De vakken A, B en C waren opgedeeld in kleinere vakken, passend bij de situatie op de uitbreiding uit 1895. Maar ondertussen was ook het begraven zelf flink duurder geworden. Op zich geven de oude verordeningen geen aanleiding om te constateren dat het er rondom de begraafplaats in Huizen anders aan toe ging dan elders. Voor het plaatsen van een grafmonument was vooraf een vergunning nodig van B&W, maar in de archieven is te zien dat daar pas in de twintigste eeuw serieus werk van gemaakt werd, met onder meer een controle door de gemeentearchitect.

Overigens had de gemeente allang geanticipeerd op verdere uitbreiding want rondom lag nog een aantal percelen van de gemeente die bij de begraafplaats getrokken konden worden. Ten zuiden van de begraafplaats werd in de jaren dertig de huidige Arie de Waalstraat getrokken en daar werden ook huizen gebouwd, wat betekende dat het perceel dat nog beschikbaar was ten zuiden van de begraafplaats binnen de

Uit de verordeningen uit het begin van de twintigste eeuw blijkt dat afkoop van onderhoud mogelijk was en dat er feitelijk geen restricties werden opgelegd ten aanzien van het plaatsen van grafmonumenten. Deze verordeningen, die nogal eens aangepast werden, laten goed zien dat de kosten voor een eigen graf vooral in de twintigste eeuw hard stegen. Kostte een eigen graf in 1918 nog 50 gulden, dat was in 1982 al opgelopen tot ruim 1.763 gulden. De verdeling van

1.3.1 De aula

Eind jaren dertig werden plannen gemaakt voor een aula bij de begraafplaats. In 1937 had Openbare Werken haar eerste bouwplan klaar. Begin 1938 nam de Huizer raad het voorstel tot de bouw van de aula aan met 7 tegen 6 stemmen. Sommige tegenstemmers waren bevreesd voor het verdwijnen van de Huizer begraaftraditie waarin altijd met een stoet van het huis naar de begraafplaats werd gelopen. Een traditie die nog dateerde van de tijd dat in de kerk of op het kerkhof werd begraven.

Afb. 7. Begravenisstoet te Huizen, 1896. Aquarel van Anna Maria Wegman (Beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed).

De kosten voor de aula bedroegen ruim 12.000 gulden en B&W kondigden niet lang na aanneming van het voorstel dat de kosten voor het begraven verhoogd zouden worden. Het verzoek voor een aula was afkomstig van 'Rebel's begrafenisonderneming van 1815' en D. van Vuure van de Hilversumsche Begrafenisvereniging. Tijdens de raadsvergadering werden vragen gesteld over de gebruiksduur van de begraafplaats en het gebouw. Wethouder Staalman beantwoordde dat er zeker nog voor 25 jaar de noodzaak van een aula zou zijn, terwijl de gebruiksduur van de aula werd gesteld op 50 jaar. De aula werd gesitueerd aan het begin van het oude middenpad. Daartoe moest wel het tweede hek dat hier stond, worden gesloopt. De bouw van de aula betekende dat de zichtlijn vanaf de ingang onderbroken werd. De aula kon eind 1939 voor het eerst gebruikt worden. Met een oppervlak van 150 m² is het een fors gebouw. Het ontwerp in baksteen, met zandstenen details, is een mooi voorbeeld van de traditionele stijl uit die periode.

Eind jaren dertig werd ten aanzien van de begraafplaats nog een cruciale beslissing genomen door de gemeente. De gronden die ten westen van de begraafplaats lagen en die beschikbaar waren voor een uitbreiding, werden bestemd voor een ander doel. Hier werd in 1940 het (nu voormalige) raadhuis gebouwd.

In 1942 werd de historische muur hersteld. Aannemer Bout en Schaap zou de klus klaren voor 815 gulden. Het werk viel echter tegen en het bedrijf declareerde 983,61 gulden. De gemeente hield echter voet bij stuk waardoor Bout en Schaap er flink bij inschoten.

1.3.2 Nieuwe begraafplaats

Al in 1944 bestonden bij de gemeente de eerste plannen voor een nieuwe begraafplaats. Op de bestaande begraafplaats waren toen nog 80 grafkelders, 86 eigen graven, 160 graven voor 30 jaar, 140 huurgraven en 120 kindergraven beschikbaar. Gezien de huidige dateringen op de graven is het aannemelijk dat men voordien oudere grafvelden al eens opnieuw had uitgegeven. Op de voormalige vakken B en C zijn geen oudere graven van voor 1916 te vinden. Het lijkt er op dat veld B (nu vak 6 en 7) vanaf de jaren dertig in hun geheel weer opnieuw gebruikt zijn. Veld C is vanaf 1916 opnieuw in gebruik genomen. Met destijds een gemiddelde van 85 begravingen per jaar lijkt dat niet heel vreemd. In 1948 besloot de gemeente het nog beschikbare perceel ten zuiden van de begraafplaats niet in gebruik te nemen, maar om een geheel nieuwe begraafplaats aan te leggen. Nog in datzelfde jaar werden de eerste grondaankopen gedaan voor aanleg van een nieuwe begraafplaats. Het terrein lag enkele honderden meters westelijker van de oude begraafplaats en zou uiteindelijk vier keer zo groot moeten worden. Het ging met de aankoop niet zoals gewenst omdat een aantal grondeigenaren niet wilde meewerken. Sommigen wensten een grondruil, maar daar ging de gemeente niet op in. Uiteindelijk wist de gemeente toch alle benodigde percelen aan te kopen en eind 1950 kwam het eerste gedeelte van de begraafplaats gereed.

Op 1 juni 1953 kon de nieuwe begraafplaats in gebruik worden genomen. Omdat op de nieuwe begraafplaats een aula was gebouwd, werd die op de oude begraafplaats nog maar mondjesmaat gebruikt.

Afb. 8. De nieuwe begraafplaats met toegangshek en verderop de aula, in 2019.

Op de nu 'oude' begraafplaats is sindsdien nog altijd begraven. Vanaf 1956 vonden alleen nog bijzettingen plaats in bestaande graven. Uit het archief blijkt dat er regelmatig opgravingen plaatsvonden om lichamen van huurgraven naar eigen graven over te brengen, vaak al binnen de gestelde rusttermijn van 10 jaar. Telkens gaven B&W toestemming. Nadat de nieuwe begraafplaats was aangelegd werden talloze graven overgebracht van de oude naar de nieuwe begraafplaats.

In de jaren vijftig werd een klein gedeelte op de oude begraafplaats aangewezen als begraafplaats voor overleden Ambonezen van Woonoord Almere dat in 1951 bij Huizen was ingericht als tijdelijke huisvesting. Er ligt op dit gedeelte een aantal levenloos geboren kinderen begraven alsmede een aantal in het kamp overleden ouderen.

1.3.3 Ruimen of niet ruimen?

In de jaren tachtig was een interne werkgroep van de gemeente al bezig met het vraagstuk rondom sluiting van de oude begraafplaats of juist hernieuwd gebruik. Voorkomen moest worden dat een nieuwe begraafplaats nodig was. De aula wilde men slopen omdat die nauwelijks gebruikt werd. Rond die tijd waren er jaarlijks nog gemiddeld 12 bijzettingen op de begraafplaats. De uitgifte van graven voor onbepaalde tijd was nauwelijks nog aan de orde. De meeste graven werden uitgegeven voor vijftig jaar. Door de klassen af te schaffen en het gedeelte ten zuiden van de begraafplaats in gebruik te nemen zou er weer ruimte zijn voor 500 nieuwe graven.

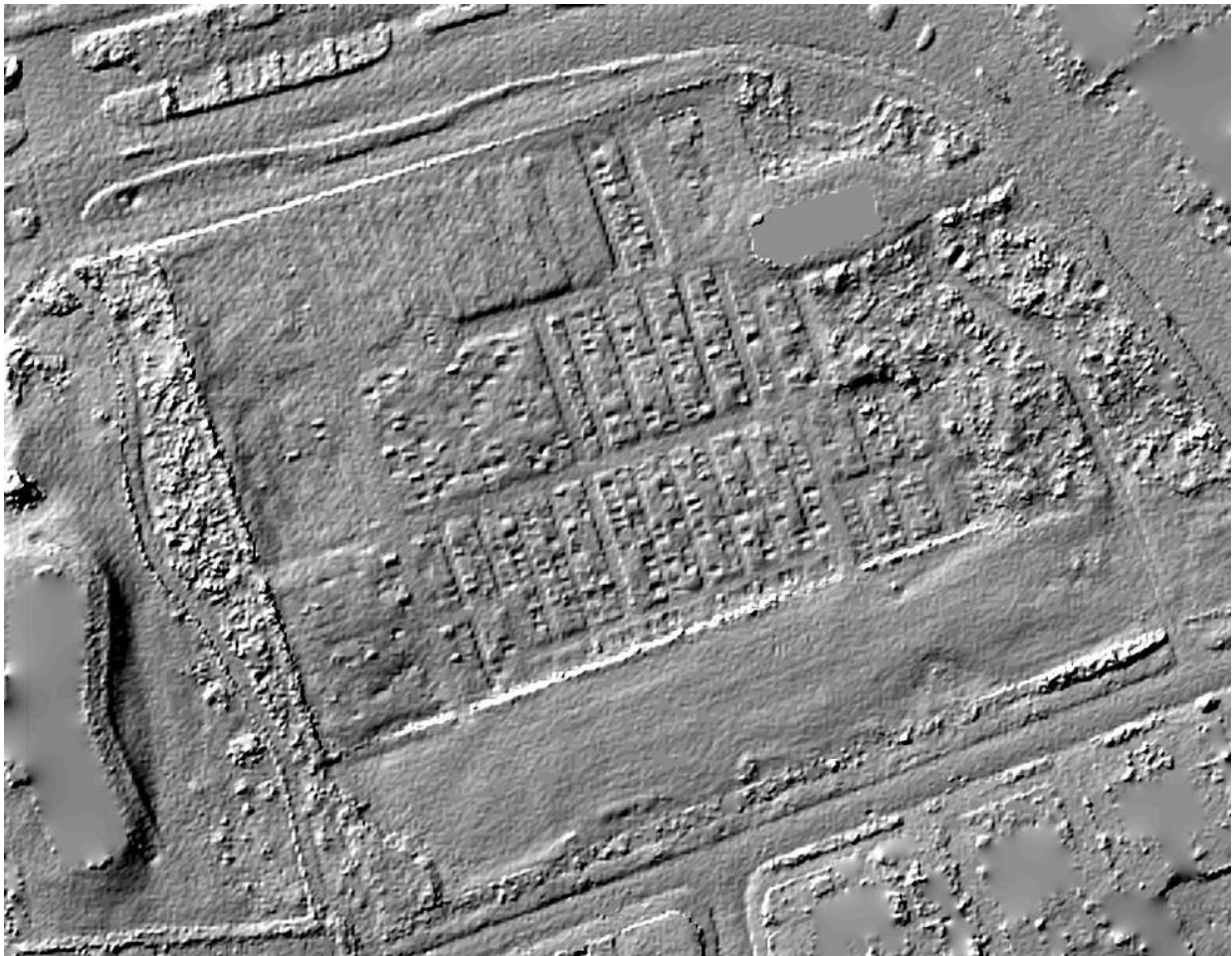
In 1990 werd onderzocht of de aula op de oude begraafplaats nog toekomst had. Het gebouw voldeed in ieder geval niet meer aan de eisen die aan een aula werden gesteld. Er werd toen gedacht dat Huizen rond 2003-2005 een nieuwe begraafplaats nodig zou hebben. In 1994 wees de gemeente een verzoek van een projectondernemer af die de begraafplaats wilde verkopen om op termijn hier te kunnen bouwen. Ondertussen werd nagedacht over een derde begraafplaats, die ter hoogte van de Warandebbergen zou moeten komen.

Vervolgens kwam B&W in 1996 weer met plannen om de oude begraafplaats grotendeels te ruimen. Dit zou de gemeente tien jaar uitstel geven. Er was ook ruimte nodig op de nieuwe begraafplaats omdat die vol dreigde te raken. Een actief ruimingsbeleid zou ruimte moeten geven tot 2009, maar wat er op de oude begraafplaats precies gebeurde is onduidelijk. Er kwam wel veel weerstand tegen het ruimen en in dit licht werd dan ook nadrukkelijker gekeken naar de cultuurhistorische waarden van de begraafplaats. In deze periode kwam de naam 'visserskerkhof' in zwang, ingegeven door de vele nummerpalen op de algemene graven die toebedacht werden aan arme vissers. De naam visserskerkhof zou ook in de volksmond lang gebruikt zijn, maar in de archieven of kranten is niets daarover te vinden. In 2001 werd door vereniging De Terebinth een waardestelling opgesteld op verzoek van de stichting Behoud het Oude Dorp. Ook de toenmalige Rijksdienst voor de Monumentenzorg werd ingeschakeld. De waardestelling duidde voornamelijk de lokaal-historische waarde van de begraafplaats voor de gemeente. De plannen om een aantal grafvelden te ruimen, met name daar waar nauwelijks grafmonumenten stonden, gingen uiteindelijk niet door. Na lokaal verzet en een nieuw onderzoek dat aantoonde dat er nog wel de nodige capaciteit was, heeft de gemeente daar in 2003 van af gezien. De begraafplaats is ook geen gemeentelijk monument geworden. Wel werden er graven geruimd op de nieuwe begraafplaats.

Eind 2004 werd gestart met de restauratie van de oude bakstenen muur langs de Naarderstraat. Daartoe is de muur eerst ontdaan van de klimop, gesloopt en nadat een geheel nieuwe fundering was gemaakt, werd de muur met passend materiaal weer opgetrokken. Omdat veel oude stenen letterlijk 'op' waren, zijn er in de opgebouwde muur veel nieuwe stenen gebruikt. Bij de restauratie - en daarna - is veel groen verwijderd. Zo is bijvoorbeeld de haag met coniferen langs de Naarderstraat weggehaald. Nadien is de begraafplaats gewoon onderhouden, er is begraven in eigen graven en nieuwe grafmonumenten zijn geplaatst, oude opgeknapt en wellicht zijn er enkele verdwenen.

1.4 Huidige aanzien

Wat groen betreft is de begraafplaats waarschijnlijk de laatste jaren weer meer origineel dan dat die in de twintigste eeuw was. Van oorsprong mag verwacht worden dat de begraafplaats sober was ingericht, met hooguit een laanbeplanting langs het hoofdpad en groen rondom. Dat zien we terug bij veel begraafplaatsen in gemeenten met een overwegend protestantse bevolking. Wie de begraafplaats nu vergelijkt met pakweg twintig jaar geleden, treft een veel kalere begraafplaats aan met minder groenelementen dan voorheen. Achter de muur langs de Naarderstraat stond een rij coniferen en op de begraafplaats zelf stonden veel meer coniferen, struiken en ook wat bomen. In sommige gevallen zal sprake zijn geweest van uitgroei van grafbeplanting. In andere gevallen zal het groen bewust aangeplant zijn geweest, zoals de coniferen omdat men de muur wellicht onvoldoende achtte als afscheiding met de drukker wordende Naarderstraat.

Afb. 9. Hoogtekaart waarop goed de paden te zien zijn, zelfs op het oude vak met eigen graven.

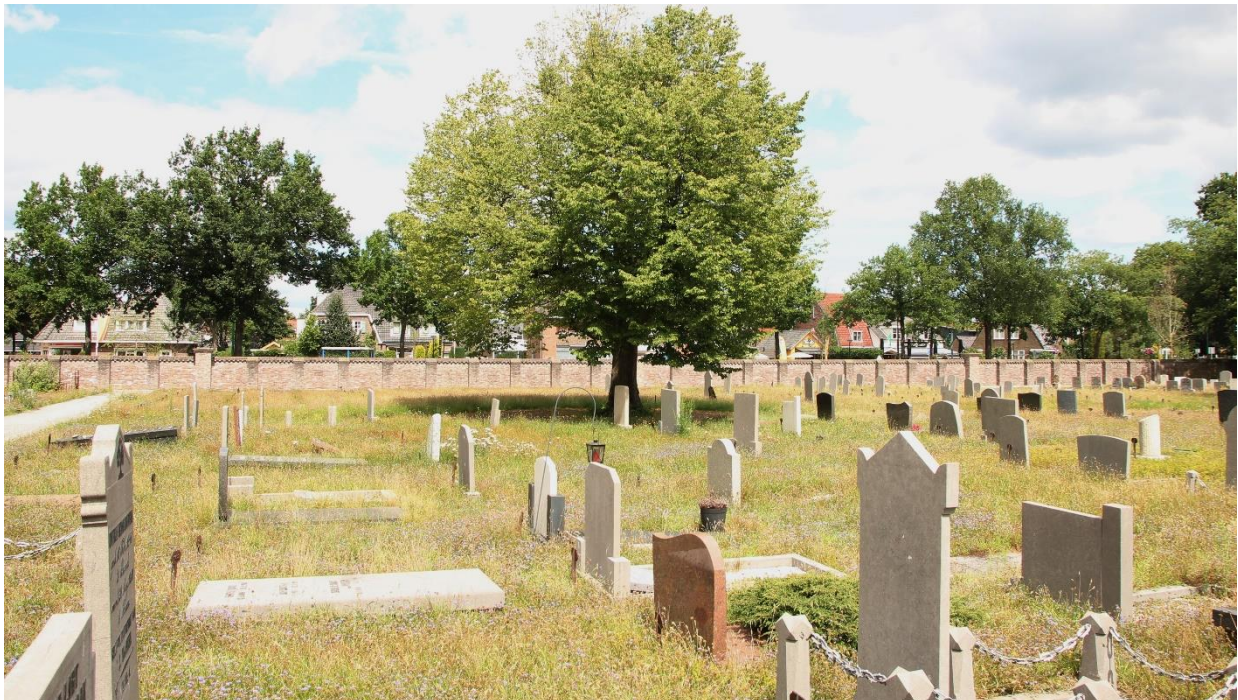
De opbouw van de grafvelden was van oudsher vlak, gevuld met gras met daarin aaneengesloten graven op rijen. Een aantal grafvelden toont nog dit beeld, maar met name de uitbreiding van 1895 en het 2^e klasse veld (oude vak B) van het oude gedeelte laten zien dat er nu paden door de grafvelden heen liggen. Dat is een gebruik dat rond de eeuwwisseling in zwang kwam. Het idee om over andere graven te moeten lopen voor een grafbezoek ging de nabestaanden steeds meer tegenstaan.

Het verdwijnen van veel groenelementen is niet iets recent. Eerder verdween al de haag die het oude van het nieuwe gedeelte scheidde. Die haag liep zelfs door op het 1^e klasse veld. De coniferen haag die langs de binnenzijde muur van de muur stond, zal waarschijnlijk pas van veel later hebben gedateerd, maar is dus inmiddels verwijderd. Sommige zandpaden zijn inmiddels vergrast en er wordt minder intensief gemaaid wat een bloemenrijk aanzicht oplevert. Opvallend is de groene entree aan het Prins Bernhardplein waar de ingang van de begraafplaats ligt. Hier ligt een breed plantsoen met veel eiken en een ondergroei van diverse struiken waaronder rododendron. Op de begraafplaats zelf valt tegenwoordig met name een grote lindeboom op die centraal tussen de 2^e en 3^e klasse staat. Rondom de boom is een ruimte bestraat terwijl de rest van de hoofdpaden bestaat uit asfalt. Op de begraafplaats is nog wel een aantal struiken te vinden, waaronder langs de hoofdweg twee opgeschoren coniferen, mogelijk onderdeel van een ingepaste laanbeplanting. Op de uitbreiding staat onder meer nog een opgeschoren conifeer die bevestigt dat de graven en paden hier ooit anders liepen. Overigens zijn de tussenpaden op het grafveld links van de aula ook een aanwijzing dat dit veld later is heringericht. De graven lagen van oudsher direct aaneengesloten. Dat is nog wel het geval op het achterste deel van dit grafveld. Aan de rechterkant is aan de voorzijde ook ingegrepen, maar verderop geven de weinige grafmonumenten en vooral de nummerpalen aan hoe dicht hier de graven op elkaar lagen. De blik richting Naarderstraat wordt geblokkeerd door de bakstenen muur en naar de andere zijden is altijd wel

de hoge beukenhaag in het zicht die de zuid- en oostzijde van de begraafplaats omgeeft. Ook buiten de begraafplaats, langs straten en op andere percelen, staan veel bomen die mede het beeld bepalen.

1.4.1 Grafmonumenten

Waar de grafmonumenten niet aan paden gesitueerd zijn, liggen of staan de grafmonumenten in het gras. Dat gras wordt minder intensief gemaaid, wat betekent dat het wat hoger staat en er meer bloemen in bloeien. Er zijn per grafvak wel verschillen merkbaar in het type grafmonument. Op de twee wat grotere vakken - zoals 6, 7 en 9a en b - is het beeld vooral dat van twintigste-eeuwse grafmonumenten. Er is veel variatie in vorm en kleur zichtbaar. De oudere grafmonumenten zijn nog overwegend van Belgisch hardsteen, maar veel jongere monumenten zijn van andere materialen, waaronder kalksteen en graniet. De meeste grafmonumenten betreffen stèles met daarvoor een graftuin, omgeven door een rand van natuurstenen banden, gevuld met grind. Een enkele keer is een zerk op roef toegepast.

Afb. 10. Typische situering van grafmonumenten op vak 6, met een uiteenlopend assortiment aan grafmonumenten.

De achterste grafvelden, 1, 5 en 8, vormden vroeger de eerste klasse. Vak 8 is dat van de uitbreiding uit 1895. Hier staan relatief nog de meeste grafmonumenten, maar met een zeer gemengd assortiment. Het beeld wordt vooral bepaald door nummerpaaltjes en gras. Dat geldt nog meer voor vak 1, waar rijen paaltjes het beeld bepalen. Her en der liggen zerken maar die vallen nauwelijks op. Langs de rand, dat wil zeggen het pad, ligt een aantal wat grotere grafmonumenten. Vak 2 is het oude algemene deel, de laagste klasse waar drie willekeurige doden boven elkaar werden begraven. In dit vak is begraven van 1916 tot iets na 1950, maar voordien lagen hier ook graven. Wat daar ook op de graven stond, het is allemaal verdwenen, dus de grafmonumenten die hier nu nog voorkomen zijn alle van na 1916. Wel zien we hier op een enkel graf materialen zoals geëmailleerde borden en eenvoudige grafmonumenten. Alle nummerpalen staan nog wel bij de graven, zodat er een specifieke ritmiek ontstaat op deze verder bijna lege velden.

Nabij de aula, vak 4, is een grafveld dat gedeeltelijk ingericht is voor Ambonezen. Het maakt een wat rommelige indruk met kleinere grafmonumenten. Al met al is er op de begraafplaats sprake van een behoorlijke gemengde grafcultuur die vooral bestaat uit twintigste-eeuwse stèles in verschillende materialen en met uiteenlopende vormgeving.

2 KARAKTERISTIEK VAN DE BEGRAAFPLAATS

De karakteristiek van een begraafplaats is veelzeggend en kan bepalend zijn voor de waarde ervan. De nadruk kan liggen op het groen waaraan de grafmonumenten ondergeschikt zijn, maar er kan ook sprake zijn van een karakteristiek waarbij de grafmonumenten bepalend zijn, en dan vaak van een bepaald type. Een karakteristiek kan dienen als een referentie voor de uiteindelijke selectie van de grafmonumenten, maar in dit geval ook als opmaat voor de cultuurhistorische waardering. Elke begraafplaats en kerkhof in Nederland heeft zijn eigen karakteristiek. Hiermee worden de kenmerkende eigenschappen van de begraafplaats bedoeld of, bij grotere begraafplaatsen, de grafvakken. Die kenmerkende eigenschappen kunnen beschreven worden ten aanzien van de gehele begraafplaats, maar dus ook meer in detail wanneer we kijken naar aparte grafvelden. Voor deze begraafplaats kan een verdeling gemaakt worden in het oorspronkelijke deel en de uitbreiding uit 1895.

Voor zover bekend heeft de gemeente Huizen nimmer een visie ontwikkeld voor de begraafplaats waarin beantwoord wordt hoe deze in stand wordt gehouden of op welke wijze ze in de toekomst beheerd zal worden. Merkbaar is wel dat in het huidige beheer wat meer rekening gehouden wordt met de oorspronkelijke opzet van het terrein en dat de ecologische waarden wat meer naar voren mogen komen. Ten aanzien van de grafmonumenten is er niet echt een richtlijn die iets stelt ten aanzien van de karakteristiek.

Bij het beschrijven van de karakteristiek van de begraafplaats komen niet alleen positieve eigenschappen aan bod maar ook negatieve, indien aanwezig.

Afb. 11. Plattegrond begraafplaats met in rood kader het oorspronkelijke gedeelte van de begraafplaats.

2.1 Oorspronkelijke deel

Het oorspronkelijke gedeelte van de begraafplaats was ongeveer 90 meter lang en zo'n 50 meter breed, bijna een halve hectare groot. Vanaf de ingang moest ruim 40 meter overbrugd worden voordat men de daadwerkelijke begraafplaats bereikte. Vandaag de dag staat in dit pad de aula. Deze aula maakt een monumentale indruk en dat wordt nog verstrekt doordat voor de aula een plein is gecreëerd, bestraat met klinkers. Pas wanneer men rondom de aula is gelopen, wat langs beide kanten mogelijk is, krijgt men een overzicht van de begraafplaats zelf en met name het oorspronkelijke gedeelte. In het verlengde van de aula ligt een verhard hoofdpad dat naar een forse lindeboom loopt. Aan beide kanten sluit een aantal smallere onverharde zijpaden aan op dit hoofdpad. Meteen vooraan liggen en staan daartussen grafmonumenten, waarbij opvalt dat rechts het aantal grafmonumenten naar achteren sterk afneemt. Daardoor worden de gietijzeren nummerpalen die bij elk graf staan beter zichtbaar. Links is het grafvak beter gevuld en alleen op het voorste deel liggen hier zandpaden tussen de graven. Meer naar achteren liggen de grafmonumenten dichter opeen en er is nog maar een kleine afstand tussen de rijen zichtbaar. De blik naar rechts wordt belemmerd door een bakstenen muur met daarachter eikenbomen die langs de Naarderstraat staan en de daarachter liggende huizen. Vanaf de straat is het niet mogelijk over de muur te kijken.

Afb. 12. De centraal geplaatste linde die helaas niet meer helemaal gezond is. De muur langs de Naarderstraat bepaalt vanuit dit standpunt ook een deel van het beeld.

Het langwerpige vak aan de rechterzijde is van oorsprong de laagste klasse, maar is begin twintigste eeuw opnieuw ingericht. Of de graven die er voordien lagen daarbij zijn geruimd is niet bekend. Er liggen, afgezien van twee latere toevoegingen vooraan, op het vak (2) 14 rijen met graven dicht opeen, gemiddeld zo'n 23 per rij. Het lijkt erop dat men in eerste instantie meer graven in de rij wilde hebben, maar dat daar later van af is gezien. Per graf zijn twee tot drie personen begraven.

Het vak links, eveneens langwerpig, bestaat nu uit twee delen. Het voorste (vak 7) bevat paden waarlangs de graven liggen en het lijkt erop dat hier pas is begraven vanaf de jaren dertig. Het vak dat er op aansluit (vak 6) bevat geen paden tussen de rijen en is (met in achtneming van het register) in gebruik genomen in 1917. Per rij liggen hier gemiddeld 14 graven, alle gericht met het hoofdeind op het westen. Ook hier

zal voordien begraven zijn, maar waarschijnlijk zijn de graven eerst geruimd net als op het andere veld. Er is geen enkel grafmonument dat verwijst naar oudere begravingen. Het laatste vak aan het uiteinde van de begraafplaats werd in tweeën gedeeld door een pad naar het lijkenhuisje. Dat lijkenhuisje is na 2005 verdwenen en het pad heeft men laten vergrassen. Hoewel deze vakken grotendeels bestaan uit nummerpalen, liggen hier de oorspronkelijke 104 kerkengraven. In vijf rijen (doornummerend over het pad) van 12 werden hier de graven met veel tussenruimte uitgelegd. Aan de nummering is te zien dat later aan de achterzijde en de buitenzijde van het vak nog nieuwe graven zijn toegevoegd (nr. 122 tot en met 165). Wanneer deze zijn uitgegeven is niet duidelijk. De haag die dit oude gedeelte scheidde van de uitbreiding (vak 8) is verdwenen.

Afb. 13. Luchtfoto 2019.

Op een recente luchtfoto van de begraafplaats is het oorspronkelijke padenstelsel nog herkenbaar. De grote linde in het hoofdpad valt op en nog een tweetal coniferen langs het hoofdpad. Verder bestaan de vakken vooral uit gras. De bomen langs de Naarderstraat en die op het aangrenzende terrein van het oude gemeentehuis vormen wel een factor in het beeld om ze met hun hoger opgaande groen de begraafplaats inkaderen. Ten aanzien van de hier geplaatste grafmonumenten is nauwelijks af te lezen dat het hier gaat om een vroeg negentiende-eeuwse begraafplaats. Het aantal grafmonumenten op het achterste gedeelte is zo gering dat hier geen specifieke karakteristiek aan toe te kennen is. Op het grafvak rechts (vak 2) is de grafcultuur van de nog resterende grafmonumenten vooral te specificeren als arm en terughoudend.

Op het langwerpige veld links is sprake van een gemengde karakteristiek met veel stèles in een brede variatie aan vormen en materialen met een rand rondom de van grind of begroeiing voorziene graftuin of een deksteen. Met name op vak 6 zijn veel grafmonumenten te vinden in de zogenaamde overgangsstijl. Die stijl wordt gekenmerkt door het zoeken naar nieuwe vormgeving van grafmonumenten met nieuwe materialen uit de periode 1920-1950. Tussendoor staan of liggen ook nog voorbeelden van oudere hardstenen grafmonumenten, waaronder enkele zerken. Naast dat er enige symboliek aanwezig is, zijn er ook Bijbelteksten en verwijzingen naar psalmen en verzen te vinden op de grafmonumenten. Een belangrijk element bij de graven op dit deel wordt gevormd door de gietijzeren nummerpalen. Ze vormen een continuerend onderdeel van de graven op het oorspronkelijke deel.

2.2 Uitbreiding 1895

De uitbreiding uit 1895 sluit aan op het oorspronkelijke deel van de begraafplaats over de lange zijde. De lengte is dus ook 90 meter maar de breedte is maar de helft, zo'n 25 meter. De uitbreiding ligt zuidelijk van het oude deel en wordt ontsloten door een pad tussen het oude en nieuwe gedeelte. Tot ver na de oorlog waren er vanaf het oude gedeelte drie doorgangen in een lange beukenhaag en lag er alleen aan de zuidzijde een pad. De drie ontsluitende paden liggen er nog steeds maar de haag is geheel verdwenen en vervangen door een verhard pad. Het vak (9), min of meer in tweeën gedeeld, loopt helemaal door naar het achterste vak. Op dit lange grafvak zijn tussen de graven zandpaden aangebracht, voor zover de ruimte dat toeliet waardoor alle grafmonumenten aan een pad liggen. Het lijkt erop dat hier niet meteen in 1895 gestart is met begraven, omdat achteraan de oudste graven liggen, daterend van 1938 en later. Nu stuit de blik naar links hier nog wel op een hoge haag, maar naar rechts ziet men alleen maar grafmonumenten van de oudere vakken.

Afb. 14. Blik over de uitbreiding van 1895 met vooraan de laatste toevoeging en meer naar rechts het oorspronkelijke gedeelte van de begraafplaats.

Het langwerpige vak dat het grootste deel van de uitbreiding uitmaakt, is in ieder geval voor de Tweede Wereldoorlog in gebruik genomen. Niet duidelijk is of er eerder begraven is, maar dat zou wel mogelijk zijn. Dit vak kenmerkt zich door graven die dwars op de rijen liggen in de rand en een aantal graven dat vak 9B vormt. Het lijkt erop dat dit gedeelte voor huurgraven is ingericht, terwijl de rest weer eigen graven zijn.

Het achterste vak aan het uiteinde van de begraafplaats is de voorzetting van de kerkengraven van vak 1 en 5. Dit vak 8 bevat echter 144 graven, wat veel meer is dan op de oude vakken. Dit is wellicht een voorbeeld van hoe vanaf 1895 zuiniger omgegaan werd met de ruimte. Hier dateren de oudste begravingen daadwerkelijk van 1895 en is de laatste begraving van 2019. Met name tot de Tweede Wereldoorlog is hier relatief veel begraven, maar nadien vonden nog maar sporadisch begravingen plaats. Alle graven liggen in het gras en met het hoofdeind op het westen. Een aanvulling op de uitbreiding is te vinden aan de oostzijde waar eerst in de jaren twintig een aantal graven (graven Bienfait-Fangman) is toegevoegd in wat toen nog plantsoen zal zijn geweest. Rond de Tweede Wereldoorlog is dit vak vergroot, is er een aantal oorlogsslachtoffers begraven en kwam er ruimte voor keldergraven. Dit vak is eenvoudig en functioneel opgezet, net als de overige vakken.

Op een luchtfoto (afbeelding 13) is te zien dat er tussen alle graven zandpaden lopen. Behalve de aansluiting van het plantsoen bij de laatste uitbreiding waar de oorlogsgraven liggen, is hier alleen een solitaire conifeer te vinden, die mogelijk ooit als grafbeplanting hier terecht is gekomen. Verder bestaan de vakken vooral uit gras, net als op het oorspronkelijke deel. De bomen langs het aangrenzende terrein van het oude gemeentehuis en de haag aan de zuidzijde vormen een factor in het beeld. Achter de haag ligt een open veld met daarachter weer bomen langs de Arie de Waalstraat. Deze bepalen niet heel concreet het beeld, maar zorgen hier voor een inkadering van het terrein. Ook hier tonen de grafmonumenten vooral een twintigste-eeuws beeld. Hoewel hier op het achterste gedeelte wat meer grafmonumenten staan, is de verscheidenheid zo divers dat geen specifieke karakteristiek toe te kennen is. Het langwerpige veld (vak 9) sluit qua karakteristiek aan op dat van vak 6 en 7. Het betreft vooral stèles in een brede variatie aan vormen en materialen met een rand rondom de van grind of begroeiing voorziene graftuin of een deksteen. Het betreft vooral grafmonumenten in de vormgeving die toegepast werd in de jaren dertig tot eind jaren vijftig van de twintigste eeuw.

2.3 Grafcultuur algemeen

Wanneer we kijken naar het geheel aan grafmonumenten op de begraafplaats dan vinden we een enorme variatie aan typen en vormen. Deze grafmonumenten zijn met name representatief voor de afgelopen eeuw. Hierdoor valt de ontwikkeling van de grafcultuur op de begraafplaats goed te volgen. Er zijn nog wel enkele grafmonumenten met een negentiende-eeuwse vormtaal, waaronder een paar hardstenen zerken of stèles maar het aantal grafmonumenten in een overgangsstijl naar de moderne, hedendaagse grafcultuur is bepalend.

Over het algemeen kan de grafcultuur op de begraafplaats gekarakteriseerd worden als enerzijds terughoudend in de zin dat de grafmonumenten zelden uitbundig zijn, maar anderzijds qua materiaal en vormgeving uiteenlopend. Aan het huidige bestand aan grafmonumenten op de oude begraafplaats is af te lezen dat Huizen niet een in zichzelf gekeerd dorp was, maar zeker openstond voor nieuwe uitingen. Hoewel in de details van veel grafmonumenten weinig symboliek is toegepast, is wel aandacht geschonken aan de monumentaliteit en materiaaltoepassing van veel grafmonumenten. Er is op de gehele begraafplaats sprake van een behoorlijke variatie aan materialen. Wat vanzelfsprekend minder

Afb. 15. Moderne grafmonumenten in een afwijkende kleur en materiaalsoort hebben een sterke impact op het karakter van de begraafplaats.

opvalt is het aantal teksten dat opgenomen is op de stenen. Normaliter is op Nederlandse

begraafplaatsen een groot deel van de grafmonumenten, zeker tot aan de Tweede Wereldoorlog, vervaardigd uit Belgisch hardsteen. In het geval van deze begraafplaats gaat dat ook op, maar zijn ook materialen als graniet, zandsteen, kalksteen en marmer toegepast. Jongere stenen, veelal van graniet en een enkele van glas, beïnvloeden langzamerhand dit beeld (zie afbeelding 15).

Over het algemeen kan gesteld worden dat de meeste grafmonumenten bestaan uit stèles of grotere opstanden op het hoofdeind, waarbij rondom het graf een rand is aangebracht, waarbij het vlak van het graf gevuld is met beplanting, grind of een deksteen. Over het algemeen zijn de stèles tot ruim een meter hoog met enkele opvallende uitzonderingen. Met name op de vakken 2, 6 en 9 is de volgorde van uitgifte nog goed te volgen doordat er nog veel originele stenen staan en er hier nauwelijks geruimd is. Daarmee staan monumenten uit een bepaalde tijd nog redelijk bij elkaar.

Doordat op sommige vakken nauwelijks grafmonumenten zijn geplaatst, of waar deze zijn verdwenen speelt het groen op de begraafplaats, met name het gras, een belangrijke rol bij het aanzicht en de karakteristiek van de begraafplaats. De enige boom, de centraal geplaatste lindeboom, werkt beeldversterkend. Het groen rondom de begraafplaats speelt ook een rol als een min of meer kader gevende afbakening.

De begraafplaats van Huizen kent anno 2020 een redelijke sobere karakteristiek, waarin het groen (rondom) nu meer dan ooit een rol speelt. Globaal is sprake van eenvoudige grafmonumenten met een enkele uitzondering. In de details, materiaal- en vormgeving passen de grafmonumenten in de twintigste-eeuwse grafcultuur zoals die in een dorp gevonden kan worden. Zoals het groen het aanzien op sommige vakken bepaald, geldt dat ook voor de gietijzeren nummerpalen die in de grasvelden ritmiek geven in het beeld. Vooralsnog vormen de jongere grafmonumenten (van na 1970) geen waardevolle toevoeging.

3 GEHANTEERDE CRITERIA

Op de gemeentelijke begraafplaats van Huizen vinden we honderden graven. Niet op elk graf is een grafmonument geplaatst en in sommige gevallen zijn de grafmonumenten al geruime tijd verdwenen. In de voorgaande karakteristiek is beschreven hoe de begraafplaats is opgebouwd met de uitbreiding en grafvakken. De begraafplaats is vanaf 1828 intensief gebruikt, eenmaal uitgebreid en talloze malen aangepast. De begraafplaats is nog steeds in gebruik en op sommige gedeelten is sprake van enige dynamiek door incidentele begravingen in nieuwe graven of bijzettingen. De veranderingen die deze begravingen met zich meebrengen, zijn over een langere termijn van invloed op het karakter omdat er nieuwe moderne grafmonumenten worden geplaatst of bestaande worden aangepast. Niet altijd passen deze goed in het beeld dat over de jaren ontstaan is (zie ook afbeelding 15).

Niet alle grafmonumenten die nu op de begraafplaats staan, zijn even waardevol om te behouden of te beschermen. De waarde van een grafmonument kan op verschillende manieren worden vastgesteld. De beste wijze is die waarbij achteraf aangetoond kan worden dat er geen sprake is geweest van willekeur bij het selecteren van de grafmonumenten. De gemeente Huizen heeft daartoe de geformuleerde criteria van Bureau Funeraire Adviezen geaccepteerd. Deze criteria luiden als volgt:

1. Biografische betekenis van de begravene;
2. Ouderdom grafmonument;
3. Materiaalgebruik en hantering;
4. Vormgeving van het grafmonument;
5. Bijzondere symboliek;
6. Passend in karakter van het grafveld;
7. Technische staat.

De wijze waarop de criteria gehanteerd zijn, is hieronder beschreven.

3.1 Criteria voor inventarisatie

Om de hierboven opgenomen criteria verder te objectiveren is per criterium een nadere uitwerking gemaakt. Deze wordt nader verklaard in de volgende paragrafen.

3.1.1 Biografische betekenis van de begravene

Om op grond van dit criterium op de lijst te kunnen worden geplaatst, dienen onder meer de volgende richtlijnen:

- ✓ De overledene moet minimaal vijftig jaar geleden overleden zijn (voor 1970), of;
- ✓ De overledene moet publicaties van enig belang op zijn naam hebben of er is over hem/haar gepubliceerd, of;
- ✓ Het moet gaan om een overledene die bij leven openbare functies bekleedde die van betekenis waren voor de gemeenschap in de gemeente Huizen of de omliggende gemeenten. Maatgevend is bijvoorbeeld de duur van de functie, vernoeming van de persoon in straatnaam of naam van een openbaar gebouw. In het geval dat de persoon vernoemd is in een straat, park of een andere gemeenschappelijke voorziening in de gemeente Huizen, is dat eveneens een reden om de persoon op de lijst te plaatsen en nader te kijken naar het grafmonument. Bij het toekennen van het aantal punten kunnen de personen daarvoor extra punten toegekend krijgen.
- ✓ Ook kan de persoon betrokken zijn geweest bij een bijzondere gebeurtenis die nu nog breed herinnerd wordt, of;
- ✓ De persoon moet over een zekere (lokale) status beschikken, bijvoorbeeld door het uitgeoefende beroep of de bekendheid die de persoon bij leven genoot en die nu nog als zodanig wordt herinnerd.

De termijn van vijftig jaar dient enerzijds om een besluit louter op emotionele gronden uit te sluiten, maar is ook gekozen omdat na 1956 feitelijk geen nieuwe graven meer zijn uitgegeven op de

begraafplaats. Alleen het feit dat iemand een lintje heeft ontvangen, is geen reden om de persoon op de lijst te plaatsen. Voor het maken van keuzes op basis van de bovengenoemde criteria, zijn de personen in categorieën ingedeeld. De aanduiding van de categorie is, indien van toepassing, ook opgenomen in de lijst. Uiteraard bestaan er omstandigheden om af te wijken van dit criterium, zeker als al duidelijk is dat de persoon nu al van belang is.

De categorieën voor de gemeente Huizen zijn als volgt:

- v1 Bijzondere gevallen (verbonden met bijzondere gebeurtenissen, zoals vliegcrashes bijvoorbeeld);
- v2 Bestuurders, openbare beroepen en ambtsbekleders: notabelen, burgemeesters, wethouders, raadsleden, predikanten, landgoedeigenaars, politici en ambtenaren;
- v3 Wetenschap, letteren en sporten: architecten, onderwijzers, schrijvers, uitgevers, dichters, kunstschilders, sportlieden;
- v4 Slachtoffers Tweede Wereldoorlog en andere strijdtonelen, erkend of niet erkend door de oorlogsgravenstichting;
- v5 Industrie, landbouw, visserij en arbeid: fabrikanten, kooplieden, arbeiders, vissers, landbouwers en dergelijke.

Bij de categorieën v1 en v4 wordt vooral gelet op de verhalende omstandigheden, terwijl bij de andere categorieën meer gekeken wordt naar het belang van de overledene zelf. De mate van belang die aan de verdiensten van een persoon gehecht kan worden, wordt met behulp van een cijfer tot uitdrukking gebracht. De cijfers lopen van 1 tot en met 5, waarbij het hoogste cijfer staat voor het meeste belang. Daarbij gaat het vooral om het belang voor de historie van de gemeente Huizen:

- 1: minst wel enige bekendheid, maar (uiteindelijk) geen invloed op de historie;
- 2: matig wel bekend, maar weinig invloed op de historie;
- 3: gemiddeld bekend en heeft enige invloed gehad op de historie;
- 4: belangrijk heeft de nodige invloed gehad op de historie;
- 5: zeer belangrijk heeft veel invloed gehad op de historie.

Indien wel bekend is wat het beroep of de rol van iemand was, maar er is verder niets over te vinden, dan krijgen deze 0 punten. In een aantal gevallen wordt bij de puntentoekenning tevens gekeken naar betrokkenheid van de personen bij een grote of belangrijke gebeurtenis. Zo is gekeken naar graven en grafmonumenten die een verwijzing vormen naar de rol van de visserij of de industriële ontwikkeling in Huizen en omliggende gemeenten. Ook personen die in de Tweede Wereldoorlog zijn gesneuveld of gefusilleerd vanwege hun verzet tegen de vijand of anderszins betrokken waren bij een belangrijke gebeurtenis in die periode, krijgen in het algemeen een of twee punten toegekend naar gelang de betekenis van de gebeurtenis. Dit in verband met het historische belang van de periode 1940-1945. In Huizen zijn alle slachtoffers herdacht op het verzetsmonument bij de begraafplaats. Van een aantal daarvan zijn de graven te vinden op de begraafplaats (maar niet alle met een grafmonument).

3.1.2 Ouderdom grafmonument

Niet alle grafmonumenten komen zondermeer in aanmerking om op de lijst te worden geplaatst. Nieuwe of vernieuwde monumenten worden niet opgenomen, tenzij deze staan op een graf van een persoon die historische betekenis heeft. Verder wordt een ouderdomsgrens aangehouden. Dit om enige afstand te laten bestaan tussen de hedendaagse grafcultuur en datgene wat van historische waarde is. Voor deze inventarisatie wordt gekozen voor vijftig jaar, aansluitend op die voor personen. Een dergelijke termijn geeft voldoende distantie om de kwaliteit van de grafcultuur op waarde te kunnen schatten. Voor bijzondere grafmonumenten van personen die korter geleden begraven zijn, kan een uitzondering gemaakt worden.

3.1.3 Materiaalgebruik en hantering

Hier wordt zowel gelet op bijzondere materialen als op materialen die typerend zijn voor de begraafplaats. We lazten echter al in hoofdstuk twee dat er sprake is van een grote verscheidenheid aan materialen. In dit geval zijn bijzondere materialen vooral materialen die in het algemeen niet vaak gebruikt zijn voor grafmonumenten op de begraafplaats of inmiddels zeldzaam zijn geworden, zoals marbriet, gietijzer, hout, zandsteen of marmer. Nu komen de eerste drie materialen totaal niet voor in Huizen, wat wel wat zegt over de datering van de grafmonumenten. Marmer is wel een aantal malen toegepast net als zandsteen. Metaal, zoals smeedijzer, zou te verwachten zijn in de vorm van hekwerken maar daar zijn er maar twee van op de hele begraafplaats. Bij de selectie is rekening gehouden met het wel of niet aanwezig zijn van genoemde materialen. Materialen die typerend zijn voor de begraafplaats van Huizen en ook in de selectie veel naar voren komen, betreffen vooral hardsteen en in mindere mate, graniet.

Hantering gaat over de wijze waarop bijvoorbeeld een grafmonument technisch bewerkt is. Dus het gebruik van een bijzonder materiaal met een slechte afwerking zal minder snel in aanmerking komen dan een goed verwerkt materiaal. In dit geval geldt dat bij de inventarisatie extra gelet is op afwijkende materialen met de vraag of ze daadwerkelijk bijzonder zijn. De materiaalsoort zelf is in een aparte kolom vermeld als een vaststaand gegeven.

3.1.4 Vormgeving van het monument

De vormgeving van een individueel grafmonument kan van doorslaggevende betekenis zijn om dit te selecteren. Dat kan bijvoorbeeld vanwege het feit dat het zeldzaam is of omdat het binnen de stijl een goed voorbeeld vormt. Om die reden is bijvoorbeeld goed gekeken naar een aantal grafmonumenten in een zakelijke, modernistische stijl die voorzien zijn van een bijzondere typografie of bijzondere teksten bevatten. Verder is goed gelet op de betekenis van het grafmonument binnen het algehele karakter van de begraafplaats. Indien van toepassing is onder de kolom "aantekening" een opmerking gemaakt over de tekst op het grafmonument. In dit geval is vermeld of er een verwijzing naar een Bijbeltekst, psalm of vers is opgenomen.

3.1.5 Bijzondere symboliek

Symbolen op grafmonumenten zijn er in veel varianten en die zijn op de begraafplaats in Huizen ook te vinden. Op Nederlandse begraafplaatsen zijn vooral symbolen te vinden die verwijzen naar het christelijke geloof of rouw, zoals palmtakken en treurbomen. Dat geldt in zekere mate voor de gemeente Huizen, met dien verstande dat veel grafmonumenten geen symbolen bevatten. Overigens is alleen wanneer sprake is van een uitzonderlijke vormgeving zo'n algemeen symbool opgenomen in de selectie, tenzij het voorkomen van dit symbool afwijkt ten opzichte van de algemene norm. Symboliek die verwijst naar een persoon of gebeurtenis zelf, vaak een samenvoeging van verschillende betekenissen, kan een dusdanig symbool opleveren dat er sprake is van een bijzonderheid. Sommige symbolen hebben een beladen betekenis. Door grafmonumenten met deze symbolen te behouden, kan het symbool altijd in de juiste context worden geplaatst.

Voor dit criterium is gekeken naar de algemene deler, maar eveneens naar de uitzonderlijke symbolen.

3.1.6 Passend in karakter van het grafveld

Hierbij wordt feitelijk niet gekeken naar de intrinsieke waarde van het grafmonument, maar naar de collectieve waarde. Dat betekent dat het grafmonument bijvoorbeeld goed aansluit bij het karakter van de begraafplaats of grafveld, zoals beschreven in de karakteristiek. Dat betekent dat stèles met een gave vormgeving of monumenten die sterk opvallen in het beeld en ankerpunten vormen in de beleving opgenomen zijn in de selectie. Vanzelfsprekend geldt dit ook voor familiegraven die bestaan uit meerdere, soms bijna identieke, grafmonumenten. Grote en hoge, en dus opvallende, grafmonumenten worden om die reden in de inventarisatie meegenomen. Het verdwijnen van zulke grafmonumenten van de begraafplaats zou immers een zeer grote impact hebben.

3.1.7 Technische staat

Niet van doorslaggevende betekenis bij het toekennen van punten, maar wel belangrijk is de technische staat van de geïnventariseerde grafmonumenten. Wanneer bijvoorbeeld blijkt dat grafmonumenten (onherstelbaar) beschadigd zijn, dan is bij de eerste selectie dat monument al niet opgenomen. Dan wordt gekeken of er van dat type grafmonumenten gaveren voorbeelden te vinden zijn. Als selectie criterium kan de technische staat een rol spelen in het geval geïnventariseerde grafmonumenten in een staat verkeren die matig tot slecht is. De technische staat wordt uitgedrukt in vier categorieën:

- Goed het grafmonument is constructief in orde en vertoont uiterlijk nauwelijks gebreken;
- Redelijk het grafmonument is constructief in orde maar vertoont gebreken als scheurvorming, sterke vervuiling of slijtage;
- Matig het grafmonument vertoont constructieve gebreken zoals afgebroken, verschoven of missende onderdelen;
- Slecht het grafmonument is constructief afgeschreven. Alleen compleet herstel of vernieuwing kan het oude voorkomen weer herstellen.

In een aparte kolom met “aantekening” is eventueel omschreven wat precies de conditie is, bijvoorbeeld of er sprake is van breuk, scheurvorming, steken of dat het grafmonument vervuild of verweerd is.

Afb. 16. Hoewel de stèle op graf 6-BON-270 goed oogt, toont de achterzijde een geheel ander beeld.

4 SAMENSTELLING GROSLIJST

Aan de hand van de in het vorige hoofdstuk benoemde criteria is in juli 2020 de begraafplaats bezocht. Ter voorbereiding waren al verschillende gegevens ontvangen over bijzondere graven en personen via een vrijwilliger van de Historische Kring Huizen. Deze waren van te voren al gecontroleerd en aangeduid op de plattegrond van de begraafplaats. Verder is gekeken naar de lijst van namen die genoemd zijn bij het verzetsmonument in Huizen en welke daarvan ook voorkwamen in het register van de begraafplaats dat door de gemeente ter beschikking was gesteld. Met behulp van de website www.delpher.nl is vervolgens een onderzoek gedaan naar bijzonderheden en begrafenissen op de begraafplaats van Huizen. Hierdoor kon een goed overzicht verkregen worden van welke personen er destijds toe deden of waarvoor Huizen uitliep bij de begrafenis. Voorts is gebruik gemaakt van een aantal publicaties over de geschiedenis van Huizen (waaronder *De Ratel, tijdschrift van de Historische Kring Huizen*), met name voor een overzicht van de funeraire historie. Over de status van de verschillende doden uit de Tweede Wereldoorlog is informatie gevonden en geverifieerd bij de Nederlandse Oorlogsgravenstichting, zoals vermeld op www.oorlogsgravenstichting.nl. Deze graven en personen zijn vooraf in de lijst opgenomen en ze zijn tijdens de inventarisatie zoveel mogelijk meegenomen in de eerste selectie.

4.1 Totstandkoming

Ter plekke zijn op de begraafplaats alle grafmonumenten bekeken en waar ze voldeden, toegevoegd aan de zogenaamde groslijst en gefotografeerd. Dit alles heeft geleid tot een groslijst met daarop 131 grafmonumenten op 149 graven. Het betreft in bijna alle gevallen enkelvoudige graven waarbij op een dertiental graven geen grafmonument (meer) staat. Alleen bij vak 4 was de keuze minder gemakkelijk omdat de graven, vooral van kinderen, niet voorzien waren van een met het register corresponderend nummer. Bij het opstellen van de groslijst is nog niet gekeken naar de mogelijke puntenscore per grafmonument. Hieronder is de groslijst opgenomen om een indruk te geven om welke graven, grafmonumenten en aantallen het gaat.

4.1.1 Leeswijzer

In de groslijst zijn alle geïnventariseerde grafmonumenten opgenomen. De grafmonumenten hebben zo veel mogelijk de grafaanduiding gekregen zoals die voorkomt in de administratie van de begraafplaats. Dat is alleen bij vak 4 niet gelukt omdat de bijbehorende nummers niet op de kaart gevonden zijn. De bijbehorende foto's van de grafmonumenten hebben dezelfde aanduiding gekregen. De **oranje kleur** bij de code van het beroep, de rol of gebeurtenis waar de overledenen bij betrokken was, is een verwijzing naar het feit dat naar deze personen een straat, plein of park vernoemd is.

De eerste drie kolommen in het bestand betreffen achtereenvolgens: het vak waarin het graf zich bevindt, de grafsoort conform het register en het nummer. Vervolgens de op het monument voorkomende namen van overleden personen. Indien niet volledig vermeld of niet leesbaar dan zijn deze uit het register overgenomen. Hierna het jaar van overlijden en wanneer van belang het beroep of de rol. De volgende kolommen betreffen de staat van het grafmonument (uitgedrukt in G(oed), R(edelijk), M(atig) en S(lecht)), het soort grafbedekking, het toegepaste materiaal met het hoofdmateriaal als eerste (voor zover mogelijk), de symboliek op het grafmonument en een kolom 'Aantekening', voor eventuele andere opmerkingen.

4.2 Groslijst gemeentelijke begraafplaats

Vak	Grafsrt	Nr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep of rol, gebeurtenis	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
1	BON	46	Roest, Evert van der Meulman, Magdalena Honing, Geertje Boor, Neeltje	1906 1847 1886 1861	Doodgraver	nvt	Geen grafmonument	Geen	Geen	
1	BON	87	Rebel, Jacob Voorthuijzen, Aaltje	1837	Burgemeester 1813-1817, fabrikant, grondbezitter	nvt	Geen grafmonument	Geen	Geen	
1	BON	88	Rebel, Cornelis Willem	1883	Burgemeester 1853-1868, fabrikant, grondbezitter	M	Zerk	Hardsteen	Geen	
1	BON	112 tm 114	Vos, Gerrit Jan Vos, Pietertje Moerbeek, Adriaantje Rebel, Anthonie Dillewijn, Johanna van Vos, Gerrit Jan Boer, Hilletje Vos, Ebbetje Vos, Anthonie Vos, Hendrik Vos, Gerrit Jan	1892 1910 1877 1949 1948 1901 1935 1899 1916	Geneesheer, wethouder Bakker, bestuurder, wethouder Onderwijzer	R	Rand met palen en stangen, grind	Hardsteen	Geen	
1	BON	118	Geerling, Johanna Adriana	1876		M	Zerk met hekwerk	Hardsteen, smeedijzer	Geen	Een van de twee hekwerken op de begraafplaats
1	BON	120	Egas, Antonie Egas, Cornelia	1878	Havenmeester (2e)	nvt	Geen grafmonument	Geen	Geen	
1	BON	138	Kruimer, Hendrik	1900	Wethouder	nvt	Geen grafmonument	Geen	Geen	
1	BON	141	Vlaanderen, Cornelis Vlaanderen, Jan	1894 1928	Metselaar Metselaar	M	Zerk	Hardsteen	Geen	Ophalen
2	H	4	Beugelaar, Tijmen Hulst-Doorn, Geertje van der Das, Dirk	1931 1931 1931	Metselaar Visventer	M	Stèle	Emaille op hout	Palmtak	

Vak	Grafsrt	Nr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep of rol, gebeurtenis	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
2	H	5	Schaap, Jan Kriek, Dirk Hart-Bakker, Engelina Antonetta van der	1931 1931 1931	Schoenmaker	G	Stèle	Hardsteen	Palmtak	Tekst, psalm
2	H	8	Schram, Jan Bredero, Marritje Honing, Gosen	1932 1932 1932		G	Stèle	Hardsteen	Geen	
2	H	18	Spaargaren-Beets, Aagje	1933	Weesmoeder Oranje Weeshuis	G	Stèle	Hardsteen	Palmtak	
2	I	20	Westland, Jannetje Knop, Pieter Doorn, Dirk	1936 1936 1936	Vishandelaar Medewerker Langcat	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Palmtak	Tekst, verwijzing naar Langcat
2	K	22	Vles, Alexander Poel, Cornelis van der Onbekende man	1941 1941 1941	Sergeant Visventer	R	Stèle	Hardsteen	Geen	Joodse inwoner van Huizen, steen is omgevallen en hersteld op de grond, gedenktegels verzetsmonument
2	L	3	Honing, Cornelis Hemert-Koeman, Jannetje van Meijer, Gijsbert	1941 1941 1941		G	Stèle op rand	Marmers, hardsteen	Geen	Zakelijke stijl
2	L	14	Rebel, Jan Hogenbirk, Harmen Boon, Catherina Barbera	1944 1944 1944	Glasbewerker	nvt	Geen grafmonument	Geen	Geen	Hogenbirk heeft gedenktegels verzetsmonument, slachtoffer van de oorlog
2	M	3	Viergge, Harm Westerland, Pieterje Spin, Jantje	1945 1945 1945	Arbeider, omgekomen bij bombardement	G	Stèle	Hardsteen	Geen	Viergge heeft gedenktegels verzetsmonument, slachtoffer van de oorlog
2	N	2	Bunschoten, Annetje Ruifrok, Antoon Wal, Lambert van der -	1949 1949 1949	Smid	R	Tekstplaat	Hardsteen	Palmtak	Tekst

Vak	Grafsrt	Nr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep of rol, gebeurtenis	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
3	BON	841	Heijnen, Pietje Kos, Jakob Kos, Pieter	1953 1962 1971	Arbeider, verzetsman	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Geen	
4	AMK	3	Levenloos geboren kind	1952	Kind	G	Stèle (dubbel)	Marmmer	Klaver	Bijzonder: islamitische oriëntatie
4	AMB	5	Nendissa, Jafet Wilhelm Nendissa, John Nendissa-Lokollo, Alfonsina	1960 1966 1978	Kind	G	Stèle tussen palen, rand met grind, tekstplaat	Hardsteen	Palmtak	
4	ECO	a	Hendrik	1941	Kind	G	Stèle (klein) tussen balk en blok	Marmmer, hardsteen	Geen	
4	ECO	b	Visser, Annie	1940	Kind	R	Tekstplaat	Emaïlle	Geen	Ophalen
4	ECO	c	Schipper, Eeltje	1939	Kind	M	Tekstplaat	Emaïlle	Geen	Ophalen
4	ECO	d	Koos	1935	Kind	R	Tekstplaat	Emaïlle	Geen	Ophalen
4	ECO	e	Onbekend	1951	Kind	G	Kruis	Franse kalksteen	Bloem, ster	
4	ECO	25	Liefers, Gerrit	1946	Kind	G	Stèle (klein) tussen balk en blok, rand	Marmmer, hardsteen	Geen	
5	BON	31	Kos, Lijsje Boor, Pieter Boor, Pieter Schaap, Gerrit Schaap, Lammert Willem	1865 1870 1874	Grutter Grutter	M	Zerk	Hardsteen	Geen	
5	BON	54	Rebel, Hendrik	1851	Burgemeester 1827-1851	nvt	Geen grafmonument	Geen	Geen	
5	BON	55	Rebel, Adrianus Rebel, W. Rebel-Ploos van Amstel, Adriaantje Snijder, Zwaantje Rebel, Cornelis Hz. Rebel, Hendrik Cz.	1853 1886 1865 1885 1897	Grondbezitter, Burgemeester 1851-1853	R	Zerk	Hardsteen	Geen	
5	BON	80	Batelaan, Baan Batelaan-Nell, Neeltje Elisabeth	1936 1968	Predikant	G	Opstand, rand met bijbel	Hardsteen, diabas, marmmer	Bijbel	Vers

Vak	Grafsrt	Nr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep of rol, gebeurtenis	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
5	BON	81	Lans, Gabriël Lans-Van Mullem, Maartje	1966 1966	Predikant	G	Zerk	Graniet	Geen	Vers
5	BON	82	Oostwouder, Grietje Beemsterboer, Pieter Beemsterboer, Pieter	1881 1880 1873		nvt	Geen grafmonument	Geen	Geen	
5	BON	128	Brug, Pieter	1884	Kind	R	Zerk	Hardsteen	Geen	
5	BON	131	Tenckinck, Zietse Klaas Johannes	1885	Kind	R	Zerk	Hardsteen	Geen	
5	BON	133	Dijk, Pieter van Doorn, Jacob Lindeboom, Dries	1886 1905 1934	Weesvader Oranje Weeshuis Boekhandelaar, uitgever Scheepstimmerman	nvt	Geen grafmonument	Geen	Geen	
6	BON	153	Heuven, Willem Lodewijk Adolf van Bültemeijer, Hendrika J.	1917 1930	Directeur Post- en telegraafkantoor	G	Zerk	Hardsteen	Geen	
6	BON	155	Beking, Dina Speets, Johannes	1918 1924	Schilder, caféhouder De Roskam	G	Zerk op roef	Graniet	Geen	Steen is vernieuwd
6	BON	159	Veerman, Izaak Veerman, Willem	1918 1936	Kind	G	Stèle tussen palen, rand met grind	Hardsteen	Geen	Zakelijke stijl
6	BON	160	Evers, Zverus Bernhard	1918	Fabrikant, civiel commissaris Heidelberg (Zuid-Afrika)	R	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Treurboom	Psalm
6	BON	162	Bout, Gerrit Bout, Jan Gzn. Bout-Visser, Judikje	1918 1954 1956	Spaanse griep?	G	Zerk	Hardsteen	Geen	
6	BON	172	Wit, Geertje Hoogvorst, Jan	1919 1955	Winkelier (Huishoudelijke artikelen)	R	Stèle, rand met palen en kettingen, grind	Hardsteen	Palmtak	
6	BON	174	Veerman, Annetje Veerman-Boor, Marretje Veerman, Willem - -	1919 1922 1924		G	Stèle, rand met palen en kettingen, grind	Hardsteen	Acroteria, palmtak, bloemmotieven	

Vak	Grafsrt	Nr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep of rol, gebeurtenis	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
6	BON	175	Kooij, Wijgert Kooij, Wijgert Kooij, Wijgert	1919 1926 1935	Architect, timmerman, logementhouder	G	Stèle op rand, begroeiing	Graniet	Geen	Straat vernoemd, steen vernieuwd
6	BON	190	Knoppers, Catharina Elizabeth Verwelius, Hermanus Knoppers, Geertje	1921 1921 1935	Bakker	M	Zerk	Hardsteen	Geen	
6	BON	198	Schram, Cornelis Vlaanderen, Fijtje Molenaar, Jannetje	1922 1924 1928	Landbouwer, havenmeester (5e)	nvt	Geen grafmonument	Geen	Geen	
6	BON	208	Veerman, Annetje Marretje Veerman, Aaltje	1924 1936	Kind	G	Stèle, rand, begroeid	Hardsteen	Palmtak	Zakelijke stijl
6	BON	215	Dolman-Engelberts, Maria Susanna Dolman, Dirk	1924 1926	Onderwijzer, kassier	G	Stèle, rand met palen en kettingen, grind	Graniet, hardsteen	Geen	
6	BON	217	Horst, Jan Horst-Van Dijk, Alida Jacoba	1924 1929	Fabrikant Verloskundige (1e in Huizen)	R	Stèle, rand met palen en kettingen, begroeiing	Hardsteen	Aedicula, palmtak	
6	BON	222	Westland, Nelletje Veerman, Izaak Veerman, Pieter	19. 1925 1925	Vissers, omgekomen met de HZ 52 in een stormhoos	nvt	Geen grafmonument	Geen	Geen	
6	BON	224	Vermaas-Van 't Pad, Jacomina Vermaas, Cornelis	1925 1958	Kweker	G	Stèle op basement	Graniet	Geen	Steenhouwersmerk
6	BON	225	Honing, Evertje Honing-Van As, Gijsbertje Honing, Jacob	1925 1946 1956	Kind Visventer	R	Zerk op roef	Graniet	Geen	Tekst, koperen letters
6	BON	230	Kuysten-Vos, Zwaantje Kuysten, Cornelis Wouter	1925 1963	Onderwijzer, schoolhoofd	G	Stèle op rand, rand met dekplaat, tekstplaat	Graniet	Geen	Tekst, steen vernieuwd
6	BON	232	Jongerden-Kos, Hendrikje	1926		G	Zuil op sokkel, tekstplaat	Kalksteen	Zuil	Plaat op graf is nieuw
6	BON	234	Oude, Aagje den Rebel, Hendrik Rebel-Keijer, Johanna	1926 1946 1956	Ouderling	G	Stèle op rand, grind	Hardsteen	Geen	Tekst

Vak	Grafsrt	Nr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep of rol, gebeurtenis	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
6	BON	235	Schaap, Aaltje Bout, Hendrik	1926 1937	Visser, visventer	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Geen	
6	BON	239	Eyk-De Lange, Antonia Cornelia van Eyk, Hoyte Hendrik van	1926 1930	Huisarts	R	Zerk	Hardsteen	Geen	
6	BON	255	Westland, Klaas Westland, Anna M. Westland-Vos, Geertruida	1928 1941 1981	Kind Kind	G	Stèle tussen balken op rand, grind	Franse kalksteen	Palmtak	Psalm
6	BON	270	Jongerden, Dirk Jongerden, Jan Jongerden, Feitje	1929 1948 1949	Rietdekker	M	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Bloemen	Bijzondere symboliek
6	BON	273	Beems-Jongerling, Louiza	1929		G	Stèle op basement, rand met palen en kettingen, begroeiing	Graniet, hardsteen	Geen	
6	BON	276	Vermont-Monnier, Mathilde	1929		G	Stèle (laag)	Diabas	Geen	
7	BON	299	Molenaar, Jacoba Willemina Haar, Willem van der Haar-Van Voorthuizen, J. van der	1931 1945 1958		G	Stèle, rand met begroeiing	Hardsteen	Geen	
7	BON	300	Snel-Van Amstel, Marretje Snel, Klaas Snel, Janny	1931 1945 1972	Arbeider, vissersknecht	G	Stèle op rand, begroeiing	Franse kalksteen	Drievuldig snoer	
7	BON	301	Kos-Veerman, Annetje Kos, Aalt Dz. Kos, Hendrik	1931 1958 1981	Mandenmaker, winkelier	G	Opstand, zerk met roef, rand met palen en kettingen	Hardsteen	Anker, palmtakken	Tekst, vers
7	BON	303	Barmentlo-Schaap, Gesina Jacoba Barmentlo, Jacob Barmentlo, Tijmen	1931 1939 1942	Kind Metselaar, aannemer	R	Zerk op roef	Hardsteen	Geen	
7	BON	309	Haan, Hillechien Epperdina de Oude, Hendrik de -	1932 1956		R	Stèle	Hardsteen	Geen	Bijzondere typografie

Vak	Grafsrt	Nr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep of rol, gebeurtenis	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
7	BON	311	Bout, Thomas Vos, Hendrikje Bout, Jakoba	1932 1934 1976	Visventer	G	Tekstplaat	Hardsteen, koper	Geen	Bijzondere typografie
7	BON	312	Amstel-Visser, Jannetje van Mengerink, Barend Mengerink-Van Amstel, Evertje	1932 1957 1960	Veldwachter	R	Zerk	Hardsteen	Geen	
7	BON	313	Kliffen, Dirk Gooijer, Wijmpje Honing-Gooijer, Gerritje	1932 1936 1950	Onderwijzer	R	Zerk op roef	Hardsteen	Palmtakken	
7	BON	323	Doorn, Hendrik Doorn, Evertje Jandr. Doorn-Kriek, Evertje	1933 1933 1944	Landbouwer Kind	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Aedicula, treurboom	
7	BON	326	Teeuwissen, Gerardus Boerhout, Klaasje	1933 1940	Bakker, banketfabrikant	G	Stèle tussen balken op rand, grind	Hardsteen	Treurboom	
7	BON	329	Visser, Paulus Visser, Meeuwis Visser-Van de Poel, Annetje	1933 1947 1952	Kind	G	Stèle tussen balken op rand, grind	Hardsteen	Geen	
7	BON	342	Westering, Jan H. van Westering-De Jager, Anna M. van	1933 1934	Rijksambtenaar	G	Stèle tussen balken	Franse kalksteen	Bloemmotieven	Tekst
7	BON	347	Vos, Klaas Vos, Klaas Makkinje, Matje	1934 1960 1970	Kind Arbeider	G	Stèle op basement, tekstplaat	Graniet	Geen	
7	BON	349	Kos, Gijsbertje Schaap, Hendrik Schaap-Bunschoten, Hendrikje	1934 1960 1979		G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Palmtak	
7	BON	350	Bronkhorst, Hendrik A.J. van Bronkhorst-Buis, Trijntje van	1934 1966		R	Stèle tussen balken op rand, grind	Kunststeen	Geen	
7	BON	355	Schaap, Pietertje Westland, Lijsje Kos, Hendrik	1934 1962 1968		G	Stèle tussen balken	Marmar	Palmtak	

Vak	Grafsrt	Nr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep of rol, gebeurtenis	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
7	BON	365	Haafkens, Johannes Haafkens-Lodder, Niesje M.	1934 1953	Schoolhoofd	G	Stèle tussen blokken op rand, grind	Hardsteen	Geen	Koperen letters, tekst
7	BON	384	Westland, Willem Bout, Aaltje	1936 1935	Visser	G	Stèle op basement, rand met begroeiing	Hardsteen	Treurboom	
7	BON	385	Veerman-Schaap, Hendrikje Veerman, Rengert Veerman, Pietertje	1936 1953 1964	Visventer	G	Stèle, rand met grind	Hardsteen	Aedicula, treurboom	Psalm, vers
7	BON	390 en 446	Boor, Geesje Boor, Jan Boor, Klaas Boor-Schaap, Marretje Boor, Johanna	1934 1941 1942 1954 1975	Vishandelaar	G	Stèle tussen balk en blok, deksteen op rand	Hardsteen, graniet	Geen	Tekst, vers, psalm
7	BON	394	Niftrik, Eduard van Hoffman-Holst, Louise Philippine Niftrik-Hoffman, Pierrette Marie van	1936 1945 1973	Electro-technicus	G	Stèle	Zandsteen	Geen	
7	BON	396	Veerman-Veerman, Gerritje Veerman, Cornelis Veerman, Lambert	1936 1950 1957		G	Stèle	Hardsteen	Anker	Vers
7	BON	402	Moll, Hermina Moll, Hendrik Moll-Zeeman, Rijkje	1936 1944 1962	Kaasventer	G	Stèle tussen balk en blok, rand met grind	Hardsteen	Geen	Tekst, vers, psalm
7	BON	406	Harder-Kruimer, Tijmentje Harder, Dirk	1937 1942		R	Zerk op roef	Hardsteen	Geen	
7	BON	412	Breijer, Frederik Breijer, Marinus Breijer-Hartog, Hendrikje	1937 1943 1955	Lantaarnopsteker, arbeider	G	Zerk op roef, rand met palen en kettingen	Hardsteen	Palmtak	Tekst, vers, psalm
7	BON	414	Snel, Gerrie Snel, Gerrie Keijer, Willempje	1937 1937 1969	Kind Kind	G	Stèle (klein), rand met grind, tekstplaat	Hardsteen	Geen	
7	BON	415	Schaink, Cornelis Hoff, Jenny A.M. van der	1937 1950	Rector geref. Gymnasium Amsterdam	nvt	Geen grafmonument	Geen	Geen	

Vak	Grafsrt	Nr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep of rol, gebeurtenis	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
7	BON	419	Zwart, Hendrik Zwart-Visser, Aaltje	1937 1953		G	Stèle tussen palen, rand, kettingen, grind	Franse kalksteen	Geen	
7	BON	422	Doorn-Koeman, Susanna Doorn, Cornelis Doorn-Kos, Aafje	1937 1940 1962		G	Stèle tussen blokken op rand, grind, vaasjes	Hardsteen	Vaas	Vaasjes vastzetten!
7	BON	438	Dekker, Johan Dekker-De Laet, Maria Josephina M.	1938 1959	Ingenieur	R	Stèle tussen balken, rand met palen en kettingen, grind	Hardsteen	Kruis, vaas	Kruis en kettingen bevestigen
8	BON	18	Sollman, Wouter Snijder, Marritje	1899 1932	Smid	R	Stèle, tekstplaat, hekwerk	Hardsteen, smeedijzer	Palmtak	Een van de twee hekwerken op de begraafplaats
8	BON	40	Dusse, Maaïke van der Klercq, Jacobus Anthonie	1903 1911	Predikant	nvt	Geen grafmonument	Geen	Geen	
8	BON	41	Lustig, Evertje Munnikhuizen, Gerard P. Munnikhuizen, Jacobus Johannes	1904 1904 1912	Burgemeester 1884-1912, ambtenaar	G	Zerk op roef	Hardsteen	Palmtakken	Straat vernoemd
8	BON	57	Bommel, Arend van Weerth, Reena Hillegonda Ester de Weerth, Catharina M. de	1906 1928 1933	Directeur Rijkstelegraafkantoor	G	Stèle	Hardsteen	Aedicula	
8	BON	82	As, Pieter van As-Kos, Evertje van As, Lammert van	1910 1925 1935		G	Stèle, rand met blokken, grind	Marmar	Zon	Tekst, vers
8	BON	87	Braber-Van Altena, Neeltje W.C. Braber, Kommer Laurens	1911 1970	Schoolhoofd	G	Stèle tussen blokken, rand met grind	Hardsteen	Geen	
8	BON	104	Vervat, Louis Alexander Vervat-Vos, Fijtje Vervat, Pieter	1913 1942 1942	Smid Smid	G	Stèle, rand met begroeiing	Hardsteen	Geen	
8	BON	105	Koebrugge, Abraham Koebrugge, Johan Theodoor Koebrugge-Buwalda, Janke	1913 1948 1964	Schoolhoofdhoofd Onderwijzer	G	Stèle tussen blokken, rand met begroeiing	Hardsteen	Palmtak	

Vak	Grafsrt	Nr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep of rol, gebeurtenis	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
8	BON	114	Vos, Jacob Hzn. Vos-Verwelius, Hilletje Boer, Jacob de	1914 1937 1917	Metselaar, handelaar Kind	G	Stèle tussen blokken, rand met grind	Hardsteen	Geen	Zakelijke stijl
8	BON	118	Schaap-Honing, Trijntje Schaap, Jacob Schaap-Dijkstra, Maaïke	1914 1943 1958	Koopman, raadslid, wethouder	G	Stèle tussen balk en blok, rand met begroeiing	Hardsteen	Geen	
8	BON	129	Sluis, Abe van der	1916	Predikant	R	Stèle, zerk op roef, rand met palen en kettingen	Hardsteen	Bijbel, palmtak, zandloper	Kettingen los
8	BON	132	Kranius, Bernardus Duijsterwoudt, Jacoba Bruin, Frederik de	1916 1916 1937	Smid Smid, aannemer	G	Tekstplaat	Zandsteen	Banderol, sterren	Familiewapen?
9	AON	1	Bienfait, John	1922	Ingenieur, raadslid, eigenaar Bikbergen	G	Kei	Graniet	Geen	
9	AON	2	Bienfait-Fangman, Clara Suzanna	1946		G	Stèle op console	Hardsteen	Geen	
9	AON	3	Fangman, Corrie C.	1936		G	Stèle op console	Hardsteen	Geen	
9	AON	4	Dekkers, Henri Pierre (Hans)	1939	Verzekeringsinspecteur	R	Stèle (klein), rand	Hardsteen, baksteen	Geen	
9	AON	7	Egberts, Jan Willem	1946	Burgemeester 1925-1939, officier bij de infanterie	G	Kei, rand	Graniet	Geen	Messing letters
9	AON	12	Meurs, Jacob Gerrit van	1945	Metaalbewerker, omgekomen in Duitsland	G	Stèle op rand, grind	Kalksteen	Geen	Oorlogsslachtoffer, gedenktegels verzetsmonument
9	AON	13	Veerman, Marinus	1945	Loopjongen, omgekomen in Duitsland	G	Stèle op rand, grind	Kalksteen	Geen	Oorlogsslachtoffer, gedenktegels verzetsmonument
10	AON	15	Bakker, Jacob Bakker, Pieter Coenraad Bakker-Geelkerken, Alijda Lijdia	1942 1963 1975	Ambtenaar Gemeenteontvanger	G	Stèle, rand met grind en tekstplaat	Basalt, graniet	Geen	
9	AON	844	Born, Willem van den Born-Moll, Hendrikje van den Born, Willem van den	1950 1962 1975	Piloot M.L.O.	G	Stèle tussen balk en blok, rand met grind	Hardsteen	Geen	Gedenktegels verzetsmonument, tekst, psalm

Vak	Grafsrt	Nr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep of rol, gebeurtenis	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
9	AON	845	Brands, Jan Snel, Klaas Waal, Arie de	1944 1944 1944	Winkelier, lid verzet, gefusilleerd Timmerman, lid verzet, gefusilleerd Politieagent, lid verzet, gefusilleerd	G	Opstand, rand met begroeiing	Hardsteen	Geen	Oorlogsslachtoffer, gedenktegels verzetsmonument, straat vernoemd naar Arie de Waal
9	AON	846	Westland, Lambert Schaap, Zwaantje	1940	Schilder, omgekomen bij Duitse inval	G	Stèle tussen balk en blok, rand met grind	Hardsteen	Geen	Oorlogsslachtoffer, gedenktegels verzetsmonument
9	B	15	Veerman, Gerrit Veerman-Bout, Geertje Veerman, Jan	1943 1959 1969	Visventer	R	Tekstplaat op console, rand met grind, tekstplaat	Marmer, zandsteen	Geen	Psalm
9	B	25	Moll, Agnes	1946	Kind	G	Stèle (klein) tussen balk en blok	Marmer, hardsteen	Kruis	
9	BON	443	Westland, Pieter Westland, Gijsbert Vos, Aaltje	1938 1945 1956	Timmerman Timmerman, omgekomen bij beschieting	nvt	Geen grafmonument	Geen	Geen	Gedenktegels verzetsmonument, slachtoffer van de oorlog
9	BON	446	Verhaar-Antonius, Truus E. Antonius, Gerhardus	1939 1941		R	Stèle tussen blokken, rand met grind, vaas	Hardsteen	Geen	
9	BON	464	Bout, Hendrik Bout-Teeuwissen, Maria	1939 1965	Ambtenaar, bestuurslid Chr. Bewaarschool	G	Stèle tussen blokken, rand met blokken en stangen	Hardsteen metaal	Geen	Vers
9	BON	480	Carras, Josephina Alberdina Carras, Adriaan Carras-Bos, Akke	1941 1954 1964	Stationschef Gooise Tram	R	Stèle op basement, rand met palen en kettingen, grind	Hardsteen	Palmtak	
9	BON	486	Hagedoorn, Geertje Hagedoorn-Westland, Nelletje	1941 1985	Kind	G	Stèle tussen blokken, rand met grind	Franse kalksteen	Palmtak	Psalm
9	BON	487	Bout-Brasser, Zwaantje Bout, Gerrit Kos-Brasser, Petronella	1941 1957 1957		G	Stèle tussen balken, rand met begroeiing	Hardsteen	Geen	Vers, zakelijke stijl

Vak	Grafsrt	Nr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep of rol, gebeurtenis	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
9	BON	517	Klein, Gosen Born, Hendrikje van den Born, Grietje van den	1943 1974 1975	Schilder	G	Stèle tussen balk en blok, rand met grind	Hardsteen	Geen	Tekst, vers
9	BON	545	Kos, Willempje Kos-Westland, Nelletje Kos, Jan	1944 1977 1980	Omgekomen door treinbeschieting Ermelo	R	Stèle, rand met grind, tekstplaat	Hardsteen	Geen	Gedenktegel verzetsmonument, psalm, slachtoffer van de oorlog
9	BON	557	Doorn, Dirk Doorn-Snel, Klaasje Doorn, Jan	1944 1954 1987	Arbeider	G	Stèle tussen blokken, rand met grind	Hardsteen	Geen	Tekst
9	BON	567	Nieweg, Herbert Johannes Bras, Anna Mechelina Roobol, Johannes Hermanus	1945 1945 1945	Evacuees uit Heimerstein Rhenen Kind	G	Kei	Graniet	Geen	Koperen letters
9	BON	574	Flines, Jacobus F.A. de Snoek, Arie Storm van Leeuwen, Hendrik Arnoldus	1945 1945 1945	Evacuees uit Heimerstein Rhenen	G	Stèle	Hardsteen	Geen	
9	BON	581	Kooiker, Hendrik Kooiker-Trompetter, Anna Cornelia	1945 1945	Schoolhoofd	G	Zerk op roef	Graniet	Geen	Koperen letters Tekst, vers
9	BON	584	Pluister, Jan Pluister-De Jong, Grietje	1946 1945		G	Stèle tussen balken	Hardsteen	Geen	Tekst
9	BON	588	Oude, Gerritje de Boor, Willem	1945 1974	Timmerman	G	Stèle op basement, rand met grind	Graniet	Geen	
9	BON	594	Roest, Cornelis van der Rebel, Lambertje Roest, Dirk van der	1945 1964 1978	Doodgraver, landbouwer Landbouwer	R	Stèle	Marmar	Geen	
9	BON	595	Appelboom, Jacob Adam C. Appelboom-Klein, Grietje A.	1945 1951	Timmerman	G	Tekstplaat (ovaal)	Hardsteen	Geen	
9	BON	631	Wijnen-Schouten, Anna van	1945		M	Kruis op basement met tekstplaat, rand	Baksteen, kalksteen	Kruis	
9	BON	637	Schipper, Neeltje Elisabeth Schipper, Jasper	1946 1956	Kind Kind	G	Stèle op rand, grind, twee tekstplaten	Zandsteen, marmar, hardsteen	Palmtak	Tekst, psalm

Vak	Grafsrt	Nr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep of rol, gebeurtenis	staat	Grafbedekking	Materiaal	Symbool, afbeelding	Aantekening
9	BON	654	Harloff, Claus Jürgen Lange, Frederike Ernestine H. Ruths, Jacob	1947 1951 1952	Kind	G	Stèle	Hardsteen	Geen	Zakelijke stijl
9	BON	660	Braal, Arie de Braal-Kos, Antonia de	1947 1962	Onderwijzer	G	Stèle tussen blokken, rand met begroeiing	Hardsteen	Geen	
9	BON	703	Ekkelenkamp, Hendrik Jan	1949		G	Stèle tussen blokken, rand met begroeiing	Hardsteen	Palmtakken	
9	BON	738	Kos, Janny Kos, Gerritje	1949 1953	Kind Kind	G	Stèle (klein) tussen balk en blok	Marmar, hardsteen	Geen	
9	BON	753	Cramer, Darius Charles G. Bachigaloupi Tourniaire, S.	1950 1950	Procuratiehouder	G	Stèle	Hardsteen	Zon, handen	Tekst
9	BON	765	Moolenaar, Jan Kos, Klaasje	1944 1974	Schilder, omgekomen in Duitsland	G	Stèle tussen balk en blok, rand met grind	Hardsteen	Geen	Oorlogsslachtoffer, gedenktegels, verzetmonument, psalm
10	BON	768	Hofer, Ilse Kos, Klaas	1950 1956	Winkelier	G	Stèle tussen blokken	Hardsteen	Geen	Bijzondere typografie
9	BON	792	Visser, Jan Visser-Honing, Teuntje Visser, Dirk	1943 1956 1973	Bankwerker, omgekomen in Duitsland Monteur	G	Stèle tussen blokken, rand met grind	Hardsteen	Palmtak	Oorlogsslachtoffer, gedenktegels, verzetmonument
9	BON	793	Bakker, Hendrik Bakker-De Oude, Hendrika Bakker, Jacob	1943 1958 1992	Schilder, omgekomen in Duitsland	G	Stèle tussen blokken, rand met dekplaat	Graniet	Geen	Oorlogsslachtoffer, gedenktegels, verzetmonument, steen vernieuwd
9	BON	794	Smit, Johan Jacob Smit-Williams, Edith Edna	1951 1955	Boekhouder	G	Stèle	Franse kalksteen	Geen	

4.3 Aantal geïnventariseerde grafmonumenten en kenmerken

Na de inventarisatie zijn 131 grafmonumenten op 149 graven opgenomen in de groslijst. 13 graven kennen geen grafmonument, maar er zijn mogelijk wel personen begraven die van belang zijn. Verder zijn er 3 grafmonumenten die over meerdere graven liggen. Voor de 131 grafmonumenten leert een blik op de groslijst dat er op de begraafplaats 92 stèles, 23 zerken, 17 tekstplaten, 3 opstanden, 3 keien, 2 kruizen, 2 hekwerken en 1 zuil zijn geïnventariseerd. In een aantal gevallen is er sprake van een combinatie van verschillende typen grafmonumenten, bijvoorbeeld een stèle en een zerk of een stèle en een tekstplaat.

Voor de 131 grafmonumenten die geïnventariseerd zijn, is ook gekeken naar het type materiaal dat gebruikt is. Daarvan is hier een overzicht gegeven van het materiaal dat het hoofdbestanddeel vormt. Er komen veel grafmonumenten voor waarin meerdere materialen naast elkaar zijn gebruikt. Qua hoofdmateriaal is de volgende inventarisatie gedaan:

Materiaal	Aantal	%
Baksteen	1	0,8%
Basalt	1	0,8%
Diabas	1	0,8%
Emaïlle	4	3,1%
Graniet	15	11,5%
Hardsteen	85	64,9%
Kalksteen	10	7,6%
Kunststeen	1	0,8%
Marmer	10	7,6%
Zandsteen	3	2,3%
	131	

Het meest toegepaste materiaal in de geïnventariseerde grafmonumenten is Belgisch hardsteen. Dat is in bijna 65 procent van alle geïnventariseerde grafmonumenten toegepast. In bijna 12 procent is graniet toegepast en in bijna 8 procent marmer, evenals kalksteen. Dat kalksteen betreft met name een Franse kalksteen met een wat roze kleuring waarbij opgemerkt kan worden dat een kunststenen exemplaar zo gemaakt is, dat het lijkt op dit type kalksteen. Graniet is bij de meeste inventarisaties in Nederland een goede tweede. In Huizen is het vooral geselecteerd op graven waarvan de overledenen gestorven zijn in de periode 1918-1940, met een enkele uitzondering. In lijn met de karakteristiek is bij de granieten monumenten geen sprake van een bepaalde overheersende stijl. Wel kennen de granieten monumenten geen van alle symboliek.

De verdeling valt niet veel anders uit dan bij andere inventarisaties die elders zijn uitgevoerd. Wel komen dan smeedijzer en marbriet wat vaker voor, maar zijn hier nagenoeg afwezig. Opvallend is ook de afwezigheid van beton en andere kunststeen. Enerzijds bestaat de mogelijkheid dat deze materialen al in de jaren zeventig en tachtig opgeruimd zijn omdat ze vaak niet lang meegaan, anderzijds kan het zijn dat men dergelijke materialen niet kwalitatief genoeg vond. Wel zien we nog enkele overblijfselen van de emailleerfabriek Langcat, met name in een aantal tekstplaten op het arme gedeelte. Smeedijzer, dat meestal toegepast wordt in hekwerken, is maar in twee gevallen aangetroffen.

Qua vormgeving sluiten de geïnventariseerde grafmonumenten het meest aan op de grafcultuur uit de eerste helft van de twintigste eeuw. Hoewel ook uit de periode na de Tweede Wereldoorlog een aantal grafmonumenten is geselecteerd, dateren de belangrijkste grafmonumenten grofweg van vóór 1950. Met name op de 1^e klasse vakken achteraan is nog een aantal negentiende-eeuwse monumenten geselecteerd. Over het algemeen is de grafcultuur lange tijd vrij behoudend geweest en de jongere grafmonumenten laten een overgangperiode in de grafcultuur zien waarin andere materialen zoals

graniet en kalksteen werden gebruikt. De zakelijke stijl die in de grafcultuur in de eerste helft van twintigste eeuw een overgangsfase markeert, is in enigermate vertegenwoordigd op de begraafplaats en waar mogelijk ook meegenomen in de inventarisatie.

Kijken we naar de staat van alle geïnventariseerde grafmonumenten, dan komt het volgende beeld naar voren:

Staat	Aantal	%
Goed	94	72%
Redelijk	28	21%
Matig	9	7%
Slecht	0	0%
	131	

Uit dit overzicht blijkt dat 93 procent van de geïnventariseerde grafmonumenten in redelijk tot goede staat verkeert. Slechts een gering percentage zou direct aandacht verdienen. In de definitieve scoring kan het zijn dat juist deze grafmonumenten afvallen, maar dat hoeft niet.

In het volgende hoofdstuk wordt ingegaan op de scoring van alle grafmonumenten op de begraafplaats waarmee de selectie wordt gemaakt van de grafmonumenten die behouden zouden moeten worden.

5 SELECTIE OP GROND VAN CRITERIA

Met de groslijst compleet is vervolgens door het toekennen van punten aangegeven welke grafmonumenten uiteindelijk voor behoud in aanmerking komen. In hoofdstuk 2 is al een voorzet gegeven om welke criteria het gaat. De gemeente Huizen heeft deze criteria gekozen als uitgangspunt voor de inventarisatie. Daarbij is onder meer gebruik gemaakt van het boekje *Begraafplaatsen als cultuurbezit*, dat in 2003 is uitgegeven mede door de toenmalige Rijksdienst voor de Monumentenzorg (nu de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed). Voor advies is de groslijst ook voorgelegd aan de Historische Kring Huizen. Verder is gebruik gemaakt van jarenlange ervaring van de eigenaar van Bureau Funeraire Adviezen en is bij het toekennen van de punten gekeken naar de grafcultuur in omliggende plaatsen in Het Gooi.

5.1 Toepassing van de criteria

De criteria waarop punten gescoord kunnen worden, zijn in het kort als volgt te benoemen:

- A) Biografische betekenis van de begravene;
- B) Materiaalgebruik en hantering.
- C) Vormgeving van het grafmonument;
- D) Bijzondere symboliek;
- E) Karakteristiek.

Niet elk criterium legt evenveel gewicht in de schaal. Zoals in [paragraaf 3.1.1](#) al naar voren komt, wordt aan de genealogische of biografische betekenis een hogere waarde toegekend dan aan de losse onderdelen betreffende de monumentale waarden. Deze vormen feitelijk de twee hoofdcategorieën voor beoordeling. In deze paragraaf wordt ingegaan op de wijze van toepassing van de criteria en hun gewicht in de afweging om het grafmonument op te nemen in de lijst.

In eerste instantie kunnen de personen van wie meer bekend is inzake hun rol tijdens hun leven een waardering krijgen van 1 tot en met 5, waarbij 5 voor het meest uitzonderlijk staat. Dat laatste betekent dat een hoge waarde aan de persoon en diens historie gehecht kan worden. Vervolgens is bij de inventarisatie al gekeken naar het grafmonument zelf. Elk van de genoemde items (vormgeving, karakteristiek, symboliek en materiaal) krijgt één punt indien de grafmonumenten op dat item scoren.

In totaal kan een grafmonument met een bekende persoon dus maximaal negen punten scoren.

De technische staat van het monument wordt wel vermeld, maar is geen factor die de weging beïnvloed. In één kolom staat het

Afb. 17. Burgemeester Cornelis Willem Rebel (1883) kreeg drie punten gezien hij nog steeds bekend is in Huizen en enige invloed heeft gehad op de historie.

aantal punten dat een grafmonument op deze wijze behaald heeft. Indien men later een andere weging wil toepassen dan kan de score altijd aangepast worden.

5.2 Uiteindelijke lijst en gegevens

Voor het samenstellen van de definitieve lijst op grond van de door de gemeente Huizen goedgekeurde criteria is uitgegaan van een selectie van 149 graven met daarop 131 grafmonumenten (13 met alleen een nummerpaal). Daar van is uiteindelijk aan 128 grafmonumenten en 12 graven zonder grafmonument 1 of meerdere punten toegekend. De 4 grafmonumenten die afgefallen zijn, zijn de volgende:

Vak	Grafsrt	Nr.	Begraven personen	Jaar overlijd.	Beroep of rol, gebeurtenis
1	BON	141	Vlaanderen, Cornelis Vlaanderen, Jan	1894 1928	Metselaar Metselaar
5	BON	82	Oostwouder, Grietje Beemsterboer, Pieter Beemsterboer, Pieter	1881 1880 1873	
6	BON	162	Bout, Gerrit Bout, Jan Gzn. Bout-Visser, Judikje	1918 1954 1956	Spaanse griep?
7	BON	299	Molenaar, Jacoba Willemina Haar, Willem van der Haar-Van Voorthuijzen, J. van der	1931 1945 1958	

De grafmonumenten op deze lijst gaven in de context van de overige grafmonumenten geen aanleiding om er punten aan toe te kennen. Ten aanzien van het graf 5-BON-82 heeft een bijstelling door de Historische Kring plaatsgevonden. Daarover bleken de gegevens niet correct omdat de vermeende overledene hier niet is begraven. Ten aanzien van de andere drie kon onvoldoende de waarde worden vastgesteld.

De definitieve inventarisatie is opgenomen als losse bijlage in een Excel-overzicht. Per criterium wordt hieronder een uiteenzetting gegeven, voor zover van toepassing op de selectie. Daarbij wordt naar de gehele selectie gekeken.

A. Biografische betekenis van de begravene

De personen die om hun verdiensten, beroep of betekenis opgenomen zijn op de lijst, tonen een beeld dat vooral verwijst naar de veelzijdige betekenis van Huizen. De geselecteerde personen laten een grote verscheidenheid aan beroepen en rollen zien, maar beroepen die te maken hebben met Industrie, landbouw, visserij en arbeid zijn het meest vertegenwoordigd. In deze categorie zijn 64 verwijzingen naar een beroep of rol te vinden. Daarbij gaat het om veel uiteenlopende beroepen en rollen, vaak in combinatie een rol uit een andere categorie zoals met de Tweede Wereldoorlog. Zo gaat het in 7 gevallen om een visventer, 7 timmerlieden, 6 smeden, 6 arbeiders, 5 fabrikanten, 5 schilders, 4 handelaren, 4 vissers, 4 winkeliers, 4 landbouwers, 3 bakkers en 3 metselaars. Verder vinden we nog 3 grondbezitters, 2 vishandelaars, 2 havenmeesters en beroepen als schoenmaker, rietdekker, loopjongen en kweker. Kortom een zeer uiteenlopende hoeveelheid aantonen wat een grote diversiteit aan werk er was in Huizen.

De tweede categorie is die van bestuurders, openbare beroepen en ambtsbekleders. Die is met 30 verwijzingen naar een beroep of rol uit die categorie ook goed vertegenwoordigd. Daarbij gaat het bij 6 personen om die van burgemeester, 4 als wethouder en eveneens 4 als predikant. Daarnaast is er nog een aantal beroepen in deze categorie zoals 4 ambtenaren, 2 bestuurders, 2 raadsleden en andere ambten zoals die gevonden kunnen worden in het ambtelijk apparaat. Opvallend en toepasselijk is de rol van gemeentelijk doodgraver die ook onder deze categorie valt. Een aantal burgemeesters combineert overigens die rol met beroepen als fabrikant en waren daarnaast grootgrondbezitter. In de negentiende eeuw was het burgemeesterschap nog zeker geen volledig beroep.

De categorie die in verband wordt gebracht met de Tweede Wereldoorlog kent 11 grafmonumenten, met dien verstande dat het verhaal van twee grafmonumenten ook iets zegt over de oorlog of daarmee in verband wordt gebracht. 13 van die namen staan genoemd op een gedenktegels bij het verzetsmonument. Een daarvan, de joodse inwoner Alexander Vles, overleed echter aan een hartaanval in 1941 en de andere betreft een piloot die in 1950 met zijn vliegtuig neerstort in zee. Het lichaam van de piloot, Willem van den Born, spoelde enkele dagen later aan bij Noordwijk. Onder de 11 grafmonumenten (over 13 graven) bevinden zich 9 graven van erkende oorlogsslachtoffers uit de Tweede Wereldoorlog en 4 graven met slachtoffers van de oorlog die vielen tijdens bombardementen of bij andere gebeurtenissen. Niet alle slachtoffers zijn gevallen in Huizen. Zo is één van de hier begraven doden omgekomen bij een treinbeschieting in Ermelo. Tussen de erkende oorlogsgraven bevindt zich ook het graf voor drie mannen uit Huizen die op 28 september 1944 werden gefusilleerd nabij Huizen. Klaas Snel, Arie de Waal en Jakob Brands hadden een plan bedacht om te voorkomen dat de Duitsers bij hun naderende terugtocht de radiozenders in Huizen zouden opblazen. Ze werden echter verraden en gefusilleerd door de Duitse bezetter. Een straat in Huizen is vernoemd naar Arie de Waal. Twee graven hebben in zekere zin ook betrekking op de Tweede Wereldoorlog, maar vertellen een bijzonder verhaal (categorie V1). Het gaat om geestelijk gehandicapten die in 1944 waren geëvacueerd uit een instelling in Rhenen en tijdelijk waren ondergebracht in het Meenthuis in Huizen/Blaricum. Doordat de zorg voor hen verminderde zijn 15 van hen in de periode 1944-1945 overleden aan ziekten en zodoende begraven in Huizen. Verder zijn er in de categorie Bijzondere gevallen nog 4 graven te noemen, waaronder dat van de hiervoor genoemd Alexander Vles en die van de omgekomen piloot Willem van der Born. Een ander geval betreft de verzetsman Pieter Kos. Hij overleed in 1971, maar zijn daden in de oorlog zijn vermeldingswaardig. Ook vermeldenswaardig is het anonieme islamitische kindergraf op de grafvak voor Ambonese kampbewoners. Een dergelijk graf voor een jong kind is bijzonder in verschillende opzichten.

Overigens zijn er in totaal 26 grafmonumenten opgenomen van graven waarin kinderen zijn begraven, soms meer dan één. Sommige grafmonumenten zijn specifiek opgenomen vanwege de vormgeving of de toegepaste symboliek op het grafmonument. Desondanks is het opvallend dat er weinig specifiek naar kinderen verwijzende symboliek op de begraafplaats te vinden is, zoals geknakte bloemen.

In de categorie wetenschap, letteren en sporten scoorden in totaal 12 grafmonumenten geselecteerd met begraven die meerdere beroepen of rollen uit deze categorie tellen. Onder hen 6 onderwijzers, 5 schoolhoofden, 1 architect, 1 boekhandelaar en 1 rector. Onder hen de timmerman/architect Wijgert Kooij die in 1919 overleed. Toen had hij wel in Huizen een wijkje achtergelaten met door hem ontworpen woningen die hun tijd ver vooruit waren. De buurt is naar hem vernoemd, evenals een straat in Huizen.

Afb. 18. Nauwelijks opvallend is het anders georiënteerde kindergraf op vak 4. Met een kleine stèle op hoofd- en voeteneind.

De indeling naar categorieën zoals hiervoor beschreven is als volgt gescoord:

Categorie	Uitleg	Aantal
V1	Bijzondere gevallen (verbonden met bijzondere gebeurtenissen, zoals vliegrampen)	6
V2	Bestuurders, openbare beroepen en ambtsbekleders: notabelen, burgemeesters, wethouders, raadsleden, predikanten, landgoedeigenaars, politici en ambtenaren	30
V3	Wetenschap, letteren en sporten: architecten, onderwijzers, schrijvers, dichters, schilders, sportlieden	12
V4	Slachtoffers Tweede Wereldoorlog en andere strijdtonelen, erkend of niet erkend.	11
V5	Industrie, landbouw, visserij en arbeid: fabrikanten, arbeiders, vissers, landbouwers en dergelijke.	64
		123

In 21 gevallen zijn aan één grafmonument meerdere categorieën toegekend. In totaal is aan 98 grafmonumenten of ensembles vanwege een of meerdere personen uiteindelijk een code uit een van de categorieën toegekend. Daarvan scoort een derde echter geen punten op de biografische betekenis omdat binnen de uitvoering van de inventarisatie geen informatie over de in het graf begraven personen kon worden gevonden. Aan 61 grafmonumenten is voor dit onderdeel een of meerdere punten toegekend.

Het belang dat aan de personen gehecht kan worden, is met een cijfer tot uitdrukking gebracht. De score is als volgt:

Belang	Punten	Uitleg	Aantal
Minst	1	Wel enige bekendheid, maar (uiteindelijk) geen invloed op de historie	42
Matig	2	Wel bekend, maar weinig invloed op de historie	17
Gemiddeld	3	Bekend en heeft enige invloed gehad op de historie	2
Belangrijk	4	Heeft de nodige invloed gehad op de historie	0
Zeer belangrijk	5	Heeft veel invloed gehad op de historie	0
			61

Ruim 69% van de personen heeft wel enige bekendheid, in de zin dat we iets weten over hun beroep of betrokkenheid bij een gebeurtenis, maar ze hebben uiteindelijk geen invloed gehad op de historie. In 28% is er sprake van bekendheid maar weinig invloed en 3% is bekend en heeft enige invloed gehad op de historie. Bij deze laatste gaat het om twee personen die met name in Huizen bekend zijn vanwege hun werk of nalatenschap. Dat zijn burgemeester Cornelis Willem Rebel en Wiggert Kooij. In de meeste gevallen gaat het om personen wiens daden of nalatenschap niet meer herinnert worden, maar die door hun beroep of rol wel van belang zijn om het verhaal daarover te kunnen vertellen.

Aan de meeste oorlogsdoden zijn 1 of 2 punten toegekend, naar gelang hun rol en betekenis. Ze zijn vooral van belang vanwege het verhaal dat aan de hand van hun leven en dood verteld kan worden over de Tweede Wereldoorlog in de gemeente Huizen. Dat geldt ook voor de bijzondere gevallen, zoals Pieter Kos, die in de oorlog in het verzet zat, maar in 1971 overleed, de Joodse Vles die in 1941 overleed en de geestelijk gehandicapte evacuees uit Rhenen die hier overleden door verzwakking. Er zijn overigens meer graven van evacuees aangetroffen, maar deze kennen geen grafmonumenten.

Er is geen enkel grafmonument dat meer dan 3 punten gescoord heeft op dit onderdeel. Dat komt omdat er op de begraafplaats geen personen begraven zijn van wie het regionaal of landelijk belang zo groot is

dat zij aangemerkt kunnen worden als een belangrijke persoon in de geschiedenis van Nederland. In totaal zijn 3 personen vernoemd in straten in de gemeente Huizen. Voor hun rol en de vernoeming hebben deze personen minimaal 2 punten gekregen.

B. Materiaalgebruik en hantering

Zoals uit de karakteristiek van de begraafplaats en de beschrijving van de groslijst naar voren komt, is Belgisch hardsteen het meest gebruikte materiaal voor de grafmonumenten op de begraafplaats. Om die reden is in de inventarisatie niet altijd aandacht besteed aan dit materiaal, maar gezien de oudste grafmonumenten van hardsteen zijn, scoort dit materiaal in de inventarisatie toch hoog. In totaal is aan 45 grafmonumenten een punt toegekend omdat er sprake was van bijzondere materialen of bewerkingen, 32% van het totaal. In die selectie van 45 grafmonumenten is sprake van een groot aantal meervoudige materiaaltoepassingen.

Gekeken naar de hoofdmaterialen van alle geselecteerde grafmonumenten en het algemeen voorkomen van het materiaal dan komen we tot het volgende overzicht:

Materiaal	Aantal als hoofdmateriaal	Percentage	Aantal algemeen toegepast	Percentage
Baksteen	1	0,8%	2	1,4%
Basalt	1	0,8%	1	0,7%
Diabas	1	0,8%	2	1,4%
Emaille	4	3,1%	4	2,7%
Graniet	15	11,7%	17	11,5%
Hardsteen	82	64,1%	90	60,8%
Kalksteen	10	7,8%	11	7,4%
Kunststeen	1	0,8%	1	0,7%
Marmer	10	7,8%	12	8,1%
Metaal	0	0,0%	2	1,4%
Smeedijzer	0	0,0%	2	1,4%
Zandsteen	3	2,3%	4	2,7%
Totaal	128		148	

Uit bovenstaand overzicht blijkt dat een aantal materialen wat vaker als steunmateriaal voorkomt, of als tweede materiaal bijvoorbeeld in een tekstplaat. Een materiaal dat hier echter niet voorkomt is marbriet, een zwarte glassoort die vaak voorkomt op Nederlandse grafmonumenten. Graniet is bij veel inventarisaties het op een na meest voorkomende materiaal en dat is hier ook het geval. Graniet is een materiaal dat meestal op zichzelf staat en niet vaak samen met een ander materiaal is toegepast. Wel kunnen later hardstenen randen met palen en kettingen zijn toegevoegd zoals op het voorbeeld van Louiza Beems-Jongerling (graf 6-BON-273).

Bijzonder is de aanwezigheid van enkele voorwerpen van emaille en de afwezigheid van materialen als hout, marbriet en keramiek. Houten grafmonumenten zullen hier ongetwijfeld gestaan hebben, maar daar is geen spoor meer van te vinden. Marbriet is vaak gebruikt als tekstplaat op grafmonumenten, maar is hier niet aangetroffen. Keramiek is ook afwezig. Mogelijk is het toegepast bij een jonger grafmonument, maar niet bij een van de oudere. De geëmailleerde tekstborden die nog te vinden zijn op de begraafplaats hoeven niet perse te maken te hebben met Langcat, want er zijn ook andere begraafplaatsen elders die veel emaille tekstborden bevatten. In één geval is het emaille bord nog op een houten achtergrond aangebracht, maar dat betreft een plaat multiplex en is derhalve niet origineel. De andere drie tekstborden waren ooit op een paaltje bevestigd. Op een foto uit 1950 zijn de borden in oorspronkelijk staat te zien (zie afbeelding 19). De staat van de emaille borden verdient zeker aandacht.

Afb. 19. Detail uit een foto van de begrafenis van de omgekomen piloot Van den Born in 1950 met op de voorgrond de kindergraven waarvan twee met emaille tekstborden (foto ANP).

In een geval is een steenhouwersmerk gevonden op de steen. Dat zou op meer stenen kunnen voorkomen, maar dat is vaak door begroeiing of verwerking niet goed zichtbaar. De kalkstenen grafmonumenten die voorkomen op de begraafplaatsen betreffen een Franse soort die afkomstig is uit groeven die in de crisisjaren en naoorlogse jaren weer geopend werden als inkomstenbron, maar nadien snel uitgeput raakten. Opvallend is dat een op die kalksteen gelijkende kunststenen grafmonument ook voorkomt op de begraafplaats.

C. Vormgeving van het monument

In 89 gevallen is er sprake van een grafmonument met een typerende vormgeving, of wel bij 64% van het totaal aantal geselecteerde grafmonumenten. Meestal omdat deze grafmonumenten zodanig vormgegeven zijn dat ze afwijken van de gangbare vormgeving of omdat ze een typologische vormgeving kennen die past bij een periode of voortkomt uit het materiaalgebruik. Een voorbeeld daarvan is het oudere type stèle dat vaak is toegepast in de periode 1920-1950 met een enkele oudere uitzondering. Deze stèles zijn meestal van hardsteen en bevatten nauwelijks symboliek, maar uit de wijze waarop ze zijn vormgegeven spreekt wel enige aandacht voor detail. Zo is ook nog een groep wat meer zakelijk vormgegeven grafmonumenten die hier scoren. Dit zijn wat strakker vormgegeven grafmonumenten vaak van het type waarbij de stèle tussen een paal en blok is geplaatst. Er zijn verschillende varianten te vinden, waaronder ook een aantal kindergraven. Verder is er sprake van een grote variëteit doordat een aantal grafmonumenten met een bijzondere vormgeving is geselecteerd, zoals enkele opstanden en stèles met een afwijkende vormgeving. Ook enkele grafmonumenten met een bijzondere typografie of belettering scoorden hier, zoals enkele grafmonumenten met opgelegde letters van koper of messing.

D. Bijzondere symboliek

Er is op de geïnventariseerde grafmonumenten sprake van 16 verschillende symbolen met een uiteenlopende betekenis. Op 94 grafmonumenten (inclusief de graven waarop geen grafmonument staat) komt geen symboliek voor. In een aantal gevallen is niet één symbool, maar zijn er meerdere opgenomen. Toch is er wel een aantal symbolen te noemen dat meer is toegepast dan andere. De palmtak, in verschillende varianten als dubbele palmtak of met strik komt met 43% het meest voor. Een symbool dat daarnaast wat vaker voorkomt is de bloem of bloemmotief met ruim 10%, gevolg door de treurboom (bijna 9%). Verder is het kruis enkele keren aangetroffen (ruim 5%). Verder treffen we twee keer een anker, bijbel, ster, vaas en zon als symbool. Die laatste komt een keer voor in combinatie met

het symbool van ineengeslagen handen. De zon verwijst naar onsterfelijkheid en de wederopstanding. De handen verwijzen naar een innige verbintenis, de liefde en verbondenheid tussen man en vrouw. Zoals al uit de karakteristiek naar voren kwam is de hoeveelheid symboliek niet groot. Typische funeraire symbolen zoals zeis, schedels, botten zijn geheel afwezig. Hoewel de variëteit niet enorm groot is, is de verwijzing van de symboliek vaak in de richting van hoop op wederopstanding en het eeuwige leven.

Het totale aantal symbolen op de geselecteerde grafmonumenten bedraagt 58. Op 21% van de grafmonumenten heeft de symboliek, vaak ook in samenhang met de vormgeving, een punt gekregen. Bij een aantal grafmonumenten is het decoratieschema van een Griekse tempel toegepast, aedicula genaamd. Deze symbolische verwijzing is heeft in de meeste voorkomende gevallen ook geleid tot het toekennen van een punt.

Wanneer we een aantal van de meest voorkomende symbolen weergeven dan zien we de volgende verdeling:

Afb. 20. Graf 9-BON-753 van de familie Cramer bevat twee bijzondere symbolen met een fraaie vormgeving.

Symbol	Aantal
Acroteria	1
Aedicula	4
Anker	2
Banderol	1
Bloem (of bloemmotief, geknakte bloem)	6
Bijbel	2
Handen	1
Kruis	3
Palmtak	25
Ster	2
Treurboom	5
Vaas	2
Zandloper	1
Zon	2
Zuil	1
Totaal	58

De in het overzicht genoemde banderol komt samen met twee steren en strepen voor op het grafmonument voor F. de Bruin op graf 8-BON-132. De betekenis ervan is ongetwijfeld een verwijzing naar de familie of een wapen, maar dat is niet gevonden. Naast symboliek is ook gelet op teksten en verwijzingen naar bijbelteksten en psalmen op de grafmonumenten. Daarvan zijn er heel wat aangetroffen. Zo'n 20 stenen bevatten een tekst, 13 een verwijzing naar een bijbeltekst en 13 naar een psalm. Op jongere stenen is dat waarschijnlijk nog meer. Een van de meest sprekende verwijzingen naar

een bijbeltekst is die op het grafmonument van de familie Boor (graf 7-BON-390 en 446). De tekst van 1 Korintiërs 15, vers 55 luidt: *Dood, waar is uw prikkel? Hel, waar is uw overwinning?*

In de toegevoegde woordenlijst worden de meeste symbolen verklaard.

E. Karakteristiek

Aan 82 grafmonumenten (59%) zijn punten toegekend vanwege het feit dat deze grafmonumenten bijdragen aan de collectieve waarde van de begraafplaats of het grafvak waar ze staan of liggen. Ze sluiten goed aan bij het karakter van de grafvakken waarbinnen ze staan vanwege hun gave vormgeving, opvallende vorm of grootte of juist doordat ze een treffend voorbeeld vormen van een bijzondere vormgeving met opvallende symboliek. Al deze grafmonumenten vormen als het ware de waardevolle bouwstenen van de begraafplaats. Wanneer grafmonumenten niet hebben gescoord op dit criterium, betekent dit niet dat de grafmonumenten niet passend zouden zijn, maar ze zijn minder te gebruiken als representant van de typische grafcultuur op de begraafplaats. Op sommige grafvakken zijn nog te weinig grafmonumenten overgebleven om te kunnen spreken van een karakteristiek. Wel is er op die vakken sprake van een beeld dat bepaald wordt door gietijzeren nummerpalen.

5.3 Eindscore

Met het toepassen van de hierboven geschetste criteria worden uiteindelijk aan 128 grafmonumenten op 133 graven en 12 graven zonder grafmonument punten toegekend. In de eindlijst is te zien dat slechts één grafmonument 5 punten heeft gekregen. De meeste grafmonumenten scoorden 2 punten. De verdeling ziet er als volgt uit:

Aantal punten	Aantal graven/grafmonumenten	Percentage
1	28	20,0%
2	54	38,6 %
3	44	31,4 %
4	12	8,6 %
5	1	0,7 %
6	0	0,0%
7	0	0,0 %
8	0	0,0 %
	140	

In totaal scoort 80% van de geselecteerde grafmonumenten op meerdere criteria en de 28 grafmonumenten die slechts één punt scoren doen dat op zeer uiteenlopende criteria. Ruim 50% scoort op de betekenis van de persoon of personen die begraven zijn in het graf, vervolgens 25% op vormgeving, 21% op karakter en 4% op materiaal. Hoewel deze grafmonumenten slechts op één aspect scoren, vormen ze een goede toevoeging aan het geheel. In totaal scoren alle grafmonumenten 327 punten, ofwel een gemiddelde van ruim 2,3 punten per grafmonument. Vormgeving en karakteristiek geven voor veel grafmonumenten de doorslag (respectievelijk 64% en 59%). Materiaal is goed voor 32%, terwijl symboliek maar bij 21% een punt opleverde. De rol of het beroep scoort bij 44% van de grafmonumenten een of meerdere punten.

Indien het gewenst is de criteria strikter te hanteren, dan kan gekeken worden naar “passend in het karakter”. Daarbij dient dan wel rekening gehouden te worden met het feit dat dan op de verschillende grafvelden ‘ankerpunten’ zouden kunnen verdwijnen. Nadere informatie over personen zou er nog tot kunnen leiden dat die meer punten krijgen.

De wijze waarop in de toekomst met de geselecteerde en de overige grafmonumenten (en de begraafplaats) omgegaan kan worden, wordt in de volgende hoofdstukken behandeld.

6 ADVIES OMGANG MET GESELECTEERDE GRAFMONUMENTEN

Op de geïnventariseerde begraafplaats van Huizen zijn in totaal 128 grafmonumenten op 133 graven en 12 graven zonder grafmonument geselecteerd. Een klein deel van de grafmonumenten (6%) verkeert in matige staat. Voor deze grafmonumenten, in totaal 8 stuks, is ingrijpen op korte termijn noodzakelijk om ze te kunnen behouden. In sommige gevallen is herstel eenvoudig omdat bijvoorbeeld de zerk gebroken is, zoals te zien is op afbeelding 21. Deze kan op een betonplaat gelegd worden zodat er geen verdere breuk plaatsvindt. Er is ook een aantal grafmonumenten dat door breuk of verwerking, die inherent is aan het materiaal, slecht is geworden. Daar is op zich weinig aan te doen. Er is daarnaast een klein aantal grafmonumenten die elementen als kettingen missen of waarvan een paal is omgevallen. Die maken het grafmonument op zich niet slechter, maar dragen niet bij aan het beeld dat nagestreefd zou moeten worden op de begraafplaats.

De geselecteerde grafmonumenten worden een keer per jaar schoongemaakt door de gemeente. Verder dienen de rechthebbenden het grafmonument te onderhouden conform artikel 21, lid 2 van de *Beheersverordening begraafplaatsen gemeente Huizen 2013*. Het is voor de gemeente van belang te weten in welke staat de grafmonumenten verkeren om effectief uitvoering te kunnen geven aan de in artikel 21 gestelde regels.

Afb. 21, Grafmonument 5-BON-31 verkeert in slechte staat. Herstel is noodzakelijk, maar in dit geval niet ingewikkeld. Herplaatsing op een betonplaat kan de levensduur van de zerk aanzienlijk verlengen.

6.1 Juridisch

De grondslag voor de inventarisatie en selectie wordt voor de gemeentelijke begraafplaatsen gevormd door artikel 26 van de *Beheersverordening begraafplaatsen gemeente Huizen 2013*. Tot op heden heeft de gemeente zo'n lijst, als bedoeld in dit artikel, nog niet opgesteld of bijgehouden. Wel is inmiddels door een vrijwilliger van de Historische Kring Huizen een lijst aangelegd van bijzondere personen die begraven zijn op de begraafplaats. Mogelijk zijn er in de afgelopen jaren grafmonumenten verwijderd of opgeruimd van personen die op genoemde lijst staan. Omdat deze echter niet officieel is en ook niet gepubliceerd, kon deze ook niet geraadpleegd worden.

Er is voor zover bekend binnen de gemeente Huizen geen beleid geformuleerd inzake het behoud van bijzondere grafmonumenten en graven van bijzondere personen. Hiertoe wordt nu een aanzet gemaakt door middel van het vastleggen van een lijst op grond van onderhavige inventarisatie door Bureau Funeraire Adviezen. De juridische status is echter daarmee niet gewaarborgd. Over hoe om te gaan met de huidige selectie en de rol van eventuele rechthebbenden, is nog niets vastgelegd. Hoe dat het best verder ingevuld kan worden, zal hierna worden aangegeven.

6.1.1 Aanpak in (gemeentelijke) administratie

De uitwerking van de inventarisatie dient vastgelegd te worden in de grafadministratie. Daar waar reeds afstand gedaan is van een graf, is duidelijk dat de gemeente vrij over dit graf en het bijbehorende grafmonument kan beschikken. Ten aanzien van de geselecteerde graven dient dit in de administratie aangetekend te worden, zodat duidelijk is wie het grafmonument op termijn moet onderhouden.

Daar waar van de geselecteerde grafmonumenten een rechthebbende bekend is of waarvan de status onbekend is, dient een aanschrijving plaats te vinden, zeker als het grafmonument niet in al te beste staat meer verkeert (artikelen 17 en 21.5 uit de verordening zijn hier van toepassing). In het schrijven moeten de rechthebbenden of diens nabestaanden, gewezen worden op de plaatsing van hun grafmonument(-en) op de lijst. Daarbij dient ook gewezen te worden op de consequenties. Die kunnen als volgt worden samengevat:

- Gebruik van het graf en de rechten blijven onveranderd;
- Rechthebbende blijft conform verordening verantwoordelijk voor het onderhoud en dient waar nodig gebreken te herstellen;
- Wanneer rechthebbende afstand doet, zal het grafmonument niet (meteen) verwijderd worden. Wel bestaat de mogelijkheid dat het graf opnieuw wordt uitgegeven, hergebruikt of dat het grafmonument elders wordt geplaatst;
- Waar geen rechthebbende bekend is, zal de gemeente het onderhoud op zich dienen te nemen;
- Overschrijvingen van grafrechten vinden plaats conform artikel 17 van de verordening (daarbij dient met name rond artikel 17, lid 6 nader beleid te worden opgesteld). Benoemd dient te worden wat de bijzondere gevallen zijn.

Wanneer duidelijk is dat de gemeente zelf juridisch eigenaar is van een graf met of zonder grafmonument, dan zal zij deze ook moeten gaan onderhouden. Een klein deel van de geselecteerde grafmonumenten is aangetast door de tand des tijds en vraagt op korte termijn onderhoud. Na een eventueel herstel is het periodiek reinigen en inspecteren op gebreken in de toekomst noodzakelijk.

Hieronder wordt verder het scenario geschetst rondom behoud en instandhouding van de geselecteerde grafmonumenten.

6.2 Scenario omgang met grafmonumenten

Behoud van de geselecteerde graven en grafmonumenten kan niet los gezien worden van het beheer en behoud van de begraafplaats in het algemeen. Hiertoe zijn binnen de gemeente nog geen beleidskeuzes gemaakt. De prioriteiten liggen met name op het creëren van grafruimte op de nieuwe begraafplaats.

Op zich zal het duidelijk zijn dat het beheer van de oude begraafplaats inmiddels andere eisen stelt dan de nieuwe begraafplaats waar momenteel actief begraven wordt. Stilstand is in dit geval achteruitgang en indien er grafruimte beschikbaar is, dan kan die gebruikt worden. Het behoud van de karakteristieke waarden van de grafvakken zouden daarbij wel geëerbiedigd moeten worden door aangepaste eisen aan de grafmonumenten. Er zouden enige uitgangspunten voor het cultuurhistorisch beeld kunnen worden vastgelegd zodat het karakter niet al te sterk wordt aangetast door moderne grafmonumenten. Voorts is het niet nodig dat alle grafmonumenten (of in hun geheel) in stand worden gehouden (zie ook hoofdstuk 7). Daarbij moet uiteraard rekening worden gehouden met rechthebbenden die hun rechten en plichten rondom het onderhoud in acht nemen. Wanneer dat laatste niet meer het geval is, zullen de grafmonumenten die op de lijst staan zeker behouden moeten blijven. In overige gevallen kan de grafbedekking gecontroleerd overgelaten aan 'de tand des tijds'.

6.2.1 Regels en beleidsuitvoering

Om tegemoet te kunnen komen aan de wensen tot instandhouding dient de regelgeving daarop afgestemd te worden. Bij het uitgangspunt dat de geselecteerde grafmonumenten op het huidige graf blijven staan, hoeft daarvoor in de verordening geen nadere regelgeving opgenomen te worden. Wel zal

beter uitvoering gegeven moeten worden aan de instandhouding in relatie tot artikel 19 tot en met 21 waarin de vergunning voor een grafbedekking en het onderhoud door gemeente en rechthebbenden geregeld is. Op grond van deze artikelen kan de gemeente met enkele aanpassingen of nadere regels, voorkomen dat het karakter van bepaalde grafvakken op termijn aangetast wordt, zeker wanneer rechthebbenden grafmonumenten zouden willen vervangen. De gestelde regels moeten ook door de gemeente zelf gewaarborgd worden, want wanneer er bijvoorbeeld te veel grafmonumenten verwijderd worden, dan valt een groot deel van de cultuurhistorische waarde van de begraafplaats weg.

De gemeente zal in haar toekomstige visie en beheerplan voor de begraafplaats wel een cultuurhistorische paragraaf moeten opnemen om te waarborgen dat de cultuurhistorische waarden voor lange tijd veilig gesteld worden. Alleen de geselecteerde grafmonumenten uit de huidige inventarisatie behouden, werkt dat behoud niet in de hand. In het volgende hoofdstuk zal daar nader op in gegaan worden.

6.2.2 Restauratie en onderhoud

Een relatief klein deel van de grafmonumenten (8 stuks) vereist een aanpak die het gebruikelijke onderhoud te boven gaat. Dit betreft werkzaamheden die beter niet in eigen beheer uitgevoerd kunnen worden omdat ze vakmanschap vereisen (tenzij die wel aanwezig is). Op termijn zullen meer grafmonumenten onder handen genomen moeten worden. Acties die ondernomen zouden moeten worden betreffen onder meer het verwijderen van begroeiing, graftuin aanvullen, kettingen vastzetten of nieuwe aanbrenge, ophalen en opnieuw bevestigen of stellen van monumenten en reinigen indien nodig. In twee gevallen zal ook gekeken dienen te worden naar het hekwerk op het graf.

Zoals de verordening stelt worden alle grafmonumenten jaarlijks onderhouden. Dat gaat duidelijk voor sommige grafmonumenten niet goed. In het algemeen zou gekeken moeten worden naar de volgende principes. Deze zouden mogelijk ook vastgelegd kunnen worden in een aanvulling op de verordening:

Dat is voor groene componenten:

- Onderhoud aan het (winterharde) groen direct grenzend aan het graf (met name tegengaan overwoekering of opdringende wortels);
- Verwijderen van onkruid in het grafvak, voor zover dat afwijkt van de rest van de grasmat.
- Verwijderen van blad.

Afb. 22. Voorbeeld van graf (1-BON-118) waarbij de begroeiing teruggezet moet worden. Ook het hekwerk verdient aandacht.

Geconstateerd is dat veel grafvakken nu langzaam begroeid raken met eenzelfde beplanting als rondom staat. Dat betekent dat randen met grind

in de graftuin zo langzaam uit het beeld raken. Dit resultaat, indien gewenst, zou vastgelegd moeten worden als onderhoudsprincipe.

Voor grijze componenten kan het volgende gedaan worden:

- Behandeling met algenbestrijdingsmiddel (met dien verstande dat de achterzijde, mits niet voorzien tekst, bemost zou mogen raken);
- Ophogen en aanvullen van grond bij verzakken van het graf, maar dat komt nauwelijks voor.

Wat niet genoemd is, maar wellicht voor monumenten op de lijst wel meegenomen kan worden:

- Uitvoeren van kleine reparaties, zoals het vastzetten of stellen van banden en het recht- en vastzetten van verticale elementen (palen), ophangen en aanbrengen van kettingen voor zover aanwezig;
- Reinigen van de grafmonumenten met behulp van stoom onder hogedruk bij ernstige vervuiling.

Aanbevolen wordt om voor de geselecteerde grafmonumenten een onderhoudsplan op te stellen. Dat veel grafmonumenten nu geen actie vereisen, betekent niet dat dat over vijf of tien jaar nog zo is. In een onderhoudsplan kan ook het grotere onderhoud opgenomen worden. Uitgangspunt bij het behoud van de in de lijst opgenomen monumenten die teruggevallen zijn aan de gemeente, is dat getracht moet worden de grafmonumenten constructief in orde te houden met behoud van het bestaande patina. Dat betekent dat opschuren of bewerken met een flex of haakse slijper niet toegestaan is.

6.2.3 Groen en padenstructuur

Zoals al uit de karakteristiek van de begraafplaats in hoofdstuk 2 al naar voren kwam, speelt het groen in de zin van struiken of bomen op de begraafplaats nauwelijks een rol in de beleving en waarde van de begraafplaats. Het groen rondom, met name de haag en bomen, dragen bij aan het sfeerbeeld. Opdringend groen vormt daardoor nauwelijks een bedreiging voor de grafmonumenten. In het op te stellen onderhoudsplan dient wel opgenomen te worden dat controle op opschietend groen van belang is. Ook eventuele nieuwe aanplant van bomen en struiken dient goed overwogen te worden.

Schade door inzet van gemechaniseerde kracht om het groen te onderhouden, dient voorkomen te worden. Daar waar snoei- of maaimachines in aanraking kunnen komen met onderdelen van grafmonumenten, treden mogelijk beschadigingen op. Hier moet extra op gelet worden. Bij het opstellen van een onderhoudsplan moet goed op de in te zetten middelen worden gelet.

Door de huidige wijze van beheer is er feitelijk geen sprake meer van opschietend groen tussen de graven of op de grafmonumenten. Deze aanpak werkt effectief en hierdoor is ook nauwelijks inzet van middelen nodig om het gras of onkruid te bestrijden. Een ander aspect zijn de paden op de begraafplaats. Afgezien van de hoofdpaden zijn alle andere paden tussen de graven onverhard. Door de samenstelling van de bodem zijn deze paden op zich goed te belopen, maar niet altijd bereikbaar voor rollators of rolstoelen. In sommige gevallen raken ook de paden overgroeid wat bijdraagt aan een meer geïntegreerd geheel en wat mogelijk ook de bereikbaarheid van de graven vergroot, mits de groei op de paden kort wordt gehouden.

7 ADVIES INZAKE ONGANG MET OVERIGE GRAFMONUMENTEN

Naast de enkele tientallen grafmonumenten die nu zijn geselecteerd ter behoud, blijven er nog vele honderden andere grafmonumenten over die niet die status krijgen. Rechthebbenden of nabestaanden worden geacht dit onderhoud zelf te verzorgen, met daarbij de jaarlijkse onderhoudsbeurt door de gemeente. Maar het onderhoud gebeurt niet altijd goed. Het schoonmaken alleen is niet voldoende waardoor grafmonumenten in verval kunnen raken. Ondanks de handhavingsplicht die vanuit de beheersverordening is opgelegd, vallen toch regelmatig grafmonumenten ten prooi aan verval. Als verval geconstateerd wordt, dan dient een oproep aan de rechthebbende gedaan te worden om zich te melden en de schade te herstellen. Hoe dit in de praktijk werkt, is niet duidelijk. Of zo'n grafmonument dan toch verwijderd wordt op termijn, is aan de beheerder. Wanneer dit te vaak gebeurt, kan de context van de op de lijst geplaatste grafmonumenten in het geding komen. Uiteindelijk kan zo de uitstraling van de begraafplaats worden geschaad. Uiteraard kan dit bovenstaande scenario niet meer van toepassing zijn op de geselecteerde grafmonumenten, maar wat gebeurt er met de grafmonumenten die uit onderhoud vallen en alle andere die steeds minder onderhouden zullen worden?

7.1 Betekenis overige grafmonumenten

De honderden grafmonumenten op de begraafplaats die niet geselecteerd zijn, spelen wel een belangrijke rol in het geheel. Ze kunnen stuk voor stuk gezien worden als de bouwblokken in een gevel. Daarvoor zijn alle stenen nodig, maar ze stellen individueel weinig voor. De geselecteerde grafmonumenten op de begraafplaats vertegenwoordigen binnen het geheel een zekere waarde, die is vastgelegd door middel van een scoringsysteem. Maar in zekere zin zijn de 128 grafmonumenten voor de begraafplaats ook een soort van benchmark (de 12 graven zonder grafmonument behoeven geen onderhoud). Aan deze grafmonumenten kan de waarde van de andere grafmonumenten afgemeten worden. Valt een graf dat niet op de lijst staat terug aan de gemeente, dan zou niet direct het grafmonument verwijderd moeten worden. Daartoe zal mogelijk het beleid aangepast moeten worden. In dat beleid moet vastgelegd worden dat zo veel mogelijk de oude structuur en het karakter bewaard blijven. Dat betekent dat rechthebbenden moeten worden gewezen op het feit dat de grafmonumenten na opzeggen van het graf voorlopig kunnen blijven staan.

7.2 Wijze van onderhoud en omgang

De wijze waarop de overige grafmonumenten onderhouden zouden kunnen worden, kan terughoudend gebeuren, conform wat in de verordening is opgenomen in artikel 20. Eventueel zouden losse onderdelen verwijderd kunnen worden. Structureel slechte grafmonumenten kunnen eventueel ook verwijderd worden en de rest zou onderhouden kunnen worden door een op te richten stichting "Vrienden van..." of waarbij intensiever wordt samengewerkt met een werkgroep van de Historische Kring Huizen. Door richtlijnen voor hen vast te leggen en ervaringen te delen, kan ook hier een langdurig behoud gegarandeerd worden. Tegelijk zou de Historische Kring meer onderzoek kunnen doen naar de hier begraven personen.

Verder zal de begraafplaats onder de aandacht moeten blijven van de inwoners van Huizen. Dat kan enerzijds door de nadruk te leggen op de cultuurhistorische waarde met behulp van excursies, informatiedagen en bijvoorbeeld website. Anderzijds kan het gebruik van de begraafplaats gecontinueerd worden, bijvoorbeeld door meer mogelijk te maken rondom asbestemmingen. Het bijzetten van urnen of het verstrooien van as in de graven zijn mogelijkheden die benut kunnen worden. Daarbij zouden oude grafmonumenten zelfs geadopteerd kunnen worden. Het is goed daarbij de beschermde delen van de begraafplaats te ontzien of juist daar inpassingen te maken die passen bij het karakter. Het plaatsen van liggende tekstplaten op die delen na plaatsing van urnen of na een verstrooiing zouden bijvoorbeeld toegestaan kunnen worden.

8 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Een conclusie die aan het eind van de inventarisatie van de oude gemeentelijke begraafplaats in Huizen getrokken kan worden, is dat de begraafplaats een bijzondere geschiedenis kent, maar dat daarvan weinig terug te vinden is. Dat kenmerkt zich onder meer in een gering aantal negentiende-eeuwse grafmonumenten op de begraafplaats. Uit de selectie blijkt al dat hooguit tien grafmonumenten dateren uit de negentiende eeuw en dat een aantal grafmonumenten uit de twintigste eeuw nog de kenmerken draagt van de oudere typen. Er is overall niet een specifiek type grafmonument aan te wijzen. Het betreft vooral stèles, losstaand dan wel met een rand rondom het graf met daarin grind, begroeiing of een deksteen. Verder passen de grafmonumenten in het verhaal dat over de geschiedenis van Huizen verteld kan worden, zoals het feit dat Huizen een breed georiënteerd dorp was met veel werkgelegenheid op verschillende vlakken. De visserij komt ook aan bod, maar daar tegenover staan talloze bestuurders, predikanten, onderwijzers en handwerklieden die in Huizen woonden en werkten en na hun dood op deze begraafplaats terecht kwamen. Hoewel slechts een klein percentage van alle grafmonumenten op de begraafplaats geselecteerd is om te worden behouden, zijn er nog andere grafmonumenten die zich kunnen meten met de op de lijst opgenomen exemplaren. Deze moeten dan ook vooral gezien worden als voorbeelden. Aanbevolen wordt om de lijst van geselecteerde grafmonumenten een juridische status te geven. Dat kan door deze lijst vast te laten stellen door het college van B&W op grond van artikel 26 uit de verordening. Dit zou een goede aanvulling zijn op de gemeentelijke bescherming van de begraafplaats (zie de daartoe geschreven cultuurhistorische waardering). De wijze waarop bij een ruiming deze lijst gehanteerd wordt, is wellicht te beschrijven in een beleid- of beheerplan voor de begraafplaats.

Er zijn na de aanvankelijke inventarisatie relatief weinig grafmonumenten afgevallen omdat ze niet gescoord hebben. De nadruk heeft ook voor een groot gedeelte gelegen op de personen en hun betekenis, reden waarom 12 graven zonder grafmonument ook geselecteerd zijn. Ook is gelet op vormgeving en of een monument paste in het karakter. Voor de personen en hun betekenis is dank verschuldigd aan een vrijwilliger van de Historische Kring Huizen. Wellicht leent dat uitzoekwerk zich te zijner tijd voor een (digitale) publicatie. Verder dient de lijst niet alleen vastgesteld te worden door B&W, maar ook dient de informatie over de grafmonumenten vastgelegd te worden in de administratie. Een andere aanbeveling is om de overige grafmonumenten, die geen plaats op de lijst vonden, niet zondermeer af te schrijven als onbelangrijk. Zoals blijkt uit de karakteristiek van de begraafplaats spelen de overige grafmonumenten een rol in de waarde van de begraafplaats, maar ook kunnen er zich onder de alhier begravenen nog personen bevinden die het behoud van hun graf waard zijn. Hier dient bij toekomstige acties rekening mee gehouden te worden.

Ondanks het selecteren van enkele tientallen graven en grafmonumenten zal er een grote inzet nodig blijven om het verleden van de begraafplaats overeind te houden. Er zal beleid opgesteld moeten voor behoud van aan te wijzen gemeentelijk monument waarin de te behouden grafmonumenten een belangrijke rol spelen, maar waarbij ook gekeken wordt naar de verdere ontwikkeling van de begraafplaats. Dit is immers een plaats waar aan de hand van grafmonumenten verhalen verteld kunnen worden over Huizen en de funeraire geschiedenis van de afgelopen 200 jaar. De selectie kan daarbinnen gezien worden als een soort richtingwijzer of inhoudsopgave.

Voorts is het van belang dat de lijst een rol gaat spelen in het beheer van de begraafplaats. Dat betekent dat het reeds genoemde vastleggen van de lijst in de administratie ook zijn uitwerking moet krijgen in het dagelijkse beheer en onderhoud. Het afstemmen van beleid en regelgeving is dan ook aan te bevelen. Daarbij kan de beschreven karakteristiek per grafvak een belangrijke input vormen.

VERKLARENDE WOORDENLIJST

In dit rapport worden begrippen en termen gebruikt waarvan niet voor iedereen onmiddellijk duidelijk is wat daarvan de betekenis is. Zeker in de context van funerair erfgoed kan de betekenis van zo'n woord anders zijn dan in het dagelijks taalgebruik.

- Acroteria:** meervoud voor acroterion, verwijzend naar de bekroning van gevelhoeken op Griekse tempels. In de negentiende eeuw overgenomen als decoratief element op gebouwen en grafmonumenten soms als los onderdeel in zink of terracotta. Op grafmonumenten komen ze vaak voor in de vorm van gestileerde palmetten of gefantaseerde bladvormen (acanthus). Voor de leek komen de acroteria over als kleine vleugels op de hoeken van de stèle. In functionele zin konden hier rouwkransen aan opgehangen worden.
- Aedicula:** versieringsmotief ontleend aan de klassieke kunst, is een samenstel van twee zuilen of pilasters, hoofdstel en fronton. Geliefd motief voor onder andere grafmonumenten.
- Anker:** symbool van de hoop, ontleend aan Hebrreeën 6:19 "De hoop is het veilige en vaste anker van onze ziel". In de vroegchristelijke tijd werd het door zijn kruisvorm een verkapt symbool van de verlossing ('crux dissimulata'). De dwarsbalk ('stok') onder de ring voor het ankertouw wekte de indruk van een kruis, dat door de onderste delen van het anker verhuld werd. In de christelijke grafsculptuur wordt het anker vaak door vissen of dolfijnen geflankeerd. Afgebeeld in combinatie met hart en kruis, staat het symbool voor geloof, hoop en liefde.
- Behoud:** duidt in het algemeen activiteiten aan die worden ondernomen om verdere verandering of verslechtering van voorwerpen, locaties of bouwwerken te voorkomen. Wanneer het over gebouwen of andere bouwwerken gaat, wordt meestal de term 'monumentenzorg' gebruikt, zeker als dat behoud is uit culturele, esthetische of historische overwegingen. Verder staan begrippen als 'restauratie' en 'rehabiliteren' in relatie tot behoud. In dat geval betreft het activiteiten die ondernomen worden om een reeds in slechte staat verkerend bouwwerk weer in goede staat te brengen.
- Begraafplaats:** terrein waar stoffelijke resten van overledenen begraven, bijgezet of verstrooid worden, niet gelegen rond een kerk. In die zin te onderscheiden van kerkhof.
- Bescherming:** in funeraire zin het veilig stellen van begraafplaatsen, grafmonumenten en alles wat daarmee samenhangt tegen letsel of schade. Effectieve bescherming is bijvoorbeeld het afdekken van kwetsbare elementen, terwijl passieve bescherming het voornemen op papier betreft om funeraire zaken te behouden. Vaak is er de intentie om iets te beschermen, terwijl er effectief niets gedaan wordt.
- Bloem:** de bloem staat voor de ziel. Bloemen openen hun hart naar het zonlicht, zoals ook een mens zijn ziel opent voor God. Neutraal gezien symboliseren bloemen levenskracht en levensvreugde, het einde van de winter en de zege over de dood. In de christelijke symboliek is de naar boven geopende bloemkelk een verwijzing naar het ontvangen van Gods gaven, van de vreugde over de natuur in het paradijs, maar ook van de vergankelijkheid van alle aardse schoonheid die pas in de tuin des hemels duurzaam kan zijn. Het oude gebruik om graven in tuinen aan te leggen of ze met bloemen te beplanten, houdt daarmee verband. Bloemen symboliseren zowel levensvreugde als vergankelijkheid. Zo leest men in de Bijbel: 'Want de mens - als gras zijn z'n dagen, hij bloeit als de bloem op het veld; gaat de wind erover - verdwenen, en de plek heeft geen weet meer van hem'. (Psalm 103, 15-16). Geknakte bloemen staan voor een kort en abrupt afgebroken leven. Vaak worden geknakte bloemen aangetroffen op graven van jonggestorven kinderen en vrouwen.
- Drievuldig snoer:** de drie lijnen verwijzen waarschijnlijk naar het boek Prediker, hoofdstuk 4. Dit gedeelte wordt nog al eens in huwelijksdiensten gebruikt: twee mensen, die met

elkaar een verbond aangaan en daarin een derde (God) betrekken- het zogenaamde drievuldige snoer, dat niet snel weer verbroken wordt.

- Funeraire cultuur: het woord cultuur verwijst in het algemeen naar het patroon van menselijke activiteiten en de symbolische structuren, die deze activiteiten een zekere betekenis geven. Het begrip cultuur wordt in verschillende betekenissen gebruikt. In brede zin wordt het gebruikt voor alles wat door de samenleving wordt voortgebracht. In die zin wordt 'cultuur' dan tegenover 'natuur' gesteld. In meer strikte zin wordt het gebruikt voor kunstuitingen of voor kunst en wetenschap, (inclusief literatuur, architectuur en dergelijke). Met het woord 'funeraire' ervoor verwijst het naar de specifieke activiteiten, structuren en betekenissen rondom de dood. Het slaat dus op de uitingen daaromheen, zoals begravenissen, rouw en alles wat daarmee samenhangt: begraafplaatsen, grafmonumenten en dergelijke. Het woord funerair komt oorspronkelijk van het Latijnse woord "funus" dat gebruikt werd voor de rituelen rondom het overlijden. In het Frans wordt het afgeleide woord 'funéraire' gebruikt voor alles wat te maken heeft met begravenissen. In het Franse taalgebied kent men dan ook zogenaamde 'centre funéraire', wat wij zouden zien als een uitvaartcentrum. In de afgelopen tien jaar is het begrip 'funeraire cultuur' langzaam de aanduiding geworden voor alles wat te maken heeft met uitingen rondom de dood in de vorm van begraven, rouw (funeraire riten en rituelen) en daaruit voortvloeiend begraafplaatsen, kerkhoven en grafmonumenten (funerair erfgoed).
- Eigen graf: een graf waarvoor de houder van de begraafplaats het recht tot begraven in heeft verleend. Het graf blijft eigendom van de gemeente. Dit in tegenstelling tot grafmonument dat op het graf wordt geplaatst. Dat is juridisch gezien eigendom van degene die het monument heeft betaald. Sinds de wetwijziging van 2010 wordt een eigen graf een 'particulier graf' genoemd.
- Graf: ruimte waarin één of meerdere lijken worden begraven, de plaats waar iemand begraven ligt. Vandaag de dag wordt onderscheid gemaakt tussen algemene graven en particuliere graven. Die laatste kennen een rechthebbende die bepaalt wie er begraven wordt, bij de eerste wordt dat bepaald door de beheerder van de begraafplaats.
- Grafkelder: gewoonlijk een gemetseld graf afgedekt met een zerk. Toegankelijk via de zerk of bij grotere kelders via een trap aan de voorzijde. Vandaag de dag ook wel van gewapend beton.
- Grafzerk: liggende (natuur-)steen ter afdekking van een graf. De steen kan variëren in grootte en versiering. Doorgaans worden naam en geboorte- en sterfdatum vermeld. Oudere zerken bevatten meestal een grafscript langs de rand.
- Graniet: korrelig oergesteente, hoofdzakelijk samengesteld uit kaliveldspaat, kwarts en glimmer. Zeer duurzaam en goed te polijsten. Deze steen vindt al zeer lang zijn toepassing in grafmonumenten, maar in de 20ste eeuw vaker toegepast en dan opvallend door hoge graad van polijstwerk.
- Handen: twee ineengrijpende handen, soms liggend op een kussen, zijn symbool van liefde en verbondenheid tussen man en vrouw.
- Hardsteen: een harde kalksteensoort uit België die door koolstof een blauwgrijze kleur heeft; staat onder veel namen bekend, zoals arduin, blauwsteen, Belgisch graniet, stinksteen en stoepsteen. De benaming heeft vaak ook met de kwaliteit te maken.
- Kruis: voordat het kruis een christelijk symbool werd, was het al een universeel teken van verzoening, de synthese tussen hemel en aarde en de vier windrichtingen. Als christelijk symbool wordt het in verschillende vormen aangetroffen. Het Latijnse kruis komt het meest voor. Vaak is het kruis de basisvorm van een rooms-katholieke begraafplaats. Bij het Griekse kruis zijn de vier armen gelijk van lengte. Afkomstig van de heidenen, waar de armen de vier elementen representeren: aarde, lucht, vuur en water. Het Calvariekruis is een Latijns kruis op drie blokken of treden. Het staat voor trouw, hoop en liefde. Soms wordt liefde vervangen door naastenliefde. Bij een

	gotisch kruis symboliseren de open uiteinden van de armen de volwassen christen. Bij een Keltisch kruis symboliseert de cirkel rond het centrum van het kruis eeuwigheid. Een Ionisch kruis symboliseert eeuwige verlossing en heerlijkheid. Evenals bij het Keltisch kruis lopen de uiteinden van de armen naar buiten.
Kunststeen:	betreft alle steen die geen natuursteen is, dat wil zeggen die van oorsprong niet in de natuur voorkomt. Met 'steen' wordt hier bedoeld dat de steen het uiterlijk van natuurlijke steen heeft of dat het oppervlak ervan die imiteert. Voorbeelden van kunststeen zijn baksteen, gipsblokken, kunstzandsteen, maar ook grafmonumenten die van cement of beton zijn opgetrokken en door moeten gaan voor natuursteen.
Marbriet:	ook wel marmorite genoemd, is een ondoorschijnend, stevig en soms gemarmerd glas in verschillende kleuren. Op begraafplaatsen is het vaak gebruikt in de vorm van geheel zwarte tekstplaten en in enkele gevallen als compleet grafmonument. Het materiaal werd eind negentiende eeuw populair en zou meer dan een halve eeuw een veel gebruikt materiaal zijn op begraafplaatsen.
Marmer:	natuursteensoort, ontstaan door omzetting van kalkgesteenten onder hoge temperatuur en druk (metamorfose genaamd). Daardoor zijn fossielen in de kalk vernietigd. Door zijn dichtheid, maar relatieve zachtheid is marmer gemakkelijk te polijsten. Daardoor ontstaat een glad en glanzend oppervlak waarin levendige tekeningen in de steen (feitelijk verontreinigingen) goed zichtbaar worden. Een bekende soort is Carrara-marmer uit Italië. Ook uit België komen zogenaamde marmers, in feite kalksteen maar goed te polijsten waardoor ze in het spraakgebruik tot de marmers gerekend worden. Marmer werd eveneens veel gebruikt in beeldhouwwerken en tekstplaten op begraafplaatsen en kerkhoven. Marmer is echter in ons klimaat weinig duurzaam. Door invloed van weer en wind versuikert het oppervlak wat een korrelige en meer open huid oplevert. Feitelijk spoelen zachtere delen uit en blijven hardere delen over. Het proces is nauwelijks te stoppen waardoor teksten en tekening uiteindelijk verdwijnen. Marmer is een kostbare steensoort.
Monument:	verschillende betekenissen: 1. Gedenkteken, opgericht ter herinnering aan een historische persoon of gebeurtenis. Komt voor in verschillende vormen, maar veelal als zuil, naald, boog, stand- of borstbeeld, tombe, epitaaf en dergelijke. 2. Bouwwerk dat door zijn grootse, schone of kunstzinnige vormen opmerkelijk is of door de eraan verbonden historische aspecten van belang wordt geacht. Ook om zijn kunst- en bouwgeschiedenis, geschiedkunde of technologie kan het bouwwerk worden gewaardeerd. Een veelvoud van dergelijke bouwwerken kan ook als monument worden beschouwd. Ingevolge de Monumentenwet kunnen dergelijke gebouwen of objecten wettelijke bescherming genieten.
Palmtak:	als attribuut van de godin van de overwinning, Victoria, symboliseert de palmtak de overwinning op de dood. In de oudheid werd de palmtak geschonken aan atleten als teken van overwinning. De eerste Christenen namen het over als teken voor hen die gestorven waren, in het bijzonder de martelaren. In de christelijke kunst was de palmtak symbool van de overwinning op de dood door en in Christus. In de katholieke liturgie verwijst de palmtak naar de intocht van Jezus in Jeruzalem. Een duif met een palmtak verwijst naar vrede. De palmboom en de palmtak verwijzen in het algemeen naar vrede en overwinning.
Roef:	in funeraire zin een voorziening die toegepast wordt onder een zerk. Deze voorziening zorgt ervoor dat de zerk aan de achterzijde hoger komt te liggen dan aan de voorzijde. Deze praktische oplossing zorgt er enerzijds voor dat het regenwater snel afgevoerd kan worden, anderzijds dat de leesbaarheid van de tekst vergroot wordt. Door de zerk een aantal centimeters over de roef te laten vallen kan opspattend regenwater de zerk niet vies maken. Een roef kan uitgevoerd worden in baksteen, beton of natuursteen. De afwerking kan verschillen. Baksteen wordt vaak gecementeerd terwijl beton in veel gevallen zwart geverfd wordt. De hoogte van een roef kan van enkele centimeters oplopen tot verschillende decimeters. De term roef

wordt ook gebruikt als benaming voor het schuin oplopende deksel op een doodskist. Een dergelijk deksel vertoont een gelijkenis met zerken op een roef, waardoor dit woord daar mogelijk zijn betekenis aan ontleent. In een andere zin werd de term roef gebruikt voor een klein, oplopend rekje dat als vervanging diende voor een verhoogde grafkist. Omdat dergelijke kisten veel ruimte innamen werden ze vaak verboden. Bij de begrafenis werd dan een los rekje als verhoging gebruikt. Dit noemde men dus ook een roef(je).

Smeedijzer: een betrekkelijk zuivere vorm van ijzer die gemakkelijk gesmeed kan worden en niet snel hard wordt, zodat het met de hand gevormd of gehamerd kan worden, dit in tegenstelling tot gietijzer. Veel toegepast voor hekwerken op graven, ook wel in combinatie met gietijzer.

Stèle: van het Griekse woord voor rechtopstaand steenblok. Een rechtopstaande graf- of gedenksteen of gedenkzuil waarin een motief of inscriptie is uitgehouwen, gewoonlijk op een graf.

Treurboom: symbool van rouw en verdriet. De hangende takken symboliseren de tranenstroom die in de aarde verdwijnt. Vaak gaat het om een wilg die voor de Germanen het symbool van de dood was.

Zakelijke stijl: ook wel aangeduid als Nieuwe Zakelijkheid. Stroming in de architectuur die dateert uit de jaren twintig en dertig. De stijlrichting was een reactie op vooral de Jugendstil. De vormen zijn strak en functioneel. In de grafcultuur werd daar al langer mee geëxperimenteerd omdat het bewerken van nieuwe materialen als graniet daarmee beter tot zijn recht kwam. De zakelijke stijl liet ook gestileerde symbolen zien en nieuwe vormen die eerder niet voorkwamen.

Zandloper: duidt op het kortstondige van het leven en op het gestadig naderen van het stervensuur. Als symbool van de dood komt de zandloper voor het eerst voor in de late middeleeuwen. De meeste zandlopers zijn voorzien van vleugels. Die symboliseren de tijd die vervliegt en de vergankelijkheid van de mens (Psalm 90). Meestal zijn het de vleugels van een duif, maar het komt ook voor dat de zandloper is voorzien van één duivenvleugel en één vleermuisvleugel. Dit staat symbool voor het vervliegen van het leven, bij dag en bij nacht, bij goed en bij kwaad. De omkeerbaarheid van de zandloper wordt in de christelijke traditie gezien als het nieuwe leven en de wederopstanding.

Zandsteen: Een sedimentair- of afzettingsgesteente dat voornamelijk bestaat uit aan één gekitte zandkorrels. Bij de sedimentatie van de zandkorrels uit het zandsteen werden ook silt, kalk, grind, glimmers, veldspaat en andere gesteentefragmenten afgezet. Deze hebben samen onder druk de typische zandsteen opgeleverd. Door verwerking wordt een van oorsprong geelbruine zandsteen grijs. Doordat tussen de afzettingen ook bepaalde oxides en andere mineralen voorkomen, kan de kleur van zandsteen verschillende varianten bruinrood tonen.

De in Nederland veel toegepaste zandsteen komt meestal uit het graafschap Bentheim dat net over de grens bij Oldenzaal ligt. Het materiaal is gebruikt van de Middeleeuwen tot in de twintigste eeuw. In eerste instantie, tot circa 1400, werd de zandsteen uit Bentheim vrijwel uitsluitend gebruikt in een gebied dat enkele tientallen kilometers van de groeven lag. Het vervoer vond in hoofdzaak per wagen plaats. Daarna begon met het vervoer van de steen over de Overijsselse Vecht en kon een groter gebied bediend worden. In de zeventiende eeuw werd de Bentheimer zandsteen naast de blauwe hardsteen uit België de meest gebruikte natuursteen in de Republiek. In het noordelijke deel van de Nederlanden gebruikte men in de Middeleeuwen ook het rode zandsteen uit de omgeving van Hameln aan de Wezer voor sarcofagen en grafstenen. De steen werd genoemd naar de stad waar de handel in deze zandsteen plaatsvond: Bremen. Via de Wezer bracht men de zandsteen naar Bremen en van daaruit vervoerde men de steen over zee naar het noordelijk deel van de Nederlanden.

- Zerk: grote, platte natuurstenen plaat ter afdekking van een graf, al dan niet versierd. Zie ook grafzerk.
- Zon: ook wel aurora genaamd. De zon speelt in veel religies een grote rol in de vorm van de zonnegod. In de christelijke beeldenwereld is de altijd weer in het oosten opkomende zon een symbool van onsterfelijkheid en de opstanding. Op grafmonumenten komen we de zon enerzijds tegen als de stralenkrans achter het hoofd van Christus (voorgesteld als heerser van de tijd), anderzijds vaak als een halve cirkel die de opgaande zon voorstelt en dus verwijst naar de onsterfelijkheid van de mens en de wederopstanding.
- Zuil: ronde pijler, vrijstaand dragend bouwdeel, waarvan de doorsnede een cirkel vormt. In grafmonumenten losstaand toegepast, maar ook voorkomend als afgeknotte zuil voor de symbolische betekenis. Vergelijk afgebroken zuil die staat voor een plotseling of te vroeg afgebroken leven. Het gaat dan vaak om het onverwachts wegvallen van een steunpilaar of levenszuil.

LITERATUUR EN BRONNEN

Literatuur:

- Aa, A.J. van der; *Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden*, Gorinchem 1846.
- Bloys van Treslong Prins, P.C. en Belonje, J.; *Genealogische en heraldische gedenkwaardigheden in en uit de kerken der provincie Noord-Holland*, deel IV, Hoorn (Oosterkerk) tot De Rijp (Ned. herv. kerk), Utrecht 1930.
- Stenvert, Ronald e.a.; *Monumenten in Nederland : Noord-Holland*, Zwolle 2006
- Veerman, Jan; 'De oude algemeene begraafplaats van Huizen', in: *De Ratel*, tijdschrift van Historische Kring Huizen, nr. 3, 22e jaargang, september 2001
- Bok, Leon, René ten Dam (red.); *Canon van het Nederlands funerair erfgoed*, IJsselstein 2020

Internet (alle geraadpleegd in juli 2020):

- Informatie over verzetmonument en slachtoffers: https://www.4en5mei.nl/oorlogsmonumenten/monumenten_zoeken/oorlogsmonument/1238/huizen%2C-verzetmonument
- Informatie over symboliek, terminologie en begraafplaatsen: www.dodenakkers.nl
- Informatie over oorlogsgraven en slachtoffers van de oorlog: www.oorlogsgravenstichting.nl
-

Archief:

Archieven van het gemeente Huizen, 1811-1932

2.2 B.5 Begraafplaats

- 585 Besluit inzake de aankoop van land bij de kerk voor de aanleg van een begraafplaats, 1814
- 587 Stukken betreffende de aanleg van een nieuw kerkhof en vaststelling van een reglement en een tarief van begrafeniskosten, 1814
- 588 Duplicaat-eigendomsbewijzen, lijsten en correspondentie inzake de kosteloze uitgifte van graven op de Algemene Begraafplaats 1828-1837 1
- 589-592 Grafregisters van de Oude Algemene Begraafplaats 1830-1936
  - 589 1830-1914
  - 590 1830-1918
  - 591 1895-1918
  - 592.1 1830-1936
  - 592.2 1895-1926

Archieven van de gemeente Huizen, 1932-1986

C.04.05 Begraafplaatsen

- 4022-4023 Stukken betreffende vaststelling en wijziging van de Verordening op de Heffing van Rechten voor het Gebruik van de Algemene Begraafplaatsen (Grafrechtenverordening), 1935-1986 2
  - 4022 1935-1974. 1 omslag
  - 4023 1975-1986. 1 omslag
- 4024 Stukken betreffende Militaire Oorlogsgraven, 1940-1986
- 4027 Stukken betreffende opgaven aan de Gezondheidsraad inzake het aantal opgravingen en ruimingen van lijken op de begraafplaatsen, 1956-1964
- 4029 Stukken betreffende bouw en onderhoud van de aula op de algemene begraafplaats aan de Ceintuurbaan, 1937-1964
- 4030 Stukken betreffende herstel van de oude historische muur om de algemene begraafplaats aan de Ceintuurbaan, 1942

- 4031 Stukken betreffende het maken van plannen om te komen tot de aanleg van een nieuwe algemene begraafplaats aan de Blaricummerstraat, 1944-1946
- 4032 Stukken betreffende aanleg en onderhoud van de algemene begraafplaats aan de Naarderstraat, 1946-1986
- 4035 Stukken betreffende het verlenen van toestemming voor het plaatsen van grafstenen op kindergraven op de algemene begraafplaats aan de Ceintuurbaan, 1937-1956
- 4036 Stukken betreffende bepaling van het beleid ten aanzien van het plaatsen van grafstenen op de algemene begraafplaatsen, 1936-1963
- 4038 Stukken betreffende het verlenen van toestemming tot opgraving, herbegraving en vervoer van lijken, 1933-1986
- 4040 Stukken betreffende exploitatie van de algemene begraafplaatsen, 1981-1982

Gemeente Huizen

**CULTUURHISTORISCHE WAARDERING
OUDE GEMEENTELIJKE
BEGRAAFPLAATS HUIZEN**

**Bureau Funeraire Adviezen
Amsterdam, augustus 2020**

Opdrachtgever:

Gemeente Huizen
Postbus 3
9700 AA HUIZEN

Contactpersonen:

H. Butterman, teammanager Openbare Werken
R. Castelein, beleidsmedewerker Openbare Werken

Uitvoering

Bureau Funeraire Adviezen
Jisperveldstraat 73
1024 AC Amsterdam

Telefoon: 06-10816145

E-mail: info@funerair.nl

Website: www.funerair.nl

Tekst en fotografie : **Bureau Funeraire Adviezen**, Leon Bok

Redactie : **Bureau Funeralia**, René ten Dam

Foto voorzijde: Nummerpaal op graf 84 op vak 5, gezien door een modern grafmonument op datzelfde grafvak.

Amsterdam, augustus 2020

Rapport nr. 2020-89

© Bureau Funeraire Adviezen. Alle rechten voorbehouden.

Conform de algemene voorwaarden, artikel 5, mag het opgeleverde product door de opdrachtgever aangewend worden voor presentatie en publicatie, binnen de strekking van de opdracht. Indien foto's en teksten door opdrachtgever worden aangewend voor andere publicaties of andere doeleinden, dan dient Bureau Funeraire Adviezen hiervoor uitdrukkelijk toestemming te geven. Aan gebruik, anders dan voor de doelstelling van de opdracht, kan Bureau Funeraire Adviezen kosten verbinden.

Ondanks alle zorg die aan de samenstelling van dit rapport is besteed, kan Bureau Funeraire Adviezen niet aansprakelijk worden gesteld voor enige schade die ontstaat of ontstaan is, doordat Bureau Funeraire Adviezen bij de uitvoering van de overeenkomst is uitgegaan van door de opdrachtgever verstrekte onjuiste en/of onvolledige gegevens.

INHOUD

INHOUD	3
INLEIDING	4
1 GESCHIEDENIS EN BESCHRIJVING BEGRAAFPLAATS	5
1.1 Geschiedenis	5
1.1.1 Uitbreiding van de begraafplaats	6
1.1.2 De aula	6
1.1.3 Nieuwe begraafplaats.....	7
1.2 Huidige aanzien	7
1.2.1 Grafmonumenten.....	9
2 CULTUURHISTORISCHE WAARDERING	11
2.1 Redengevende omschrijving	11
2.1.1 Identificerende gegevens	11
2.1.2 Inleiding	11
2.1.3 Omschrijving.....	11
2.1.4 Waardering.....	13
3 GEVOLGEN AANWIJZING TOT GEMEENTELIJK MONUMENT	14
4 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	15
VERKLARENDE WOORDENLIJST	16

INLEIDING

De gemeente Huizen kent twee begraafplaatsen, één uit het begin van de negentiende eeuw en één van halverwege de twintigste eeuw. Al sinds het ontstaan van het dorp Huizen in de middeleeuwen werd in en bij de kerk begraven. Daarna werd vanaf 1828 begraven op de algemene begraafplaats langs de straatweg op Naarden en sinds 1953 op de nieuwe gemeentelijke begraafplaats aan de Naarderstraat.

De gemeente Huizen heeft Bureau Funeraire Adviezen opdracht gegeven de oude begraafplaats te inventariseren en een cultuurhistorische waardering op te stellen. Deze waardering wordt gemaakt ten behoeve van de aanwijzing tot gemeentelijk monument van de begraafplaats of onderdelen daarvan. Inventarisatie en waardering zijn in twee aparte rapporten beschreven. Dit rapport gaat in op de waardering.

De waardering is geschreven aan de hand van de gegevens over de historie van de begraafplaats, de beschrijving van de karakteristiek en de gegevens van de inventarisatie. In dit rapport wordt eerst in hoofdstuk 1 een geschiedenis van de begraafplaats gegeven en een beschrijving van het huidige voorkomen. Het beschrijven van de cultuurhistorische waardering is gedaan in hoofdstuk 2 aan de hand van de identificerende gegevens, een inleiding waarin kort is weergegeven waar het om gaat en wat de situering is. Vervolgens is een omschrijving gegeven van de onderhavige objecten en hun samenhang. Vervolgens is een waardering gegeven. In hoofdstuk 3 wordt ingegaan op mogelijke gevolgen van de aanwijzing tot gemeentelijk monument.

De cultuurhistorische waardering kan gebruikt worden voor het aanwijzen van de begraafplaats, of delen daarvan, als gemeentelijk monument op grond van de Erfgoedverordening gemeente Huizen 2011. Een gemeentelijk monument betreft een zaak die van algemeen belang is wegens zijn schoonheid, betekenis voor de wetenschap of cultuurhistorische waarde.

Ter ondersteuning is verder nog een verklarende woordenlijst opgenomen waarin een aantal begrippen en termen die in dit rapport voorkomt, nader verklaard wordt. Het rapport sluit af met een overzicht van de gebruikte literatuur en de geraadpleegde websites, bronnen en archieven.

Met behulp van dit rapport, waarin een waardering is gegeven van de begraafplaats, alsmede de inventarisatie van de belangrijkste graven en grafmonumenten kan de gemeente Huizen in de toekomst een meer gericht beleid opstellen ten aanzien van de begraafplaats.

1 GESCHIEDENIS EN BESCHRIJVING BEGRAAFPLAATS

Ten behoeve van de inventarisatie van de graven en grafmonumenten op de begraafplaats is de geschiedenis en het karakter van de begraafplaats vanuit een breder perspectief behandeld in het inventarisatierapport. Voor de waardering wordt daarom hier volstaan met een beschrijving van de geschiedenis van de oude gemeentelijke begraafplaats en het huidige voorkomen.

1.1 Geschiedenis

De Franse Tijd (1795-1813) was een periode van veel verandering rond het begraven in Nederland. Regels werden opgelegd die nieuw waren, maar die niet overal nageleefd of afgedwongen werden. Na 1810 gold in Nederland wel de Franse wetgeving en dat betekende dat begraven in kerken en binnen de bebouwde kom van grote plaatsen niet meer was toegestaan. Het begraven in de kerken werd maar beperkt gestaakt en schoorvoetend verkenden gemeenten de aankoop van grond buiten de bebouwde kom voor de aanleg van nieuwe begraafplaatsen. De gemeente Huizen kocht in 1812 een perceel op de Huizer Eng, niet ver van de kerk, bedoeld voor de aanleg van een nieuwe begraafplaats. Na het vertrek van de Fransen eind 1813 besloot de gemeente in 1814 om het perceel te behouden. Kadastraal is het echter niet als zodanig terug te vinden op de destijds getekende kaarten. De grootte van het aangekochte stuk grond bedroeg volgens een archiefstuk 180 roeden en was geschikt voor 3.200 lijken, voldoende voor 20 jaar. Uitgaande van 2 lijken per graf, zou dat dan neerkomen op zo'n 2.400 m². Dat het daadwerkelijk om hetzelfde perceel ging als dat in 1828 in gebruik is genomen, lijkt waarschijnlijk. In 1828 droegen 185 contribuanten in totaal 750 gulden bij aan de begraafplaats met een grootte van pakweg 4.800 m².

De nieuwe begraafplaats was gesitueerd direct ten westen van het dorp aan de uitvalsweg naar Naarden en dicht bij de oude kerk. Bovendien ligt deze grond op ruime hoogte en konden er gemakkelijk drie doden boven elkaar worden begraven. Het in gebruik genomen perceel was rechthoekig en kreeg een zeer eenvoudige aanleg, zoals destijds gebruikelijk was bij dergelijke dorpsbegraafplaatsen. Er werden drie grafvakken ingericht waar de graven alle achter elkaar lagen, zonder paden ertussen. Het achterste blok werd bestemd voor de zogenaamde 'kerkengraven' en werd klasse A genaamd. Hier lagen de 104 graven van rechthebbenden die daarmee gecompenseerd werden voor het verlies van hun graf of graven in de kerk. Er was ook een burgerblok (klasse B) dat links van het middenpad lag en een algemeen blok (klasse C) dat rechts van het middenpad lag. De kosten per vak verschilden aanzienlijk. Er mochten drie lijken per graf worden begraven. Grafkelders waren er niet. Rondom de begraafplaats werd een wal opgeworpen, maar langs de Naarderstraat is deze later - niet duidelijk is wanneer-, vervangen door een bakstenen muur.

De graven werden in de loop van de negentiende eeuw gemarkeerd met gietijzeren nummerpalen. Gietijzer was gemakkelijk te produceren en een relatief goedkoop product dat destijds in veel meer toepassingen werd gebruikt. Ook op veel andere begraafplaatsen in Nederland vinden we nog gietijzeren nummerpalen terug.

Eén van de regels die in 1829 werd ingevoerd had betrekking op de afstand tot de bebouwing. Die moest 50 meter bedragen en deze afstand is in Huizen strak nageleefd. Aan de oostkant diende een plantsoen als een buffer. Ook langs de Naarderstraat werd de afstand in acht genomen, gezien de bebouwing daar vanaf de jaren twintig van de twintigste eeuw meer naar achteren gerooid is dan op zich noodzakelijk was.

Afb. 1. Het toegangshek met daarachter het beklinkerde plein en de aula. Links en rechts is veel groen te vinden.

1.1.1 Uitbreiding van de begraafplaats

In de negentiende eeuw groeide Huizen in inwoneraantal. In 1895 werd daarom een langwerpige perceel ten zuiden van de begraafplaats bij het bestaande getrokken. Het huidige ingangshek langs de Ceintuurbaan is mogelijk ook in die tijd geplaatst.

Tussen de uitbreiding en het oorspronkelijke deel van de begraafplaats werd een lange beukenhaag geplaatst die het oude en nieuwe gedeelte van elkaar scheidde. Aan de oost- en westzijde lag destijds nog een aantal percelen van de gemeente die bij de begraafplaats getrokken konden worden. Ten zuiden van de begraafplaats werd in de jaren dertig de huidige Arie de Waalstraat aangelegd en daar werden ook huizen gebouwd. Dit betekende dat het perceel dat nog beschikbaar was ten zuiden van de begraafplaats binnen de vijftig meter afstand van woningen kwam te liggen. Strikt vasthoudend aan de 50 meter, bestemde de gemeente dit terrein voorlopig tot kwekerij, gemeentewerf en talloze andere doeleinden.

Begin twintigste eeuw werd de verdeling van de klassen aangepast. De vakken A, B en C werden opgedeeld in kleinere vakken, passend bij de situatie op de uitbreiding uit 1895. Het uitbreidingsdeel is nadien nog eens aangepast, zoals blijkt uit de grafmonumenten die in rand werden geplaatst, dwars op de bestaande richting. Rond de Tweede Wereldoorlog werd een deel van het plantsoen opgeofferd voor een extra grafvak. Een deel daarvan was al begin jaren twintig uitgegeven aan de familie Bienfait, eigenaars van het landgoed Bikbergen.

1.1.2 De aula

In 1937 tekende een medewerker van Openbare Werken van de gemeente een plan voor een aula op de begraafplaats. Het verzoek voor een aula was afkomstig van Rebel's begrafenisonderneming en D. van Vuure van de Hilversumsche Begravenisvereniging. Begin 1938 nam de Huizer raad het voorstel tot de bouw van de aula aan en konden de plannen tot uitvoering starten. De aula is gesitueerd aan het begin van het oude middenpad. Daartoe moest wel het tweede hek dat hier stond worden gesloopt. Dat betekende dat de zichtlijn vanaf de ingang onderbroken werd. De aula kon eind 1939 voor het eerst gebruikt worden. Met een oppervlak van 150 m² is het een fors gebouw. Het ontwerp in baksteen, met

zandstenen details, is een voorbeeld van de traditionele stijl uit die periode. Eind jaren dertig werd ten aanzien van de begraafplaats nog een cruciale beslissing genomen door de gemeente. De gronden die ten westen van de begraafplaats lagen en die beschikbaar waren voor een uitbreiding, werden bestemd voor een ander doel. Hier werd in 1940 het (nu voormalige) raadhuis gebouwd.

1.1.3 Nieuwe begraafplaats

Nadat op 1 juni 1953 een nieuwe begraafplaats in gebruik was genomen, werd er op de oude een stuk minder begraven. De nieuwe begraafplaats bleek nodig omdat de begraafplaats geen ruimte meer bezat voor uitgifte van nieuwe graven. Her en der waren nog wat regels met graven aangelegd, maar die waren onvoldoende. De relatief nieuwe aula werd maar mondjesmaat gebruikt.

Vanaf 1956 werd op de oude begraafplaats alleen nog bijgezet in bestaande graven. Wel werd vooraan rechts op de begraafplaats nog ruimte gemaakt bij de kindergraven voor overleden Ambonezen. Die waren in 1951 vanuit de Molukken in Woonoord Almere komen wonen dat bij Huizen was ingericht als tijdelijke huisvesting. Er ligt op dit gedeelte een aantal levenloos geboren kinderen begraven alsmede een aantal in het kamp overleden ouderen.

De gevolgen voor de oude begraafplaats waren ook dat in de jaren tachtig nagedacht werd over sluiting of juist hernieuwd gebruik. De gemeente wilde voorkomen dat een derde begraafplaats nodig was en ook was ze van plan de aula te slopen omdat die nauwelijks gebruikt werd. Rond die tijd waren er jaarlijks nog gemiddeld 12 bijzettingen op de begraafplaats. Nadien volgden allerlei ideeën en plannen, maar geen van deze werd tot uitvoering gebracht. Wel kwam er vanaf het eind van de twintigste eeuw meer weerstand tegen de plannen om de begraafplaats te ruimen. Er werd door de lokale stichting Behoud het Oude Dorp veel aan gedaan om de begraafplaats te behouden. Eind 2004 werd gestart met de restauratie van de oude bakstenen muur langs de Naarderstraat. Daartoe werd de muur ontdaan van de klimop, gesloopt en nadat een nieuwe fundering was gemaakt is de muur met passend materiaal weer opgetrokken. Omdat veel oude stenen letterlijk 'op' waren, zijn er in de opgebouwde muur veel nieuwe stenen gebruikt. Bij de restauratie en daarna is bovendien veel groen verwijderd. Zo is de haag met coniferen langs de Naarderstraat weggehaald.

Nadien is de begraafplaats gewoon onderhouden, er werd opnieuw begraven in eigen graven en nieuwe grafmonumenten zijn geplaatst, oude opgeknapt en wellicht zijn er enkele verdwenen. Zeker is dat over de afgelopen twintig jaar veel groen is verdwenen, al dan niet bewust aangeplante struiken en bomen als ook uitgegroeide grafbeplanting en delen van hagen.

1.2 Huidige aanzien

De begraafplaats kan betreden worden via het eerder beschreven hekwerk, gelegen aan het Prins Bernhardplein 1. Dit hekwerk maakt een negentiende-eeuwse indruk en oogt wat sleets door roestsporen en een verweerde verflaag. Achter de ingang ligt een brede klinkerbestrating die begin van deze eeuw is aangebracht nadat de paden van de begraafplaats voorzien waren van asfalt. Voordien lagen hier nog zandpaden. Rondom het voorplein dat zo gevormd wordt, ligt een plantsoen met veel eiken en een ondergroei van diverse struiken waaronder rododendron. Het voorplein wordt afgesloten door de aula.

Wie rond de aula loopt, wat aan beide zijden kan, ziet dat de aula aan de kant van de begraafplaats een lagere uitbouw heeft. In het verlengde van de aula loopt een breed pad de begraafplaats op. Halverwege langs het pad staan twee opgesnoeide coniferen, terwijl het zicht dan valt op een grote lindenboom die midden in het pad staat. Achter deze lindenboom loopt het pad door tot de kruising voor het achterste grafvak. Rondom de boom is een wat bredere cirkel voorzien van klinkers, terwijl de rest van het brede pad voorzien is van asfalt dat afgewerkt is met fijn grind.

Links en rechts van dit hoofdpad liggen de oorspronkelijke grafvakken B (links) en C (rechts). Het vak rechts start met enkele regels met verspreide liggende grafmonumenten, waaronder een aantal kindergraven. Na twee rijen met grafmonumenten langs paden strekt zich verder een grasveld uit met daarin als kenmerk een aantal niet al te grote grafmonumenten, maar vooral rijen met nummerpalen. Het vak links bevat veel meer grafmonumenten en tot halverwege het veld liggen ze rug aan rug aan paden. Daarna liggen de grafmonumenten aaneengesloten in het gras. Open plekken zijn gemarkeerd met een nummerpaal. Het grafvak helemaal achteraan, gelegen aan een dwarspad dat over de hele breedte van de begraafplaats loopt, neigt nog het meest naar een grasveld. Eerder een grasveld met daarin een regelmatig patroon aan nummerpalen dan een grafvak met grafmonumenten. Een hoge beukenhaag en de bomen op het aansluitende perceel geven dit vak een groene dekking (zoals goed te zien is op afbeelding 2).

Afb. 2. Beeld van de eerste vakken direct rechts van de aula. Dit gedeelte is wat rommelig van aanzien maar heeft een bijzondere geschiedenis.

Helemaal rechts loopt langs het gehele perceel een bakstenen muur. Deze is voorzien van zware muurdammen en op regelmatige afstand grotere pijlers. De bovenzijde van de muur is afgedekt met een strekkenlaag met daaronder een muizentand. Dit is de enige decoratie in de muur. De huidige muur is strak opgetrokken met volle cementvoegen welke de muur eerder een modern aanzien geven dan een historische. Het groen van de bomen op de erachter gelegen Naarderstraat breekt het beeld.

Het gedeelte van het achterste vak dat ligt op de uitbreiding van 1895 bevat wat meer grafmonumenten en wordt hier aan zuid- en westzijde afgebakend door de beukenhaag. Paden die hier nog het vak instaken, zijn nu vergrast. Waar mogelijk wordt er minder intensief gemaaid wat in de lente en zomer een bloemenrijk aanzicht oplevert. Het grafvak dat geheel aan de linkerkant van de begraafplaats ligt, lijkt op een herhaling van het vak dat vroeger vak B werd genoemd. De vakken worden gescheiden door een geasfalteerd pad dat helemaal naar voren loopt. Geheel aan de buitenzijde loopt ook nog een pad dat meer naar achteren een knik maakt. Langs dit vak sluit de beukenhaag aan die ook aan de achterzijde te vinden is. Een incidentele opgeschoren conifeer valt hier op. Alle graven in dit vak liggen aan zandpaden. Aansluitend op dit vak, maar nu dus aan de zijde van het plantsoen ligt nog een klein vierkant grafvak dat doorsneden wordt door een onverhard hoofdpad en waarvan alle graven aan zandpaden liggen. Via een dwarspad kan men hier weer teruglopen naar de aula en de uitgang.

Hoewel op de begraafplaats zelf nauwelijks bomen en struiken staan, maakt de begraafplaats door het gras en de groene omzoming van hagen en bomen wel een groene indruk. Dit betekent dat bijvoorbeeld het plantsoen aan de voorzijde van de begraafplaats en de bomen en struiken op belendende percelen een rol spelen in het aanzicht en de beleving van de begraafplaats.

1.2.1 Grafmonumenten

De honderden grafmonumenten op de begraafplaats liggen voor een groot gedeelte langs paden. Andere liggen of staan in het gras. Voor de uitstraling maakt dat nauwelijks verschil, behalve dat waar ze gewoon in het gras staan, de grafmonumenten dichter bij elkaar staan. Het overgrote deel van de grafmonumenten dateert uit de twintigste eeuw waarbij sterk de nadruk ligt op de tweede helft. Er is veel variatie in vorm en kleur zichtbaar. De oudere grafmonumenten zijn nog overwegend van Belgisch hardsteen, maar veel jongere monumenten zijn van andere materialen, waaronder kalksteen en graniet. De meeste grafmonumenten betreffen stèles, al dan niet met daarvoor een graftuin, omgeven door een rand van hardstenen banden, gevuld met grind of juist met begroeiing. Dat is dan geen specifiek aangeplante grafbeplanting, maar vaak een voortzetting van het gras dat al rondom groeit. Een enkele keer is een zerk op roef toegepast.

Bij sommige grafmonumenten is de rand voorzien van palen met daartussen kettingen. Andere uitzonderingen zijn er op het oude algemene deel, de laagste klasse. Hier vinden we wat kleinere, minder uitgewerkte grafmonumenten en daar en op het kinderdeel zijn nog enkele geëmailleerde tekstborden te vinden. Emaille tekstborden waren gangbaar tussen pakweg 1900 en 1950.

Afb. 3. Voorbeeld van een graf waarvan de graftuin begroeid raakt waardoor deze opgaat in het geheel aan gras.

In alle gevallen staat achter het grafmonument een gietijzeren nummerpaal. Waar geen grafmonument ligt, staat dus alleen een nummerpaal. Er zijn vier verschillende soorten nummerpalen aangetroffen, waarvan twee van gietijzer, een met een zinken bordje op een gietijzeren paaltje en moderne plastic paaltjes met boven op een nummerplaatje. Waar grotere delen van een grafvak geen grafmonumenten bevatten, wordt het beeld bepaald door rijen met nummerpalen. Dit doet zich met name voor aan de achterzijde van de begraafplaats, maar is niet alleen voorbehouden aan de laagste klasse. Ook op de 1^e klasse (het oude vak A) staan veel nummerpalen en geen grafmonumenten, zodat er een specifieke ritmiek ontstaat op deze verder bijna lege delen (zie afbeelding 4).

Afb. 4. Achterste gedeelte van vak 2 met daarachter vak 1, waar nauwelijks grafmonumenten staan en nummerpalen het beeld bepalen.

2 CULTUURHISTORISCHE WAARDERING

Uit de geschiedenis en het huidige aanzien van de begraafplaats, komt naar voren dat er nog maar weinig negentiende-eeuwse elementen te vinden zijn op de begraafplaats. Structuur gevende elementen uit die tijd, zoals de paden en de muur langs de Naarderstraat zijn nog wel aanwezig. Wel zijn deze in de loop der tijd aangepast. Jongere elementen zoals de aula en de grafmonumenten hebben een zekere waarde toegevoegd, maar met name voor wat de grafmonumenten betreft is dat een relatief late toevoeging. Hieronder wordt een waardering gegeven van de begraafplaats waaruit naar voren komt welke onderdelen van de begraafplaats als gemeentelijk monument aangewezen kunnen worden.

2.1 Redengevende omschrijving

Hierna volgt een overzicht van de identificerende gegevens, de inleiding waarin aangegeven wordt wat beschermd zou moeten worden, de omschrijving van hetgeen beschermd wordt en de waardering waaruit blijkt wat de grond voor de bescherming is.

2.1.1 Identificerende gegevens

Gemeente: Huizen
Provincie: Noord-Holland
Kadastrale perceel: B 4117, groot 11.340 m²
Straat: Prins Bernardplein 1
Postcode/Plaats: 1271 DD HUIZEN

Monumentenstatus: Geen

2.1.2 Inleiding

Gemeentelijke begraafplaats, aangelegd in 1828 volgens een FORMELE OPZET MET MIDDENPAD, uitgebreid in 1895 en met in 1939 toegevoegde AULA. De begraafplaats kent een SMEEDIJZEREN INGANGSPARTIJ met aansluitend HEKWERK en een afsluitende MUUR langs de Naarderstraat. Met name de GRAFVAKKEN 1, 2, 4 EN 5 zijn voor de bescherming van belang. De begraafplaats ligt nabij het centrum van Huizen op de hoek van de Ceintuurbaan en de Naarderstraat.

2.1.3 Omschrijving

De begraafplaats is aangelegd ten westen van het toenmalige dorp op de Huizer Eng op een langwerpig perceel. De begraafplaats verving het middeleeuwse kerkhof bij de kerk van Huizen. In 1895 vond een uitbreiding plaats met een perceel ten zuiden van de begraafplaats waardoor langs de zijde van de Ceintuurbaan het perceel nu een enigszins afgerond vorm kent. Aan die zijde, de oostkant, is de ruimte tussen de rechthoekige indeling van de grafvakken en de Ceintuurbaan opgevuld met een plantsoen van eikenbomen, rododendrons en andere struiken. De ingang van de begraafplaats wordt van de straat afgescheiden door een smeedijzeren spijlenhek met twee dubbele toegangspoorten. Deze ingangspartij dateert vermoedelijk uit het eind van de negentiende eeuw. Het smeedijzeren hekwerk is opgebouwd uit ronde staafijzeren spijlen tussen zwaardere ijzeren pijlers. De bovenste verbindingstaven zijn in een neerwaartse boog uitgevoerd. De ingangspartij zelf bestaat feitelijk uit twee hekken. Een brede dubbele poort die tussen hoge gietijzeren gecanneleerde pijlers is opgehangen en een smallere dubbele poort die links vast is gezet aan de hoge gietijzeren pijler en rechts aan een ijzeren pijler. Alle pijlers zijn gedecoreerd met een pijnappel. De pijlpunten van beide hekken zijn van witte verf voorzien net als de pijnappels. De rest van het hekwerk is zwart geverfd. In de bocht van de Ceintuurbaan en Naarderstraat (hier Prins Bernardplein geheten), is een deel van het hek teruggezet om plaats te maken voor het verzetsmonument van de gemeente Huizen. Direct op de ruimte waar dit monument staat, sluit een manshoge muur aan die zich langs de Naarderstraat uitstrekt over de gehele lengte van de begraafplaats.

Deze exacte datering van de muur is onbekend. Het huidige aanzien dateert van 2005 na een grondige restauratie.

Direct achter het toegangshek bevindt zich de aula. Het gebouw werd eind 1939 voltooid, naar een plan van de dienst Openbare Werken van de gemeente. De aula is een gebouw van één bouwlaag van rode baksteen op een langwerpige grondvlak, onder een overstekend zadeldak met zwarte pannen, met de nokrichting in de langsrichting van de begraafplaats (oost-west). Het trasmaam is uitgevoerd in een donkere baksteen. Aan de zijde van de begraafplaats is een lagere uitbouw gemaakt in dezelfde stijl als het hoofdvolume. Een brede dubbele deur onder een rondboog geeft hier een uitgang op het middenpad van de begraafplaats. In de topgevel is een rondvenster aangebracht. De rondboog boven de deur is voorzien van zandstenen accenten in de top en op de plekken waar de boog aanvangt. In de oksels van het hoofdvolume en de uitbouw is aan weerszijden een lage uitbouw onder plat dak aangebracht. Deze uitbouwen bevatten verschillende voorzieningen zoals bergruimten, toilet en douches. Aan de voorzijde wordt de aula gekenmerkt door een ruim portaal onder een rondboog met een zandstenen sluitsteen. De rondboog rust op zandstenen blokken. In het portaal is een terug liggende rechtgesloten dubbele houten deuren aangebracht met daarboven metselwerk in visgraatmotief. De vloer van het portaal is voorzien van tegels die doorlopen in een forse stoep die opgenomen is in het van klinkers voorziene plein voor de aula. Het portaal wordt aan weerszijden geflankeerd door een smal rechthoekig venster met daarin een tweedelig raam met glas-in-lood. In de topgevel bevindt zich een rond venster met daarin een glas-in-lood raam met het motief van een davidster. De bakstenen cirkel rondom het venster wordt onderin gesloten door een smalle zandstenen lekdorpel. De bijna identieke lange zijden van de aula worden in het hoofdvolume gekenmerkt door drie grote langwerpige vensters met roedenverdeling en drie kleine ronde vensters boven de uitbouwen met plat dak. Alle rondvensters bevatten onder in een zandstenen lekdorpel. Het verschil tussen de beide gevels is dat er zich aan de voorzijde rechts een deur in een portaal bevindt en links een deur zonder portaal. De lage uitbouwen bevatten elk twee rechtgesloten deuren en een venster aan de zijde van de begraafplaats. Het lagere bouwvolume heeft aan beide zijden ook nog een langwerpige venster met een roedenverdeling. In het interieur zijn in de loop der tijd wijzingen aangebracht, maar er zijn waarschijnlijk ook nog originele details aanwezig.

Direct achter de aula is een hoofdpad aangebracht, nu geasfalteerd, tussen de grafvakken. Het pad loopt uit op een prominente lindeboom. Achter deze boom loopt het pad uit op een dwarspad over de gehele lengte van de begraafplaats. Vanaf de aula loopt ook direct een pad naar links dat weer toegang geeft tot twee andere hoofdpaden die over de begraafplaats naar achteren voeren en toegang geven tot de grafvakken. Dit hoofdpaden-stelsel is geasfalteerd. Aan de zuid- en westzijde wordt de begraafplaats afgesloten door hoge beukenhaag. De overige paden op de grafvelden zelf zijn onverhard. Deze formele opzet van rechte paden is ten dele origineel, voor zover dat geldt voor het eerste hoofdpad met een deel van het achterste dwarspad.

Van de verschillende grafvakken zijn met name 1,2, 4 en 5 van belang. Vak 1 en 5 betreffen de enige vakken die vanaf 1828 tot heden gebruikt zijn. Behalve de inpassing van graven aan de randen is er verder weinig aangepast aan deze vakken. Alle graven zijn aangeduid met een gietijzeren nummerpaal. Vak 2 betreft het oude vak C, waar feitelijk in algemene graven begraven werd. Hoewel de huidige graven niet ouder zijn dan 1916 en er nauwelijks nog grafmonumenten voorkomen, levert het huidige aanzien wel een typisch beeld op van het gebruik van een dorpsbegraafplaats begin twintigste eeuw. Elk graf bevat ook hier een gietijzeren nummerpaal. De uitvoering daarvan verschilt enigszins van die op vak 1 en 5. Vak vier, direct rechts naast de aula bevat een hoekje met kindergraven en graven van gerepatrieerde Ambonezen uit de Molukken, die in de jaren vijftig werden gehuisvest in kamp 'Almere' nabij Huizen. Alle grafmonumenten hier zijn van na 1940, maar vertegenwoordigen enerzijds de omgang met jong gestorven kinderen en anderzijds de wijze waarop Nederland omging met gerepatrieerde Ambonezen.

Van alle graven op de begraafplaats zijn er 145 geselecteerd (waarvan 12 zonder grafmonument en 128 met grafmonument) als waardevol om te behouden vanwege het materiaalgebruik, vormgeving,

symboliek of omdat de persoon die er begraven ligt, van betekenis is geweest. De grafmonumenten vallen niet onder het gemeentelijk monument, maar worden beschermd via de beheerverordening van de begraafplaats.

Afb. 5. Binnen de groene lijnen de beoogde bescherming (inclusief hekwerk). Binnen de rood de specifiek te beschermen grafvakken 1, 2, 4 en 5.

2.1.4 Waardering

De genoemde onderdelen van de oude gemeentelijke begraafplaats te Huizen (de formele opzet met middenpad, de aula, de smeedijzeren ingangspartij met aansluitend hekwerk, de muur langs de Naarderstraat en de grafvakken 1, 2, 4 en 5) zijn vanuit cultuurhistorisch, funerair-historisch en stedenbouwkundig oogpunt van algemeen belang voor Huizen:

- als voorbeeld van een sober aangelegde dorpsbegraafplaats waarin de traditionele geloofsregels kenmerkend tot uiting komen in de terughoudende grafcultuur;
- als locatie met de enige verwijzing naar de grafcultuur uit de negentiende eeuw in de gemeente;
- als feitelijk genealogisch archief voor Huizen en omgeving;
- vanwege de aula die van algemeen belang is vanwege de architectuur- en cultuurhistorische waarde en als een van de weinige aula's in de omgeving uit de eerste helft van de twintigste eeuw;
- vanwege een aantal grafvelden dat van lokaal belang is door de verschijningsvorm, gekenmerkt door gietijzeren nummerpalen of door de verwijzing naar een bijzondere groep mensen;
- vanwege de afsluiting van de begraafplaats in de vorm van een smeedijzeren hekwerk, toegangshekken en muur en de wijze waarop deze elementen zich manifesteren in het huidige stedenbouwkundige beeld.

Verder is de begraafplaats van bijzondere betekenis als verwijzing naar de lokale geschiedenis van Huizen, met name vanwege de rustplaats van lokale verzetsstrijders, enkele burgemeesters, notabelen en leden van de Ambonese gemeenschap. Die komt met name tot uiting in de individuele graven en grafmonumenten.

3 GEVOLGEN AANWIJZING TOT GEMEENTELIJK MONUMENT

Het aanwijzen van de genoemde onderdelen van de oude begraafplaats in Huizen geschiedt op grond van artikel 3 van de *Erfgoedverordening gemeente Huizen 2011* door het college van B&W. De monumentencommissie van de gemeente zal, alvorens het te nemen besluit, nog om advies gevraagd moeten worden. De aanwijzing tot monument door het college heeft gevolgen voor de wijze van omgang met de begraafplaats. Er is voor gekozen de grafmonumenten niet via de erfgoedverordening te beschermen, maar in een regime via de beheersverordening van de begraafplaats. Daar zitten dan wel andere regels aan vast dan via de nu voorgestelde bescherming. Er zou immers op grond van de erfgoedverordening voor een wijziging of verwijdering telkens een vergunning aangevraagd moeten worden. Via de beheersverordening is dat niet nodig. Wel wordt aangeraden het behoud van de grafmonumenten te verankeren in het beleid. In het inventarisatierapport zijn daarvoor aanbevelingen gedaan.

De waardering van de begraafplaats is gemaakt aan de hand van een onderzoek naar de geschiedenis, de totstandkoming van de huidige situatie en de wijze waarop de onderdelen van de begraafplaats zich vandaag de dag manifesteren. De gekozen onderdelen die in aanmerking komen voor bescherming vertegenwoordigen voor de gemeente Huizen een algemeen belang. In de redengevende omschrijving is duidelijk aangegeven op welke onderdelen de omgevingsvergunningplicht voor de deelzaak monumenten op grond van artikel 10 van de *Erfgoedverordening gemeente Huizen 2011* betrekking hebben.

Betekent de bescherming nu ook dat de huidige inrichting van de grafvelden niet aangetast kan worden? Voor de niet genoemde vakken is dat geen probleem, wel wordt aangeraden beleidslijnen voor het plaatsen van nieuwe grafmonumenten vast te leggen. Voor de genoemde vakken betekent het vooral dat het beeld behouden dient te blijven. Dat kan inhouden dat er bijvoorbeeld wel begraven wordt in de graven op die vakken, maar dat regels worden gesteld ten aanzien van de grafbedekking, dus wat soort grafmonument er mag komen te staan. Die grafbedekking kan bijvoorbeeld bestaan uit een tegel of kleine console dat niet al te hoog is, zodat het niet te veel boven het maaiveld uitsteekt.

Ook handelingen als het verstrooien van as en het plaatsen van asbussen in graven die teruggevallen zijn aan de gemeente kunnen gewoon plaatsvinden. Dit betekent in gevallen dat de graven weer opnieuw worden uitgegeven. Vooralsnog heeft de bescherming vooral betrekking op de formele opzet van de begraafplaats met middenpad van het oorspronkelijke gedeelte, de aula, de smeedijzeren ingangspartij met aansluitend hekwerk, de muur langs de Naarderstraat en de grafvakken 1, 2, 4 en 5. Ten behoeve van een goede omgang met het gemeentelijke monument en de geselecteerde grafmonumenten is in het inventarisatierapport een aanzet gegeven voor een beleid rondom beheer en onderhoud. Indien nodig kan Bureau Funeraire Adviezen een toegespitst beheer- en beleidsplan opleveren. Dat kan na aanwijzing van het gemeentelijke monument en nadat de gemeente zich uitgesproken heeft over de verdere toekomst van de begraafplaats.

Vanzelfsprekend is een goed communicatietraject rondom aanwijzing nodig waarbij gedegen voorlichting over het toekomstige gebruik wordt gegeven.

4 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Het aanwijzen van de genoemde onderdelen op de gemeentelijke begraafplaats van Huizen is in feite een sluitstuk van een lange geschiedenis. Al bijna dertig jaar wordt geijverd voor een zekere mate van bescherming van de begraafplaats. Nu uit onderzoek en de inventarisatie van alle grafmonumenten is vast komen te staan dat het overgrote deel van de begraafplaats een twintigste-eeuwse signatuur heeft, neemt dat niet weg dat er nog enkele verwijzingen zijn naar oudere graven en in het bijzonder naar personen die hier in de negentiende eeuw zijn begraven. Voorgesteld wordt om die graven en grafmonumenten geen onderdeel te laten uitmaken van het gemeentelijk monument. Daarmee blijft ruimte bestaan voor de wijze van omgang met de grafmonumenten zoals die geleid heeft tot het huidige beeld. Wel wordt gewezen op enkele beleidsvoorstellen in het inventarisatierapport om daar anders mee om te gaan.

Wie de oude begraafplaats van Huizen vergelijkt met andere begraafplaatsen in de omgeving, komt er al snel achter dat hier een typische dorpse grafcultuur is te vinden is, die gedeeltelijk is ingegeven door de geloofswaarden in het dorp. Mogelijk verklaart dit de vele graven zonder grafmonument, ook al is niet uit te sluiten dat er voordien wel (vergankelijke) grafmonumenten stonden of dat grafmonumenten zijn verwijderd. Het verklaart ook de terughoudendheid in toepassing van symboliek. Verrassend is echter wel dat de soorten en vormen grafmonumenten nogal uiteenlopend zijn. Er is geen vaste karakteristiek aan te wijzen behalve in het voorkomen. Veel stèles met of zonder graftuin en incidenteel een wat groter monument. In de afgelopen tweehonderd jaar zal het beeld met of zonder grafmonumenten sterk aan verandering onderhevig zijn geweest. Dat geldt minder voor de nu voorgestelde onderdelen zoals de muur, aula, ingang en de opzet van het oorspronkelijke deel van de begraafplaats. De muur wordt niet voorgesteld als monument vanwege de intrinsieke waarde in de zin dat de muur oud is, maar eerder als verwijzing naar betekenis van de muur en de impact die deze maakt in het dorpsbeeld. Wel om de ouderdom wordt het hekwerk met ingangspartij voorgesteld. De aula blijkt een van de weinige vooroorlogse aula's in de omgeving te zijn. Hilversum kent er vanzelfsprekende enkele, maar in andere Gooise dorpen waren voor 1940 aula's niet te vinden. De toevoeging van enkele specifieke grafvakken is gedaan omdat het beeld wat daar toe stand is gekomen, typerend is voor de wijze waarop de begraafplaats gebruikt is. Het beeld is niet uniek, want meer begraafplaatsen in Nederland kennen lege velden met alleen maar nummerpalen. Vaak betreft dat zogenaamde armenvelden met graven voor bepaalde tijd die administratief vergeten zijn. In Huizen is op een bepaald moment gekozen niet meer te ruimen. Daar is het huidige beeld het gevolg van.

Na, of juist tijdens het aanwijzingstraject, zal de gemeente zich dienen uit te spreken over de gewenste toekomst van de begraafplaats. Dit bepaalt de wijze waarop daarna de bescherming van de genoemde waarde ten volste tot zijn recht kan komen, bijvoorbeeld in een beheerplan. Verder kan aanbevolen worden ook graven die op de nieuwe begraafplaats uitgegeven zijn tot 1970 te laten inventariseren, voordat daar graven van bijzondere personen verdwijnen.

VERKLARENDE WOORDENLIJST

In dit rapport worden begrippen en termen gebruikt waarvan niet voor iedereen onmiddellijk duidelijk is wat daarvan de betekenis is. Zeker in de context van funerair erfgoed kan de betekenis van zo'n woord anders zijn dan in het dagelijks taalgebruik.

- Aula:** Met het oog op lijkbezorging kennen we een aula als een hal of grote ontvangstzaal van een begraafplaats of crematorium. Soms wordt ook een heel gebouw zo genoemd, zoals op De Nieuwe Ooster in Amsterdam. Oorspronkelijk werd de voorplaats van een Grieks-Hellenistisch huis aula genoemd. Hieruit ontstond later een binnenhof dat omgeven werd door woonvertrekken en galerijen. De term werd ook benut in de vroegchristelijke tijd voor het gedeelte van de kerk waar alleen leken kwamen. In het Latijn werd het woord gebruikt voor een groot voorplein of hof. Feitelijk is een aula een grote ruimte of zaal bedoeld voor gemeenschappelijke bijeenkomsten. Vaak ook is een aula bedoeld om kennis over te dragen: veel scholen en universiteiten hebben een aula waar leerlingen, studenten of medewerkers bijeen komen. Veel aula's zijn dan ook uitgerust met de nodige technische apparatuur, zoals audio, beamers en pc. Om de zichtbaarheid van de docent of degene die voordraagt te verhogen, worden de stoelen meestal op een helling geplaatst, of wordt de spreker op een verhoging geplaatst.
- Behoud:** duidt in het algemeen activiteiten aan die worden ondernomen om verdere verandering of verslechtering van voorwerpen, locaties of bouwwerken te voorkomen. Wanneer het over gebouwen of andere bouwwerken gaat, wordt meestal de term 'monumentenzorg' gebruikt, zeker als dat behoud is uit culturele, esthetische of historische overwegingen. Verder staan begrippen als 'restauratie' en 'rehabiliteren' in relatie tot behoud. In dat geval betreft het activiteiten die ondernomen worden om een reeds in slechte staat verkerend bouwwerk weer in goede staat te brengen.
- Begraafplaats:** terrein waar stoffelijke resten van overledenen begraven, bijgezet of verstrooid worden, niet gelegen rond een kerk. In die zin te onderscheiden van kerkhof.
- Bescherming:** in funeraire zin het veilig stellen van begraafplaatsen, grafmonumenten en alles wat daarmee samenhangt tegen letsel of schade. Effectieve bescherming is bijvoorbeeld het afdekken van kwetsbare elementen, terwijl passieve bescherming het voornemen op papier betreft om funeraire zaken te behouden. Vaak is er de intentie om iets te beschermen, terwijl er effectief niets gedaan wordt.
- Funeraire cultuur:** het woord cultuur verwijst in het algemeen naar het patroon van menselijke activiteiten en de symbolische structuren, die deze activiteiten een zekere betekenis geven. Het begrip cultuur wordt in verschillende betekenissen gebruikt. In brede zin wordt het gebruikt voor alles wat door de samenleving wordt voortgebracht. In die zin wordt 'cultuur' dan tegenover 'natuur' gesteld. In meer strikte zin wordt het gebruikt voor kunstuitingen of voor kunst en wetenschap, (inclusief literatuur, architectuur en dergelijke). Met het woord 'funeraire' ervoor verwijst het naar de specifieke activiteiten, structuren en betekenissen rondom de dood. Het slaat dus op de uitingen daaromheen, zoals begrafenissen, rouw en alles wat daarmee samenhangt: begraafplaatsen, grafmonumenten en dergelijke. Het woord funerair komt oorspronkelijk van het Latijnse woord "funus" dat gebruikt werd voor de rituelen rondom het overlijden. In het Frans wordt het afgeleide woord 'funéraire' gebruikt voor alles wat te maken heeft met begrafenissen. In het Franse taalgebied kent men dan ook zogenaamde 'centre funéraire', wat wij zouden zien als een uitvaartcentrum. In de afgelopen tien jaar is het begrip 'funeraire cultuur' langzaam de aanduiding geworden voor alles wat te maken heeft met uitingen rondom de dood in de vorm van begraven, rouw (funeraire riten en rituelen) en daaruit voortvloeiend begraafplaatsen, kerkhoven en grafmonumenten (funerair erfgoed).

- Graf:** ruimte waarin één of meerdere lijken worden begraven, de plaats waar iemand begraven ligt. Vandaag de dag wordt onderscheid gemaakt tussen algemene graven en particuliere graven. Die laatste kennen een rechthebbende die bepaalt wie er begraven wordt, bij de eerste wordt dat bepaald door de beheerder van de begraafplaats.
- Grafmonument:** verschillende betekenissen: 1. Gedenkteken of grafbedekking, opgericht ter herinnering aan een historische persoon of gebeurtenis. Komt voor in verschillende vormen, maar veelal als zuil, naald, boog, stand- of borstbeeld, tombe, epitaaf en dergelijke. 2. Bouwwerk dat door zijn grootse, schone of kunstzinnige vormen opmerkelijk is of door de eraan verbonden historische aspecten van belang wordt geacht. Ook om zijn kunst- en bouwgeschiedenis, geschiedkunde of technologie kan het bouwwerk worden gewaardeerd. Een veelvoud van dergelijke bouwwerken kan ook als monument worden beschouwd. Ingevolge de Monumentenwet kunnen dergelijke gebouwen of objecten wettelijke bescherming genieten.
- Grafvak:** specifiek gedeelte van een begraafplaats, meestal ontsloten door paden rondom, waar rijen met graven liggen. Een grafvak is meestal aangeduid met een nummer of letter en bevat vaak graven van eenzelfde klasse, afmeting of vormgeving. Veel oudere begraafplaatsen bestaan uit één grafvak.
- Smeedijzer:** een betrekkelijk zuivere vorm van ijzer die gemakkelijk gesmeed kan worden en niet snel hard wordt, zodat het met de hand gevormd of gehamerd kan worden, dit in tegenstelling tot gietijzer. Veel toegepast voor hekwerken op graven, ook wel in combinatie met gietijzer.
- Trasraam:** onderste rand bakstenen in een gebouw die veelal een donkerder kleur hebben dan de stenen die erboven worden toegepast. Van oudsher waren dit stenen die harder gebakken waren (en daardoor donkerder waren geworden), gemetseld met een hardere specie, waardoor ze minder of geen optrekkend vocht doorlaten.
- Zandsteen:** Een sedimentair- of afzettingsgesteente dat voornamelijk bestaat uit aan één gekitte zandkorrels. Bij de sedimentatie van de zandkorrels uit het zandsteen werden ook silt, kalk, grind, glimmers, veldspaat en andere gesteentefragmenten afgezet. Deze hebben samen onder druk de typische zandsteen opgeleverd. Door verwerking wordt een van oorsprong geelbruine zandsteen grijs. Doordat tussen de afzettingen ook bepaalde oxides en andere mineralen voorkomen, kan de kleur van zandsteen verschillende varianten bruinrood tonen.
- De in Nederland veel toegepaste zandsteen komt meestal uit het graafschap Bentheim dat net over de grens bij Oldenzaal ligt. Het materiaal is gebruikt van de Middeleeuwen tot in de twintigste eeuw. In eerste instantie, tot circa 1400, werd de zandsteen uit Bentheim vrijwel uitsluitend gebruikt in een gebied dat enkele tientallen kilometers van de groeven lag. Het vervoer vond in hoofdzaak per wagen plaats. Daarna begon met het vervoer van de steen over de Overijsselse Vecht en kon een groter gebied bediend worden. In de zeventiende eeuw werd de Bentheimer zandsteen naast de blauwe hardsteen uit België de meest gebruikte natuursteen in de Republiek. In het noordelijke deel van de Nederlanden gebruikte men in de Middeleeuwen ook het rode zandsteen uit de omgeving van Hameln aan de Wezer voor sarcofagen en grafstenen. De steen werd genoemd naar de stad waar de handel in deze zandsteen plaatsvond: Bremen. Via de Wezer bracht men de zandsteen naar Bremen en van daaruit vervoerde men de steen over zee naar het noordelijk deel van de Nederlanden.

Advies monumentencommissie d.d. 22-10-2020 over de Oude Begraafplaats, Prins Bernhardplein 1.

De monumentencommissie heeft de “Motie Oude Begraafplaats beschermd status” en de daarna uitgevoerde “Inventarisatie opvallende en historische grafbedekkingen” (8-2020) en de “Cultuurhistorische waardering oude gemeentelijke begraafplaats Huizen” beiden van het Bureau Funeraire Adviezen voor advies ontvangen, alsmede diverse actuele foto's. De commissie is overtuigd van de cultuur historische waarden voor Huizen zoals die door de funerair deskundige zijn beschreven.

De commissie adviseert om overeenkomstig de aanbevelingen in de onderzoek rapportage de genoemde waardevolle elementen aan te wijzen als gemeentelijk monument. Het gaat om het smeedijzeren hekwerk inclusief de toegangshekken, de muur langs de Naarderstraat, de aula, de hoofdopzet met middenpad en de oudste grafvelden (vakken 1, 2, 4, en 5).

De commissie adviseert voor deze grafvelden om bij toekomstige begrafenissen de nieuwe grafmonumenten zorgvuldig af te stemmen op het beschreven historische karakter.